

แนวทางปฏิรูปการช่วยเหลือชาวนาและ พัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืน

โดย นายเอ็นนู ซื่อสุวรรณ

ประเทศไทยมีพื้นฐานรายได้จากเกษตรกรรมเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลักและในบรรดาเกษตรกรทั้งหลายก็มีชาวนาเป็นกลุ่มอาชีพหลักที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น”กระดูกสันหลังของชาติ” เนื่องจากชาวนาสามารถปลูกข้าวได้ผลผลิตจำนวนมากเพียงพอสำหรับบริโภคภายในประเทศและเหลือส่งออกไปต่างประเทศเป็นอันดับหนึ่งตลอดมาหลายปี จึงมีความสำคัญต่อประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ในช่วงหลายทศวรรษของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปรากฏชัดแจ้งว่าชาวนาไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่ตกต่ำลงทั้งรายได้สุทธิและคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะชาวนาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือที่กล่าวถึงอาชีพและรายได้ตนเองว่า “ทำนาปีมีแต่หนี้กับซัง ทำนาปรังมีแต่ซังกับหนี้”

ชาวนาส่วนใหญ่มีลักษณะแตกต่างจากเกษตรกรที่เป็นชาวไร่และชาวสวนดังสำนวนที่ว่า”หลังสู้ฟ้า หน้าสู้ดิน” เพราะชาวนาต้องก้มหน้าลงดินและหันหลังสู้ฟ้าตลอดตั้งแต่เริ่มปักดำจนถึงเก็บเกี่ยว จึงแสดงให้เห็นว่า ชาวนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับข้าวและฟ้าดินซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีการผลิตตามฤดูกาลของท้องถิ่น เป็นผลให้ชาวนายกย่องและเคารพข้าวมากดังคำเรียกข้าวว่า “แม่โพสพ” และมีพิธีกรรมประเพณีต่างๆเกี่ยวกับข้าวหลายอย่างเช่น ทำขวัญข้าวเมื่อข้าวตั้งท้อง รับข้าวเข้ายุ้งฉางหลังเก็บเกี่ยว ระลึกคุณแม่โพสพ ก่อนกินข้าว เป็นต้น รวมทั้งเคารพต่อธรรมชาติที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูชีวิต ดังคำเรียกดินและน้ำว่า “แม่ธรณี” และ “แม่คงคา”

ความสัมพันธ์ของชาวนากับข้าวและธรรมชาติดังกล่าวช่วยให้ระบบการทำงานดั้งเดิมอยู่ในภาวะสมดุล ทำให้ชาวนาดำเนินชีวิตการกินอยู่อย่างปกติสุข แม้จะไม่ร่ำรวยมากแต่ก็พึ่งตนเองได้ในชุมชนโดยมีปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตครบถ้วนและยังมีเวลาเหลือพอที่จะสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมของชาวนาในแต่ละท้องถิ่นได้อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการทำงานในที่ราบลุ่มภาคกลางที่น้ำมาก ชาวนาจะไถนาเตรียมดินด้วยควาย แล้วจึงหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวในช่วงเดือนกรกฎาคมต้นฤดูฝน น้ำจะท่วมแปลงนาอาจถึง 2-3 เมตรในเดือนตุลาคม แต่พันธุ์ข้าวพื้นเมืองจะยึดสูงพันน้ำจนระดับน้ำลดลงและแห้งในเดือนมกราคม ชาวนาก็จะเริ่มเกี่ยวข้าวพันธุ์เบาซึ่งสุกเต็มที่ก่อนบริเวณที่ดอนแล้วจึงเกี่ยวข้าวพันธุ์หนักในที่ลุ่มซึ่งน้ำแห้งทีหลัง การเลือกใช้พันธุ์ข้าวเหมาะสมกับพื้นที่จึงช่วยลดความเสียหายและกระจายแรงงานให้สะดวกในการเกี่ยวเกี่ยวโดยไม่ต้องจ้างแรงงานเพิ่มเติม รวมทั้งพันธุ์ข้าวที่ขึ้นน้ำยังแข่งกับวัชพืชได้ดีโดยไม่ต้องใช้ยาเคมีปราบศัตรูข้าว และต้นข้าวก็ได้รับปุ๋ยจากดินตะกอนที่ถูกพัดพาตามน้ำจากภาคเหนือมาทับถมทุกปี

หลังจากการทำงานได้รับการพัฒนาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามนโยบายภาครัฐที่เน้นการผลิตข้าวเพื่อส่งออกขายต่างประเทศอย่างจริงจัง ทำให้ทัศนคติของชาวนาเปลี่ยนจากการทำนาเพื่อบริโภคเองเป็นหลักเมื่อเหลือกินจึงแลกเปลี่ยนหรือขายเพื่อซื้อปัจจัยที่จำเป็นในครอบครัว กลายเป็นผลิตเพื่อขายเป็นหลัก เป็นผลให้ชาวนาไม่เห็นว่าการทำนาเป็น “แม่โพสพ” แต่กลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่ไม่สัมพันธ์กับ “แม่ธรณี” และ “แม่คงคา” อีกต่อไป

การเพิ่มปริมาณข้าวส่งออกต่างประเทศก็เป็นผลจากการเพิ่มผลผลิตข้าวโดยการขยายพื้นที่การเพาะปลูกข้าวด้วยการขุดคูคลองชลประทานและเส้นทางขนส่งข้าวจากนาสู่ตลาด ซึ่งต้องใช้แรงงานเพิ่มขึ้นมากเมื่อแรงงานไม่เพียงพอจึงต้องใช้เครื่องจักรกลมาทดแทนทั้งการเตรียมดินและเกี่ยวเกี่ยว ประกอบกับพันธุ์ข้าวสมัยใหม่ที่เป็นข้าวพันธุ์ลูกผสมให้ผลผลิตสูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองและปลูกได้ตลอดปีที่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชเป็น

สำคัญ การทำนาแบบใหม่ตามนโยบาย “ปฏิวัติเขียว” จึงช่วยให้ชาวนาผลิตข้าวได้มากมายและมีรายได้เพิ่มขึ้นแต่ก็มีรายจ่ายตามมาอีกมากเช่นกัน

แผนพัฒนาประเทศส่งผลกระทบต่อชาวนาอย่างมากจากการทำนาที่เน้นให้ได้ผลผลิตมากเพื่อขายมากกว่ากินใช้ในครอบครัว แรงงานวัวควายถูกเปลี่ยนเป็นรถไถ ต้องใส่ปุ๋ยเคมีและยาเคมีเพื่อเร่งการเติบโตของข้าวและเก็บเกี่ยวได้เร็วแล้วลงมือทำใหม่ทันทีทำให้ดินเสื่อมสภาพก็ต้องเติมปุ๋ยเคมีมากขึ้นอีก ในขณะที่เดียวกันระบบทุนนิยมที่เน้นบริโภค มีไฟฟ้าและถนนเข้าถึงทุกหมู่บ้านทำให้ชาวนาในชนบทต้องการเปลี่ยนวิถีชีวิตการกินอยู่ตามแบบคนเมือง จึงจำเป็นต้องการดำรงชีวิตนอกเหนือปัจจัยสี่จึงเพิ่มมากขึ้นทั้งรถยนต์ โทรศัพท์ โทรทัศน์ มือถือ ตลอดจนการส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือมากขึ้น ล้วนเป็นค่าใช้จ่ายจำนวนมากสำหรับครัวเรือนชาวนา

ดังนั้น เพื่อให้ได้เงินมากพอสำหรับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นมาก ชาวนาจึงต้องทำนาให้ได้ข้าวเปลือกปริมาณมากซึ่งต้องลงทุนเพิ่มขึ้นมากเช่นเดียวกัน เมื่อทุนของตนเองไม่เพียงพอก็ต้องกู้หนี้ยืมสินมาทำนา หนี้สินชาวนาจึงเกิดจากวิถีการผลิตที่เปลี่ยนไปตามต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นแต่รายได้ที่เกิดขึ้นไม่มากเพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นทำให้จำเป็นต้องมีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบจึงก่อให้เกิดคำว่า “โง่ จน เจ็บ” ของชาวนา

งานวิจัยเรื่อง หนี้สินเกษตรกรไทย โดยวิทยา เจียรพันธ์ (2553) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินเกษตรกรมาจากสาเหตุที่หลากหลายดังนี้

1. **ปัจจัยส่วนบุคคล** เกิดจากปัญหาพื้นฐานการศึกษาที่น้อยของเกษตรกร จึงเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้
2. **ปัจจัยจิตลักษณะ** เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเกษตรกรที่มาจากค่านิยมและประเพณีท้องถิ่นที่เอื้อให้ เกิดหนี้สินทั้งจำเป็นและไม่จำเป็น เช่น งานแต่งงาน งานบวช เป็นต้น
3. **ปัจจัยด้านสังคม** เนื่องจากที่ผ่านมาแนวทางพัฒนาประเทศมุ่งเน้นภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรและพัฒนาปัจจัยพื้นฐานและ

สิ่งอำนวยความสะดวกในภาคเมืองมากกว่าภาคชนบท จึงเกิดความแตกต่างทางรายได้เป็นอย่างมากระหว่างเกษตรกรกับกลุ่มอาชีพอื่นๆ เกษตรกรจึงยากจน ทุพโภชนาการ การศึกษาต่ำและมาตรฐานการครองชีพไม่ดี

4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

(1) ปัญหาเกษตรกรไม่มีที่ดินทำกินหรือไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ

(2) ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำการเกษตร ทำให้เกษตรกรต้องเสี่ยงต่อภัยแล้ง การใช้เทคโนโลยีไม่มีประสิทธิภาพ ผลผลิตต่ำและไม่แน่นอน

(3) ปัญหาถูกกดราคาข้าวซื้อจากพ่อค้าคนกลาง

5. ผลกระทบจากโครงการนโยบายรัฐ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้ล้นและความยากจนของชาวชนบทขาดความต่อเนื่องและส่วนใหญ่มักเน้นแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและเฉพาะด้านมากกว่าวางแผนระยะยาวอย่างเป็นระบบ

ข้อมูลของงานวิจัยดังกล่าวถือได้ว่าเป็นภาพสะท้อนเกี่ยวกับเกษตรกรไทยโดยเฉพาะชาวนาที่ถูกกดทอนคุณค่าและความภาคภูมิใจลงมาโดยตลอด แม้ว่าปัจจุบัน คุณค่าเรื่องการทำนาจะมีกรกล่าวถึงโดยเชื่อมโยงกับคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” แต่ก็เป็นคุณค่าที่ให้ความสำคัญต่อ “ที่นา” มากกว่า “ชาวนา” ซึ่งอาจมีผลทำให้เกิดเจ้าของนารายใหม่ที่เป็นนายทุนภายนอกกว่านซื้อที่นาปลูกข้าวส่งออกแทนชาวนาเดิมซึ่งจะกลายเป็นผู้รับจ้างทำนาของตัวเองและยังต้องซื้อข้าวกินพร้อมกับหนี้ที่เพิ่มขึ้นด้วย

คณะอนุกรรมการปฏิรูประบบเกษตรกรรมของคณะกรรมการปฏิรูป(คปร.) ได้เสนอ(ร่าง)ข้อเสนอการปฏิรูปการเกษตรเพื่อสังคมที่เป็นธรรมเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2554 สรุปได้ดังนี้

1. การสร้างพลังต่อรองเพื่อเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

1.1 มุ่งสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรอย่างเป็นระบบและขั้นตอน โดยสนับสนุนการเกษตร ฐานครัวเรือน ให้เกษตรกรรวมกลุ่มอย่าง

เข้มแข็ง ยกกระตือรือร้นเชื่อมโยงกลุ่มเกษตรกรให้เป็นสหกรณ์ และสนับสนุนให้มีเวทีสาธารณะของเกษตรกรระดับตำบล

1.2 สนับสนุนกลุ่มเกษตรกรเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่สำคัญเช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ พันธุ์พืชสัตว์ ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น เพื่อลดต้นทุนการผลิต

1.3 สนับสนุนสหกรณ์ให้รวบรวมผลผลิตและทำการตลาด

1.4 กระจายอำนาจและงบประมาณให้กลุ่มเกษตรกรและองค์กรท้องถิ่น วางแผนและพัฒนาการเกษตรด้วยตนเอง

2. การสร้างกระบวนการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาระบบการวิจัยและพัฒนาที่เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง

2.1 ปรับปรุงระบบการศึกษาเรียนรู้ของเกษตรกร เช่น จัดการเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนเกษตรกร สร้างนักวิจัยเกษตรกรและสถาบันวิจัยและพัฒนาการเกษตรระดับตำบล ฝึกอบรมทักษะและอาชีพเสริม จัดสรรงบประมาณตั้งกองทุนสนับสนุนการเรียนรู้ของเกษตรกรอย่างเพียงพอ เป็นต้น

2.2 ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาให้รู้จักบริบทของชุมชนท้องถิ่นและ เห็นคุณค่าความสำคัญของการเกษตรและเกษตรกร

2.3 จัดคู่มือเรียนรู้ฟรีแก่ลูกหลานเกษตรกรเพื่อลดภาระของเกษตรกรที่ยากจน

3. การเข้าถึงและคุ้มครองสิทธิและโอกาสของเกษตรกร

3.1 เร่งรัดกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของเกษตรกรทั่วไปทั้งด้านการถือครองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ สิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรส่วนรวม สิทธิของหลักประกันความมั่นคงต่อคุณภาพชีวิต สิทธิการสืบทอดวิธีการผลิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ สิทธิของเกษตรกรผู้เช่าที่ดิน เป็นต้น

3.2 เตรียมความพร้อมให้เกษตรกรพันธะสัญญา กำกับดูแลพันธะสัญญาให้เป็นธรรม พัฒนากลไกทางกฎหมายและระบบติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธะสัญญา

3.3 ปรับปรุงกฎหมายแรงงานให้คุ้มครองเกษตรกรรับจ้าง สนับสนุนให้เกษตรกรในท้องถิ่นร่วมมือตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน ให้ความรู้และข้อมูลแก่เกษตรกรรับจ้าง

3.4 พัฒนาระบบการป้องกันการกระทำที่ไม่เป็นธรรมแก่เกษตรกร เช่น การร่วมกันกดราคาสินค้าเกษตร การโกงน้ำหนัก การประวิงเวลาชำระค่าสินค้าเกษตร การขายปุ๋ยและอาหารสัตว์คุณภาพต่ำ เป็นต้น

4. การสร้างโอกาสให้เกษตรกรเข้าถึงและมีอำนาจจัดการทรัพยากร

4.1 การเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

4.2 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

4.3 การคุ้มครองและสนับสนุนการพัฒนาพันธุ์กรรมพืชและสัตว์ท้องถิ่น

5. การสร้างระบบหลักประกันความเสี่ยง รายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

5.1 สร้างระบบประกันความเสี่ยงผลผลิตการเกษตร

5.2 สร้างหลักประกันรายได้และคุณภาพชีวิตขั้นต่ำของเกษตรกร เช่น การป้องกันพ่อค้าคนกลางผลผลิตเกษตร พัฒนาคาร์วเรือนเกษตรกรให้อบอุ่นเข้มแข็งด้วยอาชีพหลัก อาชีพเสริมและการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตการเกษตร

6. การปรับปรุงโครงสร้างและกลไกตลาดให้เป็นธรรม

6.1 รัฐควรลดบทบาทในการแทรกแซงกลไกตลาดสินค้าเกษตรในระดับต่างๆให้น้อยที่สุด โดยเฉพาะการบิดเบือนราคาที่จะนำไปสู่การผูกขาดและปัญหาทุจริต ตลอดจนสร้างความอ่อนแอในระบบ

6.2 รัฐควรสร้างและพัฒนาประสิทธิภาพของระบบอาหารและสินค้าเกษตรเพื่อสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันทางการค้าในทุกระดับโดยจัดพื้นที่ให้ทำตลาดทุกรูปแบบทั้งในเมืองและชนบท รวมทั้งพัฒนากลไกตลาดกลางสินค้าเกษตรที่สำคัญ

6.3 พัฒนาลาดภายในให้เข้มแข็ง โดยสร้างกลไกให้เกษตรกรรายย่อยเข้าถึงตลาดเฉพาะและสนับสนุนให้มีตลาดคุณภาพด้วยการกระจายอำนาจการจัดการตลาดสินค้าเกษตรไปให้องค์กรท้องถิ่น

7. การจัดการหนี้สินและทุนของเกษตรกรทั้งระบบ

7.1 การจัดการหนี้สินด้วยการเร่งรัดแก้ปัญหาหนี้สินให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี โดยจัดการหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบควบคู่กับการฟื้นฟูเกษตรกรอย่างเป็นระบบ(ต้องมีแผนการออมและแผนการฟื้นฟูเป็นหลักประกัน ทั้งนี้ต้องไม่ยึดที่ดินเกษตรขายทอดตลาดและให้ความรู้เรื่องการจัดการเงินแก่เกษตรกรตลอดจนปฏิรูปกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรโดยบูรณาการบริหารจัดการกองทุนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาหนี้สินเข้าด้วยกัน)

7.2 สร้างโอกาสให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุนด้วยการส่งเสริมให้พัฒนากองทุนชุมชนให้เป็นสถาบันการเงินชุมชนแหล่งทุนที่เข้มแข็งเพื่อจัดการหนี้เกษตรกรในท้องถิ่นตนเองและควบคุมการโฆษณาเงินกู้นอกระบบต่อสาธารณะ และปรับโครงสร้างการบริหารของธ.ก.ส.ให้เป็นธนาคารของเกษตรกรในที่สุด รวมทั้งปรับปรุงพันธกิจของธนาคารให้มุ่งเน้นการลดหนี้สินและเพิ่มรายได้เกษตรกรด้วยการเรียนรู้วิธีบริหารจัดการเงินและทุนที่มีประสิทธิภาพตลอดจนส่งเสริมหลักคุณธรรมและประสิทธิภาพในระบบสินเชื่อรายย่อย

8. ความมั่นคงปลอดภัยด้านอาหารและสิ่งแวดล้อม

8.1 ปฏิรูประบบการควบคุมสารเคมีเกษตร ด้วยการจำกัดการใช้โดยควบคุมการโฆษณาชวนเชื่อและป้องกันการจำหน่ายสารเคมีพิษที่ห้ามใช้

อย่างเข้มงวดรวมทั้งแก้ไข พ.ร.บ. วัตถุประสงค์รายและปรับปรุงกลไกควบคุม สารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยให้องค์กรสาธารณะประโยชน์ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านคุ้มครองผู้บริโภคมีส่วนร่วมพิจารณาการขึ้นทะเบียน และยกเลิกวัตถุอันตราย

8.2 กำหนดเป้าหมายลดการใช้สารเคมีเกษตรให้เหลือร้อยละ 50 ภายใน 5 ปี

8.3 สนับสนุนระบบการเกษตรที่ปลอดภัยโดยส่งเสริมให้มีพื้นที่ ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ภายใน 10 ปี ทั้งนี้ให้ท้องถิ่นกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหารและสินค้าเกษตรในทุกจังหวัดพร้อมทั้งสนับสนุนให้ผู้บริโภคมีความรู้และเข้าใจเรื่องอาหารปลอดภัย

8.4 สร้างตลาดอาหารปลอดภัยทั่วประเทศ

9. การปฏิรูประบบการสนับสนุนจากภาครัฐ

9.1 ปรับปรุงระบบฐานข้อมูลการเกษตรให้เป็นเอกภาพและเป็น สาธารณะทั้งข้อมูลระดับมหภาค ท้องถิ่น กลุ่มองค์กรและระดับครัวเรือน

9.2 ปรับเปลี่ยนแนวความคิดการส่งเสริมการเกษตรโดยให้องค์กร เครือข่ายเกษตรกรทำหน้าที่แทนข้าราชการโดยองค์กรท้องถิ่นและหน่วยงาน วิชาการให้การสนับสนุน

9.3 ปรับปรุงกระบวนการกำหนดนโยบายการเกษตรให้พ้นจาก อิทธิพลของกลุ่มอำนาจทุนด้วยนโยบายสาธารณะที่เกษตรกรและภาคส่วน ต่างๆมีส่วนร่วม

9.4 ปรับปรุงการบริหารจัดการโดยยกเลิกระบบบริหาร การเกษตรโดยราชการส่วนภูมิภาคและมอบอำนาจและภารกิจให้องค์กรท้องถิ่นและเครือข่ายเกษตรกรดำเนินการแทน รวมทั้งปรับบทบาทส่วนกลางให้เน้น ภารกิจด้านวิชาการอย่างเป็นระบบ

การปฏิรูปการเกษตรให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมจะประสบผล สำเร็จได้ เกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องจะต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นด้วย ตนเอง ได้แก่ เกษตรกรรายย่อยในท้องถิ่นต้องรวมตัวกันด้วยหลักการสหกรณ์ เพื่อสร้างองค์กรให้เข้มแข็งและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทั้งระดับท้องถิ่นและ ระดับชาติ มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมความสามารถในการจัดการไร่นาและ การจัดการความเสี่ยง มีการออมและจัดการทุน เรียนรู้ธุรกิจและนวัตกรรม เพื่อลดต้นทุนและสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดจนใช้หลักคุณธรรมและรับผิดชอบต่อสังคม เกษตรกรในระบบพันธะสัญญาก็ต้องเรียนรู้เงื่อนไขสัญญาและรวมตัวกันต่อ รองไม่ให้ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้า เกษตรกรรายใหญ่และธุรกิจอุตสาหกรรม เกษตรที่มีพลังต่อรองสูงก็ต้องไม่ใช้อำนาจเหนือตลาดและไม่ครอบครองที่ดิน ขนาดใหญ่มากรวมทั้งแหล่งน้ำสาธารณะที่มีเกษตรกรรายย่อยใช้สอยร่วมกัน รวมทั้งปรับปรุงระบบธุรกิจการเกษตรให้ความเป็นธรรมแก่เกษตรกรรายย่อยและ ผู้บริโภคอย่างเท่าเทียม

ข้อเสนอโดยสรุป คือ ให้รัฐดำเนินการปฏิรูปเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างอำนาจต่อรอง การศึกษาเรียนรู้การคุ้มครองสิทธิ การเข้าถึงและเป็น เจ้าของปัจจัยการผลิต การแก้ปัญหาหนี้สินและทุน การตลาดของเกษตรกร ความมั่นคงปลอดภัยด้านอาหารและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งกลไกการสนับสนุนจาก ภาครัฐ

มาตรการยกระดับราคาข้าวเปลือก ของรัฐบาล

ในอดีตที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า นโยบายภาครัฐมากมายหลายเรื่องที่ไม่ประสบความสำเร็จและเป็นภาระต่องบประมาณแผ่นดินที่ต้องชดเชยความเสียหายที่เกิดจากโครงการดังกล่าว ตัวอย่างเช่น โครงการเลี้ยงโคเนื้อลูกผสมตามนโยบายอิสานเขียว โครงการปลูกมะม่วงหิมพานต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น ทั้งนี้ นโยบายรัฐเหล่านั้นเป็นแนวคิดที่ดีแต่ก็มีปัญหาที่การปฏิบัติจริงมักจะไม่สอดคล้องกับแผนงานและนโยบายซึ่งอาจเกิดจากผู้รับผิดชอบหรือผู้ปฏิบัติไม่เข้าใจหลักการที่ถูกต้อง จึงทำให้งาน “เสร็จ” มากกว่า “สำเร็จ” รวมทั้งบางนโยบายก็มีความเบี่ยงเบนจากการทุจริตคอร์รัปชันอีกด้วย ผลลัพธ์ที่ได้จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้จริงหรือไม่ตรงจุดและเป็นการสูญเสียงบประมาณโดยเปล่าประโยชน์

รัฐบาลหลายยุคหลายสมัยที่ต้องเข้าไปแทรกแซงกลไกราคาข้าวเปลือกเพื่อยกระดับราคาข้าวเปลือกให้สูงขึ้นเนื่องจากผลการปฏิบัติเขียวนับตั้งแต่ปี 2512 เป็นต้นมา ทำให้ผลผลิตข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นมากอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในเขตชลประทานที่ชาวนาสามารถทำนาได้มากกว่าหนึ่งครั้งในรอบปี และกดดันต่อราคาข้าวให้ตกต่ำอย่างมากในช่วงเก็บเกี่ยวซึ่งเป็นผลจากการที่มีอุปทานผลผลิตออกสู่ตลาดเป็นจำนวนมากพร้อมกันประกอบกับชาวนาขาดแคลนเงินทุนจึงจำเป็นต้องเร่งระบายข้าวทันทีหลังเก็บเกี่ยว

จากหนังสือ “ข้าวเพื่อชีวิต” ที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) จัดพิมพ์เมื่อปีพ.ศ. 2554 ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 7 รอบในวันที่ 5 ธันวาคม 2554 เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับข้าวโดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และบทบาทของธ.ก.ส.กับโครงการจำนำข้าวเปลือก ตลาดกลางข้าวเปลือก เกษตรอินทรีย์ และการที่ ธ.ก.ส. น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในองค์กรนั้นมีข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับนโยบายรัฐที่มุ่งช่วยเหลือชาวนาด้านการตลาดโดยเฉพาะโครงการรับจำนำข้าวเปลือกซึ่งเป็นโครงการใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับชาวนาจำนวนมากและใช้วงเงินงบประมาณที่สูงมากแต่กำลังก่อให้เกิดเป็นปัญหาใหญ่ของรัฐบาลในปัจจุบัน (เดือนกุมภาพันธ์ 2557) เนื่องจากไม่มีเงินทุนเพียงพอที่จะจ่ายให้แก่เกษตรกรที่นำข้าวเปลือกมาจำนำตามโครงการจำนำข้าวปีการผลิต 2556/57 จึงขอนำมาสรุปเพื่อให้ทราบที่มาและวิวัฒนาการของโครงการดังกล่าวเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาแนวทางที่เหมาะสมในการช่วยเหลือชาวนาต่อไป ดังนี้

ก่อนปี 2519 ภาครัฐสนใจตลาดข้าวสารส่งออกและตลาดข้าวสารในประเทศเป็นสำคัญ จึงใช้มาตรการกำหนดอัตราค่า “พรีเมียม” ซึ่งเรียกเก็บจากผู้ส่งออกข้าวสารทุกตันและการกำหนดโควตาส่งออก รวมทั้งการบังคับให้ผู้ส่งออกและพ่อค้าข้าวสารในประเทศต้องเก็บข้าวสำรองตามที่รัฐกำหนดและรัฐรับซื้อในระดับราคาที่ต่ำกว่าตลาด ทั้งนี้เพื่อรักษาระดับราคาข้าวสารในประเทศให้อยู่ในระดับต่ำโดยใช้อำนาจการคลังสินค้า (อคส.) เข้ารับซื้อข้าวสารจากโรงสีมาจำหน่ายให้ผู้บริโภคในราคาต่ำกว่าตลาด แต่เป็นโครงการเล็กมากจึงไม่มีผลต่อราคาข้าวเปลือก

การจัดตั้งองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร(อ.ต.ก.) ในปี 2517 เพื่อทำหน้าที่เป็นตลาดกลางให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรนำสินค้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนซึ่งเป็นการสร้างอำนาจต่อรองให้เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรรวมทั้งจัดหาปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรทั้งนี้ในช่วงปี 2517-2523 รัฐบาลให้อ.ต.ก.รับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรเพื่อพยุงราคาข้าวเปลือกที่ระดับไร่นาไม่ตกต่ำมาก แต่งบประมาณมีจำกัดและไม่ต่อเนื่องตลอดจนขาดแคลนเจ้าหน้าที่และไม่มีสถานที่จัดเก็บเพียงพอจึงต้องยกเลิกหลังจากปีการผลิต 2525/26

รัฐบาลหันมาผลักดันโครงการรับจำนำข้าวเปลือกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) ซึ่งเป็นโครงการภายในธนาคารเพื่อเสริมสภาพคล่องให้เกษตรกรที่เดือดร้อนเงินในช่วงเก็บเกี่ยวได้มีโอกาสกู้ยืมเงินไปใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวและขายผลิตผล โดย ธ.ก.ส. ให้เกษตรกรนำข้าวเปลือกมาจำนำไปฝากไว้ที่ อคส.ในพื้นที่ ทั้งนี้เกษตรกรจะได้รับเงินกู้ยืมร้อยละ 80 ของมูลค่าข้าวตามราคาตลาดแต่ไม่เกินวงเงินรายละ 100,000 บาทและเกษตรกรสามารถไถ่ถอนข้าวก่อนกำหนดได้พร้อมจ่ายดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 13 ทั้งนี้ในปีแรก(ปีการผลิต 2525/26) มีชาวนาเข้าร่วมโครงการน้อยมาก จึงมีการปรับปรุงโครงการเช่น เกษตรกรสามารถเก็บข้าวที่จำนำไว้ที่ยังฉางของตนเองได้เพื่อลดค่าใช้จ่ายการขนย้ายและลดอัตราดอกเบี้ยลง ซึ่งมีผลทำให้เกษตรกรมาเข้าร่วมโครงการมากขึ้นถึง 12,547 ราย จำนวนสินเชื่อ 201.7 ล้านบาท

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นในปี 2529 เมื่อรัฐบาลให้ธนาคารแห่งประเทศไทยปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำในวงเงิน 5,000 ล้านบาทเพื่อสนับสนุนให้ ธ.ก.ส.ใช้ในโครงการรับจำนำข้าวเปลือกโดยคิดดอกเบี้ยจากเกษตรกรเพียงร้อยละ 3 ต่อปี(ในช่วงเดือนมกราคม-มิถุนายน) และร้อยละ 6 ต่อปี (ในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม) ผลการรับจำนำในปีดังกล่าวมีเกษตรกรเข้าร่วมจำนวนมากถึง 360,269 ราย วงเงินสินเชื่อ 3,809.6 ล้านบาท ปริมาณข้าวเปลือกจำนำ 2.27 ล้านตัน ทำให้ราคาข้าวเปลือกขยับราคาสูงขึ้นประกอบกับ

ความต้องการข้าวจากต่างประเทศมีมากขึ้น เมื่อถึงกำหนดไถ่ถอน ราคาก็ยังทรงตัวค่อนข้างสูงค้ำกับดอกเบี้ยที่จ่ายเกษตรกรจึงมาไถ่ถอนข้าวเป็นจำนวนมาก ต่อมาในปีการผลิต 2530/31 คณะกรรมการนโยบายและมาตรการข้าว (กนข.) ได้กำหนดให้คิดดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปีตลอดระยะเวลาจำนำ นอกจากนี้ ยังมีโครงการเสริม เช่น โครงการรับซื้อข้าวของกองทัพบก โครงการแทรกแซงตลาดข้าวเปลือกของกระทรวงมหาดไทย โครงการเร่งระบายข้าวสารส่งออกเพื่อยกระดับราคาข้าวเปลือกของกระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น ทั้งนี้ วงเงินสำหรับโครงการรับจำนำข้าวเปลือกในช่วงปีการผลิต 2531/32 ถึงปีการผลิต 2533/34 ประมาณ 2,000-3,000 ล้านบาท

ในปีการผลิต 2534/35 รัฐบาลปรับเปลี่ยนกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรมาเป็นคณะกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) ที่ครอบคลุมการช่วยเหลือเกษตรกรและสินค้าเกษตรทุกชนิด จึงมีการรับเพิ่มหลักเกณฑ์วงเงินสินเชื่อจำนำข้าวจากร้อยละ 80 มาเป็นร้อยละ 90 ของมูลค่าข้าวเปลือก ซึ่งมีผลสรุปว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้สูงกว่าผู้ไม่ร่วมโครงการเพราะหลังฤดูเก็บเกี่ยว ข้าวเปลือกมีราคาสูงขึ้นและในปีการผลิต 2535/36 มีการผ่อนคลายให้เกษตรกรที่ไม่มียุ้งฉางสามารถเก็บข้าวในยุ้งฉางผู้อื่นได้ ทำให้มีจำนวนข้าวจำนำมากถึง 3.34 ล้านตัน เกษตรกรเข้าร่วม 465,744 ราย วงเงินสินเชื่อ 10,550.2 ล้านบาท

ต่อมาในปีการผลิต 2536/37 ได้กำหนดระยะเวลารับจำนำให้สอดคล้องระยะเวลาเก็บเกี่ยวมากขึ้น (ภาคอื่นๆรับจำนำตั้งแต่ 1 พฤศจิกายน ถึง 31 มีนาคม ยกเว้นภาคใต้) และระยะเวลาจำนำลดลงจาก 6-10 เดือนเป็น 5 เดือนโดยมีวิธีการจำนำ 2 แบบ คือ การจำนำที่ยุ้งฉางและการจำนำใบประทวนสินค้าเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ไม่มียุ้งฉาง

ต่อมาราคาข้าวเปลือกมีแนวโน้มลดลงต่ำลงมากในปีการผลิต 2541/42 และ 2542/43 รัฐบาลจึงปรับเพิ่มราคาจำนำสูงถึงร้อยละ 95 ของราคาเป้าหมายและให้ ธ.ก.ส.รับจำนำเฉพาะข้าวเปลือกในยุ้งฉาง ส่วนผู้ที่ไม่มียุ้งฉาง

ให้ไปฝากเก็บที่ยุ้งฉางของ อ.ต.ก.หรือโรงสีที่ อ.ต.ก.เอาไว้ แล้วนำไป ประทอนลินคำไปจำหน่ายที่ ธ.ก.ส. ในปีการผลิต 2543/44 ราคาข้าวเปลือกตกต่ำ ต่อเนื่อง รัฐบาลจึงไม่กำหนดราคาเป้าหมายแต่กำหนดราคารับจำหน่ายแทน หมายถึง เกษตรกรสามารถจำหน่ายและกู้เงินได้ร้อยละ 100 ของราคาที่กำหนด

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกในปี 2544 รัฐบาลให้ อคส.ทำหน้าที่แทน อ.ต.ก.และเพิ่มวงเงินสินเชื่อจากรายละ 100,000 บาทเป็น 350,000 บาทโดย กำหนดให้นำข้าวเปลือกที่ อคส.รับฝากไว้ไปสีแปรสภาพและเก็บไว้ที่คลังสินค้า กลาง ทั้งนี้ กำหนดเวลาโครงการจากเดือนเมษายนถึงสิงหาคม 2544 และ ระยะเวลาไถ่ถอนไม่เกิน 5 เดือน รวมทั้งกำหนดเป้าหมายรับจำหน่ายเพิ่มขึ้นจาก 2.5 ล้านตันเป็น 8.7 ล้านตัน (ปี 2544/45) และ 9 ล้านตัน (ปี 2545/46) โดยมีกำหนดไถ่ถอน 3 เดือนนับถัดจากเดือนที่จำหน่าย

ในปีการผลิต 2546/47 และ 2547/48 รัฐบาลปรับเพิ่มระดับราคา จำนำให้สูงกว่าราคาตลาด โดยยกกระดับราคาข้าวหอมมะลิเพิ่มขึ้นจากเดิมตันละ 3,000 บาท(เพิ่มร้อยละ 43) และข้าวหอมจังหวัดตันละ 2,000บาท(เพิ่มร้อยละ 35) ข้าวเจ้าตันปีเพิ่มขึ้นตันละ 1,240-1,440 บาทตามชนิดข้าวและเปอร์เซ็นต์ ของการสีเป็นข้าวสาร ส่วนข้าวปทุมธานีเพิ่มขึ้นตันละ 600 บาท(ร้อยละ 10) การ ปรับเพิ่มราคาดังกล่าวทำให้ปริมาณข้าวเปลือกจำหน่ายเพิ่มขึ้นจาก 2.7 ล้านตัน และวงเงินจำนำ 12,429 ล้านบาท(ปี 2546/47) เพิ่มเป็น 9 ล้านตัน (ปี 2547/ 48) และ 9.5 ล้านตัน วงเงินจำนำ 71,773 ล้านบาท (ปี 2548/49) อย่างไรก็ตามปรากฏว่า เกษตรกรไม่มาไถ่ถอนและข้าวหลุดจำหน่ายตกเป็นของรัฐเป็น จำนวนมาก

ในปี 2549 มีการปรับเปลี่ยนรัฐบาลจึงปรับลดเป้าหมายจาก 9 ล้าน ตันเป็น 8 ล้านตันและปรับราคาจำนำให้ใกล้เคียงราคาตลาดและมีแผนระบาย ข้าวในสต็อกออกเป็นระยะจนเหลือเพียง 2.1 ล้านตัน ต่อมาในปี 2551 ก็ เปลี่ยนรัฐบาลอีกครั้งและระดับราคาข้าวในต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นมากจาก สถานการณ์วิกฤตอาหารและพลังงานโลก เกษตรกรเรียกร้องให้รัฐบาลปรับ

ราคาจำนำในฤดูนาปี 2551 ให้เท่าราคาตลาด (ราคาระดับฟาร์มสูงถึงตันละ 15,000 บาท) รัฐบาลจึงปรับราคาจำนำข้าวเปลือกนาปีเป็น 14,000 บาทต่อ ตัน (จากเดิม 7,000 บาทต่อตันหรือเพิ่มร้อยละ 97.18) แต่ในฤดูการผลิตปี 2551/ 52 ราคาข้าวตลาดโลกร้อนตัวลงมาก รัฐบาลจึงปรับลดราคาจำนำลงอยู่ที่ตันละ 12,000 บาท

การปรับราคาจำนำเพิ่มขึ้นสูงกว่าราคาตลาดจึงเป็นการรับซื้อใน ราคาประกันมากกว่าการจำหน่ายและทำให้รัฐกลายเป็นผู้รับซื้อข้าวรายใหญ่ซึ่งส่ง ผลกระทบต่อกิจกรรมตลาดกลางข้าวเปลือกที่ต้องทยอยปิดตัวลงรวมทั้งมีผล ต่อต้นทุนเก็บรักษาและราคาข้าวเปลือกในตลาดหากมีการระบายข้าวออกจาก สต็อกจำนวนมาก

ในช่วงปีการผลิต 2552/53 มีการเปลี่ยนรัฐบาลอีก จึงปรับเปลี่ยน โครงการจำนำเป็นโครงการประกันรายได้ขั้นต่ำของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยมี เป้าหมายรักษาระดับรายได้ของเกษตรกรขนาดเล็กให้เหมาะสมและรัฐบาลไม่ เข้าแทรกแซงรับซื้อข้าวเปลือกในตลาด ทั้งนี้ รัฐบาลจะกำหนดราคาเป้าหมาย ที่ประกาศให้เกษตรกรทราบล่วงหน้าและกำหนดปริมาณข้าวที่เกษตรกร สามารถใช้สิทธิตามประเภทข้าวโดยเน้นที่เกษตรกรขนาดเล็ก หากราคาอ้างอิง ในตลาดต่ำกว่าราคาเป้าหมายก็ให้เกษตรกรได้รับชดเชยราคาส่วนต่าง การประกาศราคาอ้างอิงใน

ระยะแรกทุกวันที่ 1 และ 16 ของเดือน ต่อมาปรับราคาทุกวัน จันทร์แต่ละสัปดาห์ ทั้งนี้ เกษตรกรจะต้องขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริม การเกษตรและทำสัญญาข้อตกลงในการขอประกันรายได้กับธ.ก.ส.และกำหนด ช่วงเวลาการใช้สิทธิในกรอบระยะเวลาของโครงการ แต่โครงการนี้ได้ถูก ยกเลิกเมื่อสิ้นสุดโครงการในฤดูนาปี 2554 เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลอีกครั้ง นอกจากหนังสือ “ข้าวเพื่อชีวิต”แล้ว ธ.ก.ส.ยังได้จัดพิมพ์เอกสารเชิงวิชาการเรื่อง “มาตรการลดความเสี่ยงและเพิ่มประสิทธิภาพโครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2556/57” เพื่อให้ผู้สนใจได้ทราบผลของการดำเนินงานและปัญหา

อุปสรรคของโครงการตลอดจนข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาและป้องกันความเสียหายจากการดำเนินโครงการรับจำนำข้าวเปลือกในอนาคตซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ในฤดูนาปีการผลิต 2554/55 เป็นนโยบายรับจำนำข้าวเปลือกของรัฐบาลที่มุ่งจะยกระดับราคารับจำนำที่สูงกว่าราคาตลาดมากโดยกำหนดราคาข้าวเปลือกหอมมะลิเป็นต้นละ 20,000 บาท ข้าวหอมจังหวัดต้นละ 18,000 บาท ข้าวเปลือกปทุมธานีต้นละ 16,000 บาท ข้าวเปลือกเจ้าต้นละ 15,000 บาท ข้าวเปลือกเหนียวต้นละ 16,000 บาท ทั้งนี้ เกษตรกรนำข้าวมาจำนำได้โดยไม่จำกัดจำนวนและมีเป้าหมายโครงการ 25 ล้านตันข้าวเปลือก เกษตรกรต้องมีหนังสือรับรองจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สามารถฝากข้าวกับโรงสีที่ร่วมโครงการกับ อคส.และอ.ต.ก.แล้วนำไปประทอนไปจำนำกับ ธ.ก.ส.โดยมีระยะเวลาจำนำตั้งแต่ 7 ตุลาคม 2554 ถึง 29 กุมภาพันธ์ 2555 ส่วนภาคใต้เริ่มวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2555 ถึง 31 กรกฎาคม 2555

ผลการดำเนินงานในปีการผลิต 2554/55 มีข้าวเปลือกจำนำมากถึง 21.65 ล้านตัน วงเงินสินเชื่อ 337,326 ล้านบาท เกษตรกรร่วมโครงการ 2,210,128 ราย และปีการผลิต 2555/56 มีข้าวจำนำ 22.10 ล้านตัน วงเงินสินเชื่อ 345,298 ล้านบาท เกษตรกรจำนวน 2,030,280 ราย รวมผลงานโครงการรับจำนำข้าวเปลือกจนถึง 24 ตุลาคม 2556 รัฐบาลรับจำนำข้าวเปลือกแล้ว 43.75 ล้านตัน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 682,624 ล้านบาท

จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปีการผลิต 2554/55 เป็นต้นมา รัฐบาลมีนโยบายรับจำนำข้าวเปลือกที่เกษตรกรผลิตได้ทั้งหมดเพื่อให้สอดคล้องกับต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นและเกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพโดยสร้างระบบการตรวจสอบในรายที่มีผลผลิตเกินปริมาณผลผลิตเฉลี่ยระดับจังหวัด ผลดำเนินงานดังกล่าวทำให้เกษตรกรนำข้าวเปลือกมาร่วมโครงการจำนวนมาก ประกอบกับราคารับจำนำสูงกว่าราคาตลาดมาก จึงส่งผลให้ต้นทุนข้าวเปลือกที่รับจำนำสูงตามด้วย เป็นผลทำให้ระบายข้าวได้ล่าช้าและส่งผลกระทบต่อภาระดำเนินงานโครงการในฤดูการผลิตถัดไป แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามแก้ปัญหาโดย

จำกัดปริมาณข้าวและวงเงินของเกษตรกรแต่ละรายไม่เกิน 350,000 บาท ในโครงการปีการผลิต 2556/57 จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2556 ก็ตาม

**ผลการดำเนินโครงการรับจำนำข้าวเปลือกปีการผลิต 2554/55 - 2556/57
(ณ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2557)**

ปีการผลิต	ปริมาณ (ล้านตัน)	เกษตรกร (ล้านราย)	จำนวนเงิน (ล้านบาท)	เงินธ.ก.ส. (ล้านบาท)	เงินกู้จากรัฐ(ล้านบาท) เบิกรับ	คงเหลือ	ธ.ก.ส. สำรองจ่าย	ชำระคืน (ขายข้าว)
ปี 2554/55								
1. นาปี	6.95	1.189	118,656	90,000	28,576	28,576	80	49,292
2. นาปรัง	14.70	1.021	218,670	-	193,910	142,719	8,310	56,163
รวม	21.65	2.210	337,326	90,000	222,486	171,295	8,390	106,455
ปี 2555/56								
1. นาปี	14.62	1.439	234,686	-	140,840	138,840	3,846	55,215
2. นาปรัง	7.82	0.613	116,968	-	67,191	67,191	49,777	-
รวม	22.44	2.152	351,654	-	218,031	206,031	53,623	55,215
ปี 2556/57								
1. นาปี	3.89	0.507	62,707	-	-	-	-	6,432
รวมทั้งหมด	47.99	4.869	751,697	90,000	440,517	378,326	62,013	168,102

แผนการระบายข้าวและการชำระคืนค่าข้าว (ณ วันที่ 22 ธันวาคม 2556)

	หน่วย: ล้านบาท									
	สะสมถึง มี.ค.2556	เม.ย. 2556	พ.ค. 2556	มิ.ย. 2556	ก.ค. 2556	ส.ค. 2556	ก.ย. 2556	ต.ค. 2556	พ.ย. 2556	ธ.ค. 2556
แผน	109,205	12,623	13,461	13,061	11,725	13,380	13,510	5,589	6,000	6,000
จริง	76,655	3,386	10,762	10,115	8,598	8,290	10,566	5,298	5,217	7,018
ผลต่าง-32,550	-9,237	-2,699	-2,946	-3,127	-5,090	-2,944	-291	-793	+1,018	

ทั้งนี้ ผลจากข้อมูลการดำเนินงานของคณะกรรมการ/อนุกรรมการ ชุดต่างๆที่รัฐบาลแต่งตั้งให้กำกับดูแลโครงการและข้อมูลจาก ธ.ก.ส. สามารถสรุปสภาพปัญหาอุปสรรคที่สำคัญได้ดังนี้

1. ปัญหาจากเกษตรกร

- 1) แจ้งข้อมูลอันเป็นเท็จ เช่น พื้นที่และผลผลิตเกินจริง คราวเรือนเดียวกันมีการแยกขึ้นทะเบียนเพื่อให้สามารถนำข้าวเข้าร่วมโครงการ ได้มากขึ้น เป็นต้น
- 2) ขยายสิทธิการเข้าร่วมโครงการให้ผู้อื่น
- 3) เปลี่ยนข้าวเปลือกจำหน่ายในยุ้งฉางจากข้าวคุณภาพดีเป็นข้าวคุณภาพต่ำ
- 4) นำข้าวเปลือกที่จำหน่ายในยุ้งฉางออกจำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต
- 5) เกษตรกรเร่งผลิตข้าวโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพเนื่องจากราคาจำหน่ายที่สูงกว่าตลาด
- 6) เกษตรกรนำข้าวเปลือกของผู้อื่นมาจำหน่ายเต็มจำนวนตาม ปริมาณที่ระบุไว้ในหนังสือรับรองเกษตรกรซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรออกให้ หลังผ่านการทำประชาคมโดยตนเองมีผลผลิตน้อยกว่าที่ขึ้นทะเบียน

2. ปัญหาจากโรงสี

- 1) มีการสวมสิทธิเกษตรกรโดยนำข้าวเปลือกของโรงสีที่ทำ การค้าปกติมาร่วมโครงการในนามเกษตรกร
- 2) ตรวจสอบคุณภาพข้าวเปลือกของเกษตรกรไม่ตรงตาม ข้อเท็จจริง เช่น ความชื้น น้ำหนักและคุณภาพ
- 3) นำข้าวเปลือกมารับฝากไว้ไปหมุนเวียนจำหน่าย
- 4) นำข้าวสารนอกโครงการส่งมอบเข้าคลังกลางแทนข้าวสาร ในโครงการ
- 5) ส่งมอบข้าวสารเข้าคลังกลางล่าช้าและไม่ตรงตามคุณภาพที่ กำหนด

3. ปัญหาจากโกดังกลาง

- 1) จำนวนโกดังกลางไม่เพียงพอในการรองรับข้าวสารจากโรงสี
- 2) นำข้าวสารคุณภาพต่ำมาสับเปลี่ยนข้าวสารคุณภาพดีในโครงการ
- 3) นำข้าวสารที่ฝากไว้ไปหมุนเวียนจำหน่าย

4. ปัญหาจากบริษัทตรวจสอบคุณภาพข้าว

- 1) ในบางกรณีมีการตรวจและรับข้าวสารที่คุณภาพต่ำกว่า มาตรฐานที่โครงการกำหนด
- 2) หลักเกณฑ์ที่กำหนดให้ผู้ตรวจสอบคุณภาพข้าวต้องขึ้น ทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์ ทำให้บางรายไม่สนใจเข้าร่วมโครงการเพราะไม่ มั่นใจหลักเกณฑ์
- 3) ไม่ดูแลรักษาคุณภาพข้าวตามสัญญา กับ อคส.และอ.ต.ก.

5. ปัญหาจากการระบายข้าวในโกดังกลาง

- 1) กระบวนการระบายข้าวสารที่ล่าช้าทำให้ข้าวเสื่อมสภาพและ มีค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเพิ่มขึ้น
- 2) มีภาวะขาดทุนเนื่องจากข้าวสารคุณภาพต่ำทำให้ราคาตก ในขณะที่ต้นทุนการรับจำหน่ายสูง

6. ปัญหาจาก ธ.ก.ส.

- 1) มีภาระหนี้คงเหลือตามโครงการรับจำหน่ายข้าวก่อนปีการผลิต 2554/55 สะสมค้างชำระให้ธ.ก.ส. เป็นจำนวนมาก
- 2) มีความเสี่ยงในการจัดหาเงินทุนและจัดการสภาพคล่องของ ธ.ก.ส. รวมทั้งภาระงานที่กระทบต่องานปกติและความเสี่ยงจากการปฏิบัติงาน โครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อธ.ก.ส.

จากประสบการณ์และบทเรียนที่ ธ.ก.ส. ได้ดำเนินงานโครงการรับ จำหน่ายข้าวเปลือกตามนโยบายรัฐบาลหลายสมัยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาธ.ก.ส.ได้

ประเมินสถานะความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จึงได้กำหนดข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนาและป้องกันความเสียหายจากการดำเนินโครงการในแต่ละขั้นตอนที่สำคัญภายใต้ความทุ่มเทและเคร่งครัดในการปฏิบัติงานของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ดังนี้

1. ข้อเสนอในการรับขึ้นทะเบียนเกษตรกร

1.1 มาตรการเดิมที่ต้องดำเนินการต่อเนื่อง คือ

1) ให้เกษตรกร เจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และ ปลัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นร่วมกันรับรอง ความเป็นเกษตรกรและพื้นที่ การผลิตข้าวโดยผ่านการทำเวทีประชาคมด้วย

2) นำข้อมูลเกษตรกรพื้นที่ประสบภัยมาประกอบการขึ้นทะเบียน

3) เร่งรัดให้นำระบบ GIS และ GPS มากำหนดพิกัดพื้นที่ การผลิตของเกษตรกรและมีการเชื่อมโยงข้อมูลแบบ Online ทั่วประเทศกับ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

4) บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เช่น การแจ้งข้อมูลเท็จ โดยดำเนินคดีอาญาด้านฉ้อโกงแก่ผู้สวมสิทธิในโครงการและขึ้นบัญชีผู้ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลต่อไป

1.2 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ

1) ใช้ข้อมูลการขึ้นทะเบียนเกษตรกรเดิมเป็นฐานการตรวจสอบการขึ้นทะเบียนใหม่

2) เกษตรกรรายใหม่ต้องตรวจสอบคุณสมบัติอย่างละเอียดทุกราย

3) จัดระบบฐานข้อมูลเกษตรกรทุกหน่วยงานให้เป็นฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกันเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน

2. ข้อเสนอในการรับมอบข้าว ณ จุดรับจำหน่าย

2.1 มาตรการเดิมที่ควรดำเนินการต่อเนื่อง คือ

1) ตรวจสอบสต็อกโรงสีที่เข้าร่วมโครงการก่อนจะเริ่มรับมอบข้าวเปลือกจากเกษตรกรและระหว่างดำเนินการโดยจัดทำบัญชีแสดงปริมาณข้าว (Stock card) ที่จำแนกส่วนของข้าวเปลือกที่โรงสีมีก่อนรับจำหน่าย และข้าวเปลือกที่เข้าร่วมโครงการให้ชัดเจน

2) มอบหมายให้มีพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐเข้าร่วมปฏิบัติงานกำกับดูแลการส่งมอบข้าวเปลือกของเกษตรกรที่โรงสี

3) ติดตั้งกล้อง CCTV ณ จุดรับส่งมอบข้าวเปลือกเชื่อมโยงไปยังศูนย์ควบคุมและมีการสุ่มตรวจสอบข้อมูลใน CCTV อย่างใกล้ชิด

4) ให้คณะกรรมการติดตามกำกับดูแลการรับจำหน่ายระดับจังหวัดให้ความเป็นธรรมแก่เกษตรกรที่จุดรับจำหน่ายโดยสุ่มสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์ประจำจุดรับจำหน่ายอย่างจริงจังและเคร่งครัด

5) กรณีโรงสีที่เคยเข้าร่วมโครงการแต่ถูกหน่วยงานรัฐขึ้นบัญชีดำต้องไม่สามารถเข้าร่วมโครงการ

6) การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดกับโรงสีที่มีเจตนาทุจริตเอาเปรียบเกษตรกรผู้จำหน่ายข้าวและควรตัดสิทธิเข้าร่วมโครงการอย่างน้อย 3 ปี

2.2 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ กระทรวงพาณิชย์เป็นเจ้าภาพร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบการออกไปประทวนอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อมโยงข้อมูลกับการขึ้นทะเบียนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และระบบการเบิกจ่ายของธ.ก.ส.

3. ข้อเสนอในการเก็บรักษาข้าวเปลือกที่โรงสี

3.1 มาตรการเดิมที่ควรดำเนินการต่อเนื่อง คือ

1) กำหนดแผนงานในการสีแปรสภาพข้าวเปลือกที่ชัดเจน และรวดเร็วทุก 7 วันโดยเฉพาะข้าวเปลือกเจ้า ส่วนข้าวเปลือกชนิดอื่นให้สีแปรตามระยะเวลาที่เหมาะสม

2) ทุก 7-15 วันต้องมีการสุ่มตรวจปริมาณและคุณภาพข้าวที่โรงสีโดยบริษัทผู้ตรวจสอบคุณภาพข้าวจากส่วนกลาง

3) ติดตั้งสัญญาณเตือนการบุกรุกและติดตั้งกล้อง CCTV ที่สถานที่จัดเก็บข้าวเปลือกเชื่อมโยงไปยังศูนย์ควบคุมและสถานีตำรวจในพื้นที่ และแจ้งเตือนไปยังผู้รับผิดชอบ

4) กำหนดเวลาเปิดปิดโกดังให้ชัดเจนและให้มีผู้ถือกุญแจเปิดปิดอย่างน้อย 2 ฝ่ายประกอบด้วยผู้แทนส่วนราชการและโรงสี

5) ให้มีคณะกรรมการตรวจสอบจากส่วนกลาง (มีผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน) สุ่มตรวจสอบปริมาณและคุณภาพเป็นระยะโดยแจ้งโรงสีทราบล่วงหน้า

6) ให้มีระบบรายงานสต็อกข้าวเปลือกเป็นประจำและมีผู้ตรวจสอบบัญชีภายนอกดำเนินการตรวจสอบบัญชีแสดงข้าว (Stock card) อย่างสม่ำเสมอ

7) บังคับใช้กฎหมายเคร่งครัด เช่น การลักลอบขายข้าวจะต้องถูกดำเนินคดีอาญารวมทั้งการใช้มาตรการเชิงนโยบายตัดสิทธิการเข้าร่วมโครงการอย่างน้อย 3 ปี

3.2 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ ให้มีระบบ Online แบบ Real time เพื่อรายงานข้อมูลการรับมอบข้าวเปลือก การสีแปรสภาพและการจัดส่งข้าวสารให้โกดังกลางโดยเชื่อมโยงระหว่างโรงสีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของกระทรวงพาณิชย์และคณะกรรมการระดับจังหวัด

4. ข้อเสนอในการระบายข้าวเปลือกที่เก็บไว้ที่โรงสี

4.1 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ

1) ข้าวเปลือกที่เสื่อมคุณภาพต้องยอมขายขาดทุนเพื่อลดผลกระทบความเสียหายจากการขาดทุนเพิ่มขึ้นหากเก็บไว้เป็นระยะเวลาานานมาก

2) มีแผนเร่งรัดการระบายข้าวเปลือกที่ชัดเจนทั้งข้าวเปลือกที่มีอยู่เดิมและข้าวเปลือกที่จะรับจำนำใหม่ข้อเสนอในการสีแปรสภาพเป็นข้าวสาร

4.2 มาตรการเดิมที่ควรดำเนินการต่อเนื่อง คือ

1) ให้คณะกรรมการกำกับดูแลการรับจำนำข้าวและคณะกรรมการกำกับดูแลการสีแปรสภาพฯ เร่งรัดการสีแปรสภาพและกำกับโรงสีให้ดำเนินการและส่งมอบข้าวสารไปที่โกดังกลางอย่างเคร่งครัด หากไม่ปฏิบัติตามให้มีโทษทัณฑ์ด้วย

2) ให้มีผู้ตรวจสอบคุณภาพข้าวสุ่มตรวจสอบคุณภาพข้าวทั้งก่อนและหลังการสีแปรสภาพที่โรงสี

3) ให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้ตรวจสอบสภาพคุณภาพข้าวประจำโกดังเก็บข้าวสารที่หน้าโกดังโดยผู้ตรวจสอบคุณภาพข้าวจากส่วนกลางอย่างสม่ำเสมอ

4.3 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ

1) ควรมีคณะกรรมการตรวจสอบจากส่วนกลาง (มีผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน) มีหน้าที่สุ่มสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่อย่างเข้มงวดเป็นระยะ

2) กรณีที่โรงสีไม่สามารถสีแปรสภาพข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเพื่อส่งมอบเข้าโกดังกลางภายในระยะเวลาที่กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งระงับการรับฝากข้าวเปลือกและออกไปประทวน

3) กรณีที่โรงสีผิดเงื่อนไขตามสัญญาและทำให้เกิดความเสียหายแก่โครงการต้องกำหนดให้มีการปรับและดำเนินคดีแพ่งอย่างเคร่งครัด

5. ข้อเสนอในการจัดเก็บข่าวสารในโกดังกลาง

5.1 มาตรการเดิมที่ควรดำเนินการต่อเนื่อง คือ

- 1) มีการถือกุญแจเข้าโกดังกลาง 3 ฝ่ายประกอบด้วย เจ้าของโกดังกลาง อคส./อ.ต.ก. และบริษัทตรวจสอบคุณภาพข้าวประจำโกดัง
- 2) ให้คณะกรรมการติดตามกำกับดูแลและจัดการระดับจังหวัดตรวจสอบสต็อกข้าวที่เก็บไว้ที่โกดังอย่างจริงจังต่อเนื่องเพื่อป้องปรามข้าวหายและเสื่อมคุณภาพรวมทั้งให้มีคณะกรรมการตรวจสอบจากส่วนกลาง
- 3) ติดตั้งสัญญาณการบุกรุกและติดตั้งกล้อง CCTV บันทึกภาพบริเวณคลังกลางอย่างน้อย 3 จุดเพื่อให้บันทึกภาพการเคลื่อนย้ายข่าวสารที่ชัดเจนและเชื่อมโยงไปยังศูนย์ควบคุม
- 4) สร้างระบบข้อมูลเพื่อควบคุมดูแลสต็อกข้าวสารและใช้ตรวจสอบปริมาณคงเหลือที่โกดังกลาง
- 5) ให้มีระบบรายงานสต็อกข้าวสารเป็นประจำและมีผู้ตรวจสอบบัญชีภายนอกดำเนินการตรวจสอบ Stock card อย่างสม่ำเสมอ
- 6) ให้มีการประกันวินาศภัยและโจรกรรมโดยรัฐเป็นผู้รับผลประโยชน์จากความเสียหายที่เกิดขึ้น
- 7) บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดกรณีการลักลอบขายข้าวสารจะต้องดำเนินคดีอาญารวมทั้งตัดสิทธิการเข้าร่วมโครงการอย่างน้อย 3 ปี รวมทั้งกรณีความเสียหายจากความบกพร่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ กำหนดระยะเวลาการเก็บรักษาข้าวสารให้ชัดเจนเพื่อป้องกันข้าวสารเสื่อมคุณภาพและลดค่าใช้จ่ายการเก็บรักษาข้าวสาร

6. ข้อเสนอในการระบายข้าวสารจากโกดังกลางสู่ตลาด

6.1 มาตรการเดิมที่ควรดำเนินการต่อเนื่อง คือ

- 1) สร้างระบบการประมูลข้าวสารให้โปร่งใสมากขึ้นโดยกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและรายละเอียดของการดำเนินการระบายและประกาศเปิดเผยแก่บุคคลทั่วไป
- 2) จัดสรรการระบายในปริมาณที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ซื้อรายย่อยสามารถเข้าร่วมประมูลได้
- 3) ให้มีช่องทางหลากหลายในการระบาย เช่น จัดหาตลาดข้าวสารในต่างประเทศในรูปแบบรัฐบาลต่อรัฐบาลและให้หน่วยงานรัฐที่มีภารกิจข้าวสารจำนวนมาก (กองทัพ เรือรบ) จัดซื้อข้าวสารจากโครงการเป็นลำดับแรกและจัดทำข้าวสารถุงเพื่อช่วยเหลือประชาชน

6.2 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ

- 1) หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องต้องกำหนดแผนการระบายและทำตลาดข้าวสารอย่างเป็นระบบชัดเจนรวมทั้งดำเนินการตามแผนอย่างเคร่งครัด
- 2) ให้เร่งรัดวางระบบการระบายข้าวผ่านกลไกตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า (AFET)
- 3) ต้องรายงานผลความก้าวหน้าปัญหาอุปสรรคในการระบายข้าวสารให้คณะรัฐมนตรีทราบเป็นประจำทุกเดือน

7. ข้อเสนอในการรับส่งเงินจากการขายข้าวเปลือก/ข้าวสาร

7.1 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ

- 1) ให้มีระบบการรับส่งมอบเงินจากการขายข้าวผ่านธ.ก.ส. โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ต้องเป็นภาระในการถือครองเงินสด
- 2) ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดแผนการเงินที่ชัดเจนและนำเงินส่งคืนธ.ก.ส.ภายใน 15 วันทำการหลังการจำหน่ายข้าวสารและมีเบี้ยปรับหากส่งชำระคืนล่าช้า

3) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการชำระเงินจากการระบายข้าวในโครงการรับจำนำข้าวของรัฐ

4) กระทรวงพาณิชย์ควรเร่งรัดเพิ่มปริมาณการระบายข้าวเพื่อชำระคืนแหล่งเงินทุนที่จัดหามาใช้ในโครงการและสามารถนำมาหมุนเวียนในโครงการได้อย่างต่อเนื่อง

8. ข้อเสนอในการชำระคืนให้กับ ธ.ก.ส.

8.1 มาตรการเดิมที่ควรดำเนินการต่อเนื่อง คือ

1) ให้มีการปิดบัญชีโครงการโดยคณะอนุกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อสิ้นสุดโครงการในแต่ละปีงบประมาณรวมทั้งจัดสรรงบประมาณชำระคืนธ.ก.ส.ให้เสร็จสิ้นหรืออย่างช้าไม่เกินปีงบประมาณถัดไป

2) ให้ ธ.ก.ส. แยกบัญชีการดำเนินงานตามโครงการออกจากระบบบัญชีปกติเพื่อทราบผลกระทบจากการดำเนินโครงการและขอชดเชยความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้น

3) กรณีที่รัฐจัดสรรงบประมาณให้ธ.ก.ส.ไม่เพียงพอ ต้องมีการจัดหาตราสารการเงินอื่นให้แทน เช่น พันธบัตรรัฐบาล

8.2 มาตรการที่เสนอเพิ่มเติม คือ มีแผนการชำระคืนเงินที่ได้จากการระบายข้าวเปลือก/ข้าวสารที่ชัดเจนและการชำระคืนเงินตามที่กำหนดในแผน

9. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเชิงนโยบาย ได้แก่

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการต้องมีแผนงานที่ชัดเจนและเป็นไปได้จริงในการจัดหาแหล่งเงินทุนดำเนินการโครงการรับจำนำข้าวเปลือกปีการผลิต 2556/57 จำนวน 270,000 ล้านบาทเพื่อให้เพียงพอและทันต่อความต้องการจำนำข้าวของเกษตรกรโดยไม่หยุดชะงักระหว่างดำเนินงานซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของสาธารณชนที่มีต่อรัฐบาล

2) ควรเน้นการรับจำนำข้าวเปลือกเฉพาะช่วงที่มีผลผลิตออกมามากเพื่อเป็นการรักษาดุลโดยพิจารณากำหนดราคารับจำนำข้าวเปลือก

แต่ละชนิดให้เหมาะสมกับต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนการผลิตของเกษตรกรที่เหมาะสมเพื่อให้กลไกตลาดการค้าข้าวยังสามารถทำงานได้

3) ส่งเสริมขบวนการสหกรณ์เพื่อให้สามารถเข้าร่วมรับซื้อและเก็บรักษาข้าวเปลือกตามโครงการเพิ่มอีกช่องทางหนึ่ง

4) เพิ่มช่องทางการระบายข้าวเปลือกเพื่อลดภาวะค่าสีแปรค่าจัดเก็บรักษาและแก้ไขปัญหาโกดังกลางเก็บข้าวไม่เพียงพอ รวมทั้งเร่งสร้างศักยภาพและจัดระบบการค้าข้าวเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ส่งออกและโรงสี

5) สร้างมาตรการจูงใจให้เกษตรกรมีการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพในการผลิตข้าวให้มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในตลาดเพื่อลดการพึ่งพางบประมาณแผ่นดินในระยะยาว

จากข้อมูลผลการดำเนินโครงการรับจำนำข้าวเปลือกตามนโยบายรัฐและข้อเสนอของ ธ.ก.ส.ดังกล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการที่ต้องแก้ไขและฟื้นฟูระบบการผลิตและตลาดข้าวของไทย ได้แก่ การใช้งบประมาณจำนวนมากหลายแสนล้านบาทจากผลต่างของราคารับจำนำกับราคาข้าวที่ขายได้(ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายดอกเบี้ย ค่าบริหารจัดการ ค่าใช้จ่ายสีแปรสภาพ ค่าเก็บรักษา ค่าเสื่อมคุณภาพข้าวที่เก็บนาน และความเสียหายจากการทุจริตในขั้นตอนต่างๆ) รวมทั้งการสูญเสียโอกาสและรายได้จากการส่งออกข้าวไปสู่ตลาดต่างประเทศอีกด้วย

ดังนั้น จึงควรจะให้รัฐส่วนกลางปรับเปลี่ยนแนวทางโครงการรับจำนำข้าว (ในกรณีที่ยังยืนยันมาตรการนี้) โดยส่วนกลางเพียงกำหนดหลักการและแนวทางแล้วมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล หรือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด) เป็นผู้บริหารจัดการและยินยอมให้ปรับแก้ไขเงื่อนไขรายละเอียดการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับฤดูกาลผลิตและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น รัฐส่วนกลางทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนให้งานดำเนินไปอย่างถูกต้องเหมาะสมและรัดกุมโดยอาศัยคณะ

กรรมการระดับจังหวัดช่วยกำกับแนะนำและตรวจสอบความถูกต้องอย่างใกล้ชิด

ในกรณีที่ต้องการกระจายอำนาจการตัดสินใจวิธีการแก้ปัญหาด้านการตลาดของชาวนาอย่างแท้จริง ต้องกำหนดให้องค์กรท้องถิ่นร่วมกับองค์กรชุมชนและภาคประชาสังคมกับนักธุรกิจในพื้นที่ร่วมกันพิจารณาว่าควรใช้มาตรการใดที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาของท้องถิ่น เช่น การรับจำนำข้าว หรือ การประกันรายได้ขั้นต่ำของชาวนา หรือ การใช้กลไกตลาดเสรี หรือใช้หลายมาตรการร่วมกัน เป็นต้น ทั้งนี้ รัฐบาลควรมีมาตรการเสริมโดยสนับสนุนให้แต่ละจังหวัดที่มีพื้นที่ปลูกข้าวจำนวนมากต้องมีตลาดกลางข้าวเปลือกที่ดำเนินการบริหารอย่างเป็นธรรมโดยสหกรณ์การเกษตรหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้ประกอบการเอกชนเพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกด้านตลาดแก่ชาวนา และช่วยอำนวยความสะดวกแก่พ่อค้าข้าวในการติดต่อซื้อข้าวจากชาวนาอีกด้วย

นอกจากนั้น รัฐบาลควรสนับสนุนช่องทางการตลาดอื่นๆ ให้แก่กลุ่มชาวนาที่จำหน่ายข้าวสารอินทรีย์หรือข้าวสารปลอดสารเคมีที่ชุมชนเข้มแข็งหลายแห่งได้ดำเนินการอยู่แล้วให้สามารถขยายผลเพิ่มเติมตามความเหมาะสม เช่น ตลาดนัดชุมชนในท้องถิ่น ตลาดนัดอาหารสุขภาพที่โรงพยาบาลหรือส่วนราชการ การจำหน่ายเข้าโรงครัวของโรงพยาบาล โรงเรียน ร้านค้าเฉพาะอาหารสุขภาพ การจัดโซนเฉพาะในห้างโมเดิร์นเทรดหรือตลาดทั่วไป เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม มีชุมชนชาวนาเข้มแข็งหลายแห่งที่มีประสบการณ์ที่ดีในการวางแผนการผลิต การแปรรูปและการตลาดข้าวของชุมชนด้วยการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ด้วยความมุ่งมั่นและภาคภูมิใจที่สามารถ “พึ่งตนเองและพึ่งพากัน” ในชุมชนมากกว่าที่จะรอคอยรับความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนหรือรัฐบาลส่วนกลาง กรณีตัวอย่างของเครือข่ายชาวนาที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนด้วยวิถีพอเพียงมีหลายจังหวัดทั้งในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง ชาวนาเหล่านี้ยังยึดมั่นกับอาชีพชาวนาที่เขาคิดว่า เป็นอาชีพที่ “มีกิน มีเก็บ มีเกียรติและมีสุข” จึงเป็นชุมชนต้นแบบ

ที่สามารถให้ประสบการณ์เรียนรู้แก่ชาวนาที่สนใจจะพัฒนาตนและชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นรวมทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาข้าวและชาวนา

การช่วยเหลือชาวนาที่จะได้ผลอย่างยั่งยืนจะต้องยึดหลักสำคัญ คือ “ช่วยให้ชาวนาพึ่งตนเองได้” ซึ่งต้องคิดให้ครบวงจรทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาดโดยต้องให้ชุมชนชาวนามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการแก้ไขปัญหาของตน ทั้งนี้จะต้องไม่สนับสนุนช่วยเหลือเพียงบางส่วนและไม่ต่อเนื่องตามวิธีการเดิมในอดีต

การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องใช้หลักการ “ระเบิดจากข้างใน” ตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานไว้แล้ว ทุกครั้งที่เกิดปัญหาหรือวิกฤตย่อมเกิดโอกาสหรือปัญญา ดังนั้นสำหรับผู้ที่น่าหลักการดังกล่าวไปลงมือปฏิบัติอย่างเข้าใจและจริงจังต่อเนื่อง จะพบว่า ความสำเร็จเกิดจากเหตุ 3 ประการ คือ

1. **ปัญหาที่แท้จริงต้องระบุจากชุมชนที่มีปัญหานั้น** โดยผ่านการวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาสาเหตุแห่งปัญหาจากข้อมูลของสภาพปัญหาที่ชุมชนเป็นผู้จัดเก็บข้อมูลเองทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลดังกล่าวต้องเก็บข้อเด่นหรือศักยภาพความสำเร็จของชุมชนด้วย

2. **แนวทางแก้ปัญหาต้องเป็นข้อสรุปของชุมชนที่ร่วมกันพิจารณาหาทางเลือกที่เหมาะสมกับสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง** ในกรณีชุมชนพบว่ามีปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนเป็นปัญหาที่ซับซ้อนสะสมมานานและแก้ยาก ก็อาจปรับเปลี่ยนเป็นการต่อยอดหรือพัฒนาข้อเด่นที่เป็นศักยภาพก่อนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจของชุมชน แล้วจึงร่วมกันแก้ปัญหาต่อไป

3. **วิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาศักยภาพตามแนวทางข้อสรุปของชุมชนจะต้องผ่านการวางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกันอย่างรอบคอบและรัดกุม** เพื่อให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลผลความมุ่งหมาย

หากสามารถดำเนินการตามเหตุ 3 ประการอย่างครบถ้วนและต่อเนื่อง ย่อมจะบังเกิดผล 3 ประการ คือ

1. ชุมชนจะเกิดความภาคภูมิใจและมั่นใจที่ตนเองสามารถแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดและเป็นรูปธรรม
2. ชุมชนจะเกิด “ปัญญา” ที่มาจากการลงมือปฏิบัติจริงและสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ด้วย
3. ชุมชนจะมีกลไกการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในอนาคต คือ กลุ่มคนที่ผ่านการเรียนรู้วิธีการพัฒนาหรือ การแก้ปัญหาที่ผ่านมา

กรณีตัวอย่างผลการสร้างเสริมศักยภาพและ พัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวนาอีสาน

กรณีตัวอย่างของชาวนาอีสานที่นำเสนอมาจากหนังสือ“ข้าวดีเพื่อพ่อ” ที่ ธ.ก.ส.และสมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย(ส.ก.อ.ท.) ได้จัดทำขึ้น จากการที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ได้ถอดบทเรียนของชาวนาที่เคยร่วมโครงการชาวนาเกษตรอินทรีย์ระหว่างปีพ.ศ. 2546-2548 โดยการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้จาก ธ.ก.ส. เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ และกลุ่มทำนนาโส่ อ.กุดชุม จ.ยโสธร ต่อมาผู้นำกลุ่มชาวนาผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นองค์กร “สมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย” และมีกิจกรรมถวายข้าวแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อเป็นทานต่อแผ่นดินมาตั้งแต่พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าหนังสือดังกล่าวได้รวบรวมผลงานการสร้างเสริมศักยภาพของเกษตรกรลูกค้าธ.ก.ส.ที่ร่วมโครงการพักชำระหนี้ตามนโยบายรัฐบาลอย่างได้ผลด้วยการจัดทำหลักสูตรเรียนรู้ “วิถีธรรมชีวิต” ซึ่งเน้นพัฒนาคนให้เป็นคนดีที่มีวิถีชีวิตพอเพียงควบคู่กับเทคนิคการทำเกษตรอินทรีย์โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรมาร่วมกันออกแบบหลักสูตรและนำวิธีการเรียนรู้ของโรงเรียนชาวนาที่ชาวนามีโอกาสเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในแปลงนาและมีความหวังกับอาชีพชาวนาเพราะสามารถลดต้นทุนและเพิ่มกำไรรวมทั้งฟื้นฟูสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยนำประสบการณ์ที่เริ่มต้นจากชุมชนบ้านนาโส่ จ.ยโสธรมาขยายผลได้อย่างเป็นรูปธรรมดังจะเห็นได้ว่า เมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2547 มีโรงเรียนชาวนามากกว่า 1,000 แห่ง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการพักชำระหนี้ที่มีเกษตรกรชำระหนี้ได้มากกว่า 20,000 ล้านบาท จึงควรนำมาเล่าสู่กันฟังเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในการช่วยเหลือชาวนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนี้

ในปี พ.ศ.2544 รัฐบาลมีนโยบายพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย จึงมอบหมายให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ดำเนินการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของเกษตรกรและมีเงินเหลือเพื่อใช้จ่ายและพัฒนาอาชีพกับสร้างรายได้ ดังนั้น ธ.ก.ส.จึงต้องปรับองค์กรจากสถาบันสินเชื่อเกษตรมาเป็นธนาคารพัฒนาชนบทที่ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานที่มากกว่าการให้สินเชื่อ

พนักงานธ.ก.ส.ซึ่งทำงานกับสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบทจำเนียร สารานาค (สจส.) ที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) หลายแห่งในพื้นที่อีสานและศึกษาดูงานของกลุ่มชาวอโคก จึงเห็นแนวทางการดำเนินชีวิตบนวิถีพอเพียงและวิถีความเป็นอยู่ที่ใช้หลักธรรมชาติขัดเกลาพฤติกรรมผู้คนเป็นหนทางที่น่าสนใจจะนำมาปรับใช้กับเกษตรกรที่พักชำระหนี้

สจส.จึงได้ผลักดันหลักสูตรโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน 2546 เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูอาชีพชาวนา โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ เป็นกระบวนการที่สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่ชาวนาด้วยการปฏิบัติจริงในแปลงนา (Farmer Field School) ตลอดฤดูกาลผลิตในรอบปี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในแปลง (On Field Research) โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นการพัฒนาศักยภาพการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรในชุมชน

เป้าหมายหลักของโรงเรียนเกษตรกรอินทรีย์คือ การทำเกษตรอินทรีย์ที่มุ่งส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันในชุมชน ซึ่งจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มมูลค่าผลผลิตเกษตรและลดต้นทุนการผลิต

โรงเรียนเกษตรกรอินทรีย์จะจัดตั้งขึ้นตามสภาพปัญหาของเกษตรกรในพื้นที่ เช่น โรงเรียนลุ่มอินทรีย์ โรงเรียนถั่วเหลืองอินทรีย์ โรงเรียนน้อยหน่าอินทรีย์ โรงเรียนพริกอินทรีย์ โรงเรียนกุ่มชีวภาพ และโรงเรียนที่มากที่สุดคือโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้เทคนิคการทำมาหากินของชาวนาที่เน้นการดูแลกิจการทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิตและดูแลสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน

โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์เริ่มโครงการนำร่องปลูกข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดยโสธร คือ ชมรมรักษ์ธรรมชาติ (กลุ่มเกษตรกรทำนาโนโล) นำโดยนายนิคม เพชรผา ปรากฏว่าได้ผลดีมากเพราะเกษตรกรมีรายได้ดีขึ้นจากการขายข้าวสารได้ถึงกิโลกรัมละ 40 บาท(เดิมขายได้กิโลกรัมละ 6-10 บาทเท่านั้น) เนื่องจากข้าวสารดังกล่าวส่งออกไปขายที่ประเทศสวีเดนและยุโรป บางประเทศ(เพราะได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จาก IFOAM และตลาดส่งออกโดยการสนับสนุนจากมูลนิธิสายใยแผ่นดิน) เป็นผลให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเริ่มตื่นตัวและประกาศให้จังหวัดยโสธรเป็นพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

กระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนชาวนาเริ่มจากเกษตรกรรวมตัวกันอย่างน้อย 10 คนเพื่อร่วมลงมือทำนาด้วยกันโดยจะมีการประชุมอย่างน้อย 10 ครั้งในหนึ่งรอบการผลิตและมีพนักงานธ.ก.ส.เป็นที่เล็งและช่วยจัดหาผู้เชี่ยวชาญมาเป็นวิทยากรในการอบรมเรื่องในกลุ่มต้องการด้วยงบประมาณสนับสนุนโรงเรียนละ 5,000บาท หลักสูตรประกอบด้วย การสำรวจแปลงนา และวัชพืชกับการเตรียมปุ๋ย ส่วนการคัดเลือกพันธุ์ข้าวใช้วิธีการนำข้าวไปสีเพื่อคัดสรรเมล็ดสมบูรณ์ กรณีที่มีปัญหาจากเพลี้ยกระโดดหรือหอยเชอรี่ ก็จะทำ

วิทยาการผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษารวมทั้งการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการหาช่องทางจำหน่าย

นอกจากนั้น ยังสอนให้ชาวนารู้จักการทำสมุนไพรไล่แมลงและวิธีการทำปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยหมักอินทรีย์เพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งช่วยลดต้นทุนได้มากเพราะใช้น้ำหมักเพียงครั้งเดียวเมื่อเทียบกับการใส่ปุ๋ยเคมีที่ต้องทยอยใส่ถึง 3 ครั้ง ทำให้ต้นทุนการทำนาต่อไร่ต่างกันมาก(นาที่ปลูกโดยใช้ปุ๋ยเคมีต้นทุนต่อไร่ 2,500 บาทแต่นาที่ใช้ น้ำหมักต้นทุนเพียง 900 บาท)

ปีพ.ศ. 2546 เป็นปีแรกของโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ที่ ธ.ก.ส.สนับสนุนมีประมาณ 250 แห่งและต่อมาในปี 2547 ขยายเพิ่มมากกว่า 1,000 แห่ง มีชาวนากว่า 20,000 รายที่สนใจเข้าร่วมโครงการ และจากการติดตามประเมินผลพบว่า กลุ่มชาวนาที่เป็นนักเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ได้ผ่านการเรียนรู้ขั้นตอนการผลิตแบบรวมกลุ่มและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การลดต้นทุนการผลิต การลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนและก้าวสู่ขั้นตอนการเพิ่มรายได้จากการผลิตข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพมาตรฐานและเพิ่มรายได้จากอาชีพเสริมทั้งก่อนและหลังการทำนา

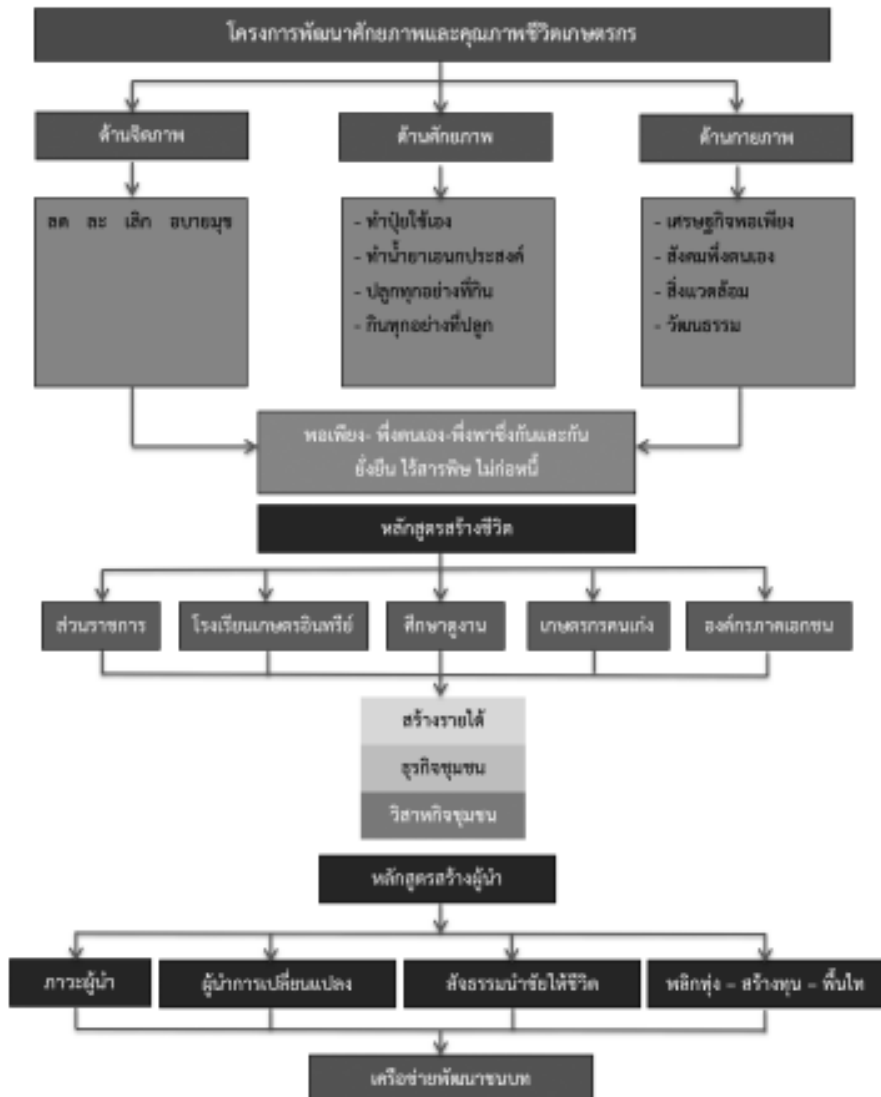
นายนิคม เพชรผา กรรมการและเลขาธิการสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์ฯ ซึ่งเคยเป็นพนักงาน ธ.ก.ส.แต่ลาออกมาทำเกษตรอินทรีย์และสนับสนุนชาวนาบ้านด้านทำนาอินทรีย์อย่างเต็มตัวกล่าวว่า “เกษตรอินทรีย์ คือ การพลิกฟื้นวิถีชีวิตของเกษตรกรทั้งการผลิตที่ไม่ทำลายธรรมชาติ การบริโภคที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ การเกษตรที่เอื้อต่อระบบความสัมพันธ์ของทุนชีวิตทั้งคน สัตว์ พืช และสรรพสิ่งในโลก เกษตรอินทรีย์ คือเกษตรยั่งยืน คือวิถีการเกษตรแห่งอนาคต เรากำลังแสวงหาแก้ไขในสิ่งที่ทำผิดพลาดในอดีตต่อเกษตรกร ต่อธรรมชาติ เรากำลังปฏิวัติความคิดและองค์ความรู้ที่ถูกครอบงำจากกระแสปฏิบัติเขียวที่สืบทอดมาหลายยุคสมัยจนแทรกซึมทุกอณูของกลุ่มคนที่เป็นทาสความคิดเหล่านั้น เรากำลังมุ่งมั่นรวมพลังชาวนาเต็มศาสตร์และศิลป์แห่งท้องทุ่ง

อินทรีย์เพื่อมุ่งสู่เกษตรยั่งยืนหรือเกษตรเพื่ออนาคต เพื่อสร้างอาหารปลอดภัย หล่อเลี้ยงบุตรหลานของเราตลอดจนหมู่วมวลมนุษยชาติ ข้าวมิใช่แค่อาหาร มิใช่แค่สิ่งที่แลกเปลี่ยนเป็นเงินตราแต่ข้าวคือชีวิต (Rice is life)”

สถาบันเพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบทจำเนียร สารนาคร(สจส.) มีหลักการอบรมตามขั้นบันไดแห่งการพัฒนาที่ดำเนินการโดยศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ สำนักงานจังหวัดของ ธ.ก.ส. (สนจ.)-สจส.ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และชุมชน รวมทั้งศูนย์อบรมพันธมิตรและปฏิบัติการร่วมกับพนักงาน ธ.ก.ส. ในภูมิภาคให้เกิดรูปธรรม ดังนี้

1. สนับสนุนให้พนักงานรู้จักเก็บ “ข้อมูล” และ”วิเคราะห์”ข้อมูล
2. สนับสนุนให้พนักงานรู้วิธีเชื่อมโยงข้อมูลให้เกิดเป็น “ความรู้” ที่มีการสังเคราะห์และบูรณาการให้เกิด “ปัญญา”
3. สนับสนุนให้ใช้ “ปัญญา” ไปปฏิบัติงานที่เป็น “หน้าที่และสำนึกรับผิดชอบ” เพื่อพัฒนาตนเองและแนะนำ ผู้อื่นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วย

วิธีการและแนวทางของโรงเรียนเกษตรกรรม พัฒนาการตามประสบการณ์แต่ละหน่วยงานเริ่มจากมูลนิธิสายใยแผ่นดินได้นำแนวคิดโรงเรียนเกษตรกรรมมาประยุกต์ใช้ส่งเสริมชาวนาจังหวัดยโสธรเพื่อผลิตข้าวอินทรีย์ที่เข้าสู่การรับรองมาตรฐาน จึงเรียกชื่อว่า “โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์” และกลุ่มเครือข่ายชาวนาอินทรีย์ได้ร่วมจัดงาน “วันข้าวอินทรีย์ไทย” ในปี 2545 ที่จังหวัดยโสธรและนครราชสีมาเพื่อให้กลุ่มคนทำนาข้าวอินทรีย์มาพบปะแลกเปลี่ยนความรู้และนำข่าวสารไปแจกจ่ายแก่คนทั่วไปในตลาดเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์สำหรับสังคมเมือง ทั้งนี้ในงานดังกล่าว ผู้บริหารระดับสูงของธ.ก.ส.และพนักงานกลุ่มงาน สจส.เกิดการรับรู้ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นทางออกของเกษตรกรที่จะหลุดพ้นจากปัญหาหนี้สิน จึงนำแนวคิดดังกล่าวมาขยายรูปแบบเป็น “โครงการโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์” สำหรับเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส.ที่พักระยะนี้

หลังจากสิ้นสุดโครงการพักระยะนี้ของลูกค้า ธ.ก.ส.แล้ว ในเดือนสิงหาคม 2548 เครือข่ายชาวนาเกษตรอินทรีย์ได้จัดการประชุมหาแนวทางยกระดับการทำงานด้วยการจัดตั้ง “สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย” เพื่อสานต่อการทำงานด้านเกษตรอินทรีย์ที่เน้นทั้งสุขภาพและเศรษฐกิจโดยใช้วัดป่าสวนธรรมร่วมใจต.กระจาย อ.ป่าดิว จ.ยโสธร เป็นที่ตั้งสมาพันธ์ฯ และทำการขยายผลต่อยอดฐานงานเดิมและสร้างงานใหม่ เช่น การสร้างกลุ่มข้าวคุณธรรม การใช้งานวิจัยค้นหาความรู้และกระบวนการทำงานให้สมาชิก การเปิดสถานีวิทยุชุมชนที่เผยแพร่งานเกษตรอินทรีย์ การเพิ่มรายได้จากผลผลิตข้าวสารอินทรีย์และการประสานงานด้านตลาดกับหน่วยงานองค์กรภาคเอกชน รวมทั้งทำงานร่วมกับเครือข่ายสื่อ บริษัททีวีบูรพา ผู้ผลิตรายการคนค้นคนเพื่อเผยแพร่กิจกรรมและความรู้เกษตรอินทรีย์สู่สาธารณะพร้อมกับการทำตลาดข้าวคุณธรรมซึ่งก่อให้เกิดนวัตกรรมการตลาด คือ “เครือข่ายคนกินข้าวเกลือกลุชาวนา” ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงกลุ่มชาวนาข้าวคุณธรรมที่เป็นผู้ผลิตและกลุ่มคนเมืองที่เป็นสมาชิกผู้บริโภคข้าวคุณธรรมอย่างแน่นแฟ้นในฐานะของ

กัลยาณมิตรที่มีความปรารถนาดีต่อกัน(ไม่ใช่เพียงผู้ซื้อซื้อขายสินค้าเช่นปกติ)เพราะกลุ่มครอบครัวผู้บริโภคจะเดินทางไปเยี่ยมทำความรู้จักครอบครัวชาวนาที่แปลงนาและร่วมกิจกรรมการดูแลสุขภาพล้างพิษกายและจิตที่กลุ่มชาวนาข้าวคุณธรรมจัดให้เป็นระยะตามกำหนดที่มีการนัดหมายล่วงหน้า

ทั้งนี้ กลุ่มข้าวคุณธรรมเริ่มต้นจากการจัดเวทีสรุปทบทวนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มชาวนาเกษตรอินทรีย์มาตรฐานสากลของชาวนาจังหวัดยโสธร อำนาจเจริญ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษและมุกดาหาร ซึ่งเกิดปฏิกิริยาชาวนาว่า ชาวนาผู้เข้าร่วมกลุ่มข้าวคุณธรรมต้องรวมกลุ่มออมสวัสดิการกองทุนเกลือและปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ลดละเลิกอบายมุข ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นพนัน และทำการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ที่มีมาตรฐานเนื่องจากกลุ่มชาวนาอินทรีย์ในจังหวัดยโสธรได้พบว่า แม้จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ส่งขายทั้งในและนอกประเทศแต่สมาชิกจำนวนมากก็ยังไม่พ้นทุกข์จากปัญหาหนี้สินและสุขภาพทรุดโทรมเนื่องจากพฤติกรรมการค้าเงินชีวิตที่ไม่หลุดพ้นจากอบายมุขต่างๆ

เครือข่ายกลุ่มชาวนาเกษตรอินทรีย์ของสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทยได้ร่วมมือกับสถาบันวิชาการสหกรณ์ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการใช้กระบวนการวิจัยสำหรับสร้างความรู้ต่อยอดด้านการขยายผลและเผยแพร่งานเกษตรอินทรีย์ เช่น โครงการวิจัยการศึกษารูปแบบในการขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อลดหนี้สินของชาวนา:กรณีศึกษาเครือข่ายข้าวคุณธรรมจังหวัดยโสธร โครงการวิจัยรูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมของชาวนาเกษตรอินทรีย์พื้นที่ป่าดิว จังหวัดยโสธรและโครงการวิจัยรูปแบบการจัดรายการวิทยุชุมชนของชาวนาเพื่อการพึ่งตนเองตามวิถีธรรมชาติ อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เป็นต้น นับเป็นกรณีตัวอย่างของกระบวนการหาความรู้เพิ่มเติมและสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นเสมือนเครื่องมือสำหรับสร้างความเข้มแข็งทางความคิดของเกษตรกรได้อย่างมาก

กรณีตัวอย่างของชาวนาก้าวหน้าที่ประสบความสำเร็จในการทำนา

เกษตรกรชาวนาที่สนใจจะใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนาเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวโดยเฉพาะในเขตชลประทานซึ่งมีพื้นที่มากและสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง ก็จำเป็นต้องใช้ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์อย่างครบถ้วนทั้งความรู้เรื่องดิน น้ำ พันธุ์ข้าว จดบันทึกรายจ่าย ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีอย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้มีผลผลิตและรายได้อย่างมั่นคง ดังตัวอย่างคุณสุภาพ ไนโรวงศ์ “เกษตรกรดีเด่น สาขาอาชีพทำนา ชนะเลิศอันดับที่ 1 ระดับเขตประจำปี 2556” (ข้อมูลจากวารสารอู่ข้าว ฉบับที่ 16 เดือนมกราคม 2557)

คุณสุภาพ ชาวนาก้าวหน้าเป็นประธานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา ประธานอาสาสมัครเกษตรจังหวัด สมาชิกสภาเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทรา กล่าวว่า “ครอบครัวทำนามาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ผมเริ่มทำนาจริงจังตั้งแต่เรียนจบป.4 ยุคแรกใช้แรงงานสัตว์ไถนา ได้ผลผลิตข้าวเปลือกประมาณ 45-50 ถังต่อไร่ ต่อมาใช้เครื่องจักรขนาดเล็กแทนสัตว์ มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีมากขึ้น ได้ข้าวเปลือก 60-70 ถังต่อไร่ ต่อมาใช้เครื่องจักรกลเกษตรขนาดใหญ่และปุ๋ยเคมีสูตร 16-20-0 มากขึ้นอีกไร่ละ 50-60 กก.และใช้สารเคมีมาก ได้ข้าวเปลือก 80-90 ถังต่อไร่ ยุคนี้แม้ได้ผลผลิตจำนวนมากแต่หักค่าใช้จ่ายแล้วเหลือเงินเพียงเล็กน้อยไม่พอใช้ในครัวเรือน เมื่อปี พ.ศ.2548 ผมมีโอกาสเรียนรู้เทคโนโลยีเรื่องดินและปุ๋ยกับท่านศ.ดร.ทัศนีย์ อุตตะนันท์ ดร.ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ และดร.บุรี บุญสมภพพันธ์ที่สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี การอบรมในครั้งนั้นถือเป็นจุดเปลี่ยนวิธีการทำนา ผมเห็นทางสว่างจึงตั้งใจเรียนรู้อย่างเต็มที่ อาจารย์สอนให้เป็นนักวิจัยนำความรู้มาทดลองเปรียบเทียบปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับตัวเอง ทำให้ผมมีต้นทุน

ผลผลิตข้าวลดลงโดยที่ผลผลิตอยู่ในระดับ 80-110 ถังต่อไร่ แต่บางปีที่อากาศหนาวปลูกข้าวพันธุ์ กข.47 ก็ได้ผลผลิต 60 ถังต่อไร่ อย่างไรก็ตาม การทำนาโดยใช้หลักวิชาการก็ทำให้มีรายได้เหลือมากขึ้น”

คุณสุภาพ ทำนารวมพื้นที่ 82 ไร่ในเขตตำบลดอนเกาะกา อำเภอ บางน้ำเปรี้ยว ดินชุดรังสิตที่เป็นดินเปรี้ยวกรดจัด (วิเคราะห์ค่า pH น้อยกว่า 4)และหน้าดินตื้นมาก จึงให้ความสำคัญกับการปรับปรุงบำรุงดินก่อนด้วยปุ๋ยพืชสดทุกปี ไม่เผาฟางเด็ดขาดแต่ใช้วิธีแช่ดินหมักฟาง 15-30 วันเหมือนการทำนาในอดีต ในเดือน ม.ค. หลังจากเก็บเกี่ยวจะกระจายฟางแล้วนำน้ำเข้านาเพื่อแช่ดินหมักเทือกให้เปื่อย ในเดือนก.พ.ถ้าดินมีความชื้นจะหว่านเมล็ดพืชตระกูลถั่ว เช่น ถั่วพรี ถั่วพุ่มหรือปอเทือง เมื่อถั่วอายุ 40-45 วันหรือออกดอกก็ไถกลบ ในปี2554 คุณสุภาพได้ทดลองปลูกถั่วในนาข้าวหลายวิธี คือวิธีแรก หว่านเมื่อดินมีความชื้น วิธีที่สอง ไถแล้วหว่าน วิธีที่สามตีเทือกเอาน้ำออกแล้วหว่าน วิธีที่สี่ หว่านในตอซังข้าว ผลปรากฏว่าถั่วพรีและถั่วพุ่มปลูกด้วยวิธีที่สามดีที่สุด คือตีเทือกเอาน้ำออกแล้วหว่านแต่ต้องเสียค่าใช้จ่ายตีเทือกทำให้ต้นทุนสูง ส่วนปอเทืองใช้วิธีที่สี่ดีที่สุดคือหว่านในตอซังฟางข้าวที่เปียกได้ทันที พืชทั้งสามชนิดนี้เหมาะสำหรับปรับปรุงดินนาข้าวเพราะจะไม่เป็นวัชพืชในฤดูถัดไป ตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว คุณสุภาพจะขุดดินตรวจวิเคราะห์ด้วยเครื่องมืออย่างง่าย ระยะเวลาแรกดินมีค่า pH 4 จึงปรับปรุงดินทั้งการแช่เทือกหมักฟางและใช้ปุ๋ยพืชสดทุกปี ทำให้ดินมีค่า pH เพิ่มขึ้นเป็น 5 และ 6.5 ในปัจจุบัน

เทศบาลตำบลดอนเกาะกามีโครงการสนับสนุนประชากรในตำบลที่เป็นชาวนาประมาณ 95% เพื่อขยายผลเรื่องการใช้ปุ๋ยสั่งตัดโดยคุณสุภาพเป็นวิทยากร แต่มีชาวนานำไปใช้น้อยเพราะเทศบาลสนับสนุนชาวนารายละ10 ไร่ จำนวน 17 รายโดยมีเงินให้รายละ 20,000 บาทเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ เมื่อมีรายได้ให้คืนกองทุนตำบลแต่ลงมือทำจริงเพียง 6 รายทั้งที่วิเคราะห์ดินให้ฟรีและสนับสนุนวิชาการตลอด

คุณสุภาพกล่าวว่า “เราต้องการให้สมาชิกเห็นความสำคัญด้านวิชาการแล้วนำไปทำเปรียบเทียบระหว่างทำแบบเดิมกับการใช้วิชาการแต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะเขาไม่คุ้นเคยกับการขุดดินไปวิเคราะห์และหวังรายได้อย่างเดียว ไม่สนใจศึกษาวิชาการ ก้าวต่อไปคือ การทำนาเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์เพราะในแต่ละฤดูปลูกขนาดดอนเกาะกาต้องเสียเงินซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวนมากในราคา 23 บาทต่อกก. เทศบาลและสภาชุมชนจึงหารือกันว่านอกจากขยายผลปุ๋ยสั่งตัดแล้ว จะสนับสนุนวิธีการโยนกล้าก่อนจะปรับไปสู่การทำนาดำ การทำนาโยนจะช่วยลดอัตราเมล็ดพันธุ์ข้าวจาก 25 กก.ต่อไร่เหลือเพียง 10-15 กก.ต่อไร่ นอกจากนี้ ในแต่ละปีขนาดดอนเกาะกาบางส่วนเสียเงินซื้อข้าวสารบริโภค ทั้งที่ตนเองทำนา สภาชุมชนจึงคิดว่าจะให้สมาชิกในชุมชนปลูกข้าวไว้กินเอง เช่น พันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 พันธุ์โรซเบอรี่ โดยชาวนาจะเป็นผู้เลือกเองว่าจะผลิตข้าวส่งโรงสีหรือทำนาสีเป็นข้าวสารเองหรือทำนาผลิตเมล็ดพันธุ์ขาย”

คุณสุภาพให้ข้อคิดว่า “ปัญหาคือทุกคนคิดว่าการทำนาปลูกข้าวง่าย ปลูกอย่างไรก็ได้ข้าว หวานเมล็ดพันธุ์ ใส่ปุ๋ย พ่นสารเคมีโดยไม่มีการทำบัญชี ค่าใช้จ่าย ทำให้ต้นทุนสูงเกินไปโดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างฟุ่มเฟือยมากเกินไป สังเกตได้จากต้นข้าวเขียวมากเมื่อได้รับไนโตรเจนมากเกินไป ทำให้อ่อนแอและโรคแมลงชอบทำลาย การทำนาทุกวิธีถูกหมด แต่ผมคิดว่าใครที่ทำนาด้วยต้นทุนที่ต่ำหรือมีประสิทธิภาพกว่าโดยได้ผลผลิตข้าวดี นั่นแหละเป็นวิธีการที่ถูกต้อง การขายผลผลิตได้กำไรที่ดีเป็นหัวใจการปลูกข้าวของชาวนามืออาชีพ ผมอยากให้ชาวนาทำบัญชีจะได้รู้ว่าค่าใช้จ่ายส่วนใดสูงที่สุดควรตัดออกได้บ้าง หรือใช้จ่ายอย่างไรจึงจะคุ้มค่าที่สุดการบันทึกข้อมูลจึงสำคัญมาก

การทำนาในปัจจุบันสะดวกสบายมาก ผมขอเรียกว่า ชาวนาขุนนาง เพราะชาวนาสมัยนี้ไม่ต้องจับเคียวจับคันไถเอง ใช้เพียงโทรศัพท์สั่งงานอยู่กับบ้าน รอเวลารับสแตงค์อย่างเดียว ทุกขั้นตอนมีผู้รับจ้างหมด แล้วอย่างนี้รายได้เหลือจากการทำนาจะเป็นเท่าไร จะคุ้มหรือไม่ ชาวนาต้องลงมือทำงานด้วยตนเองด้วย โดยเฉพาะขณะนี้สภาพอากาศ ภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ฝนแล้งรุนแรง

ล้วนส่งผลต่อการทำนาทั้งสิ้น ผมว่าการจัดบันทึกสภาพอากาศ ปริมาณน้ำฝน ฝนเริ่มตกวันไหน ปริมาณมากน้อยเพียงใด การใช้ข้อมูลในอดีตพยากรณ์แม้ไม่เหมือนเดิมแต่ก็ไม่แตกต่างกันมาก อีกทั้งชาวนายังคาดการณ์ได้ว่า หากอากาศเป็นเช่นนี้จะเกิดอะไรขึ้น ปัญหาโรคและแมลงชนิดไหนจะระบาดบ้าง อากาศหนาวไม่เหมาะต่อการปลูกข้าวพันธุ์ใด ล้วนเป็นสิ่งที่ชาวนาต้องเรียนรู้ทั้งสิ้น”

คุณสุภาพฝากทิ้งท้ายว่า “หากไม่มีโครงการรับจำนำข้าว เพื่อนชาวนาต้องอยู่ได้ ผมว่ารัฐบาลไม่ควรมีนโยบายนี้ นโยบายที่ดีต้องส่งเสริมให้ชาวนาคิดเป็น ชาวนาที่คิดเป็นจะยืนหยัดในอาชีพได้อย่างสง่างาม หากรัฐต้องการช่วยชาวนา ควรช่วยสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตเพื่อลดต้นทุน เช่น ค่าน้ำมันหรือปุ๋ยเคมีสักครึ่งหนึ่งได้ไหม แต่โครงการรับจำนำข้าวกลับส่งเสริมให้ชาวนาใช้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นทางอ้อม เนื่องจากชาวนาเข้าใจว่าหากให้ได้ผลผลิตจำนวนมากต้องทุ่มใส่ปัจจัยการผลิตให้เต็มที่ ทำให้ส่วนต่างของรายได้กับต้นทุนไม่ต่างกันมาก หรือชาวนาได้กำไรสุทธิน้อยลง การทำนาเชิงธุรกิจที่ดี ต้องมีการสนับสนุนการใช้ปัจจัยการผลิตให้คุ้มค่า”

เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2556 ชาวนาศูนย์วิสาหกิจชุมชนผลิตเมล็ดพันธุ์ห้วยขมิ้น จ.สระบุรีได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยขมิ้นจัดงาน “มหกรรมวิเคราะห์ดิน ณ คลินิกดินของศูนย์วิสาหกิจชุมชนฯ มีชาวนามาร่วมงานประมาณ 300 คนที่นำตัวอย่างดินจากแปลงนามาส่งตรวจวิเคราะห์ด้วยเจ้าหน้าที่อสม. 30 คนที่ผ่านการฝึกอบรมการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ดินอย่างง่ายมาแล้ว หลังจากนั้นชาวนาก็รับผลวิเคราะห์พร้อมคำแนะนำการใช้ปุ๋ยสั่งตัดกลับบ้านด้วย

ดร.ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ คณะวิทยาศาสตร์ กล่าวว่า “จากการที่ทีมวิจัยปุ๋ยสั่งตัดนำโดย ศ.ดร.ทัศนีย์ได้ทำการวิจัยโดยลงพื้นที่ให้ความรู้เรื่องดินและปุ๋ยให้กับชาวนาหลายพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2540 พบว่ามีเกษตรกรจำนวนมากที่ไม่รู้จักดิน ไม่รู้จักปุ๋ยทำให้การใช้ปุ๋ยผิดพลาดสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ ชาวนาไทยใช้ปุ๋ยสูตร 16-20-0 มานานซึ่งมีปริมาณธาตุฟอสฟอรัสค่อนข้าง

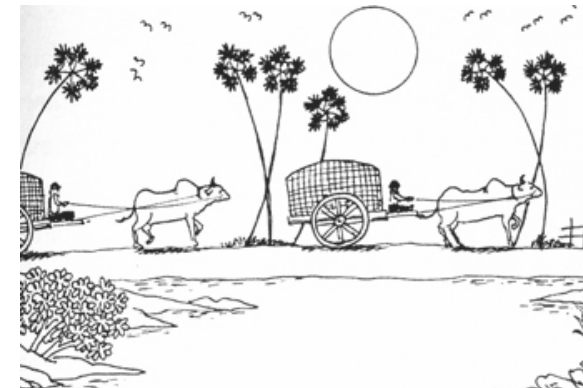
มากแต่ขาดธาตุโปแตสเซียมที่เป็นสาเหตุให้เมล็ดข้าวลีบ เมื่อปี 2553 กรมวิชาการเกษตรร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตรสุ่มตัวอย่างปุ๋ยเคมีจากสหกรณ์ต่างๆ 222 แห่งรวม 555 ตัวอย่างพบว่า 57 % เป็นปุ๋ยไม่เต็มสูตร ทั้งนี้ ชาวนาสังเกตได้ว่าแม้จะใช้ปุ๋ยเคมี 16-20-0 ติดต่อกันมานานแต่ตรวจวิเคราะห์ดินพบว่า ขาดธาตุฟอสฟอรัสแสดงว่าปุ๋ยเคมีที่ใช้นั้นปลอม การใช้ปุ๋ยสั่งตัดและมีการคลินิกรินจะช่วยลดปัญหาปุ๋ยปลอม ปุ๋ยแพงและการใช้ปุ๋ยผิดพลาดลงได้”

คุณอาทิตย์ กุ์กออ ผอ.ศูนย์วิจัยข้าวพระนครศรีอยุธยา กล่าวว่า “การลดต้นทุนหรือการใช้ต้นทุนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นของชาวนานั้นให้พิจารณาหลัก “3 ต้องทำ 3 ต้องลด” คือ ต้องทำนาปีละไม่เกิน 2 ครั้งต้องใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี ต้องทำบัญชีฟาร์มเพื่อดูว่าต้นทุนใดที่ฟุ่มเฟือย และต้องลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ต้องลดการใช้ปุ๋ยเคมีที่ไม่ถูกต้อง ต้องลดการใช้สารเคมี”

คุณพิสุทธิ์ ไพบูลย์รัตน์ จากศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ(เนคเทค)ในฐานะหัวหน้าทีมวิจัย “โครงการนาแห่งการเรียนรู้” ภายใต้ความร่วมมือของเนคเทคและสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย(เอไอที) กล่าวว่า” สมาชิกกลุ่มศูนย์วิสาหกิจชุมชนผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวห้วยขม้นเป็นชาวนากลุ่มแรกของไทยที่ได้ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สุดอย่างเครื่องบินไร้คนขับ(UAV)จากมหาวิทยาลัยซูบ ประเทศญี่ปุ่น โดยเครื่องบินนี้ถ่ายโอนารวมพื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่ ทำแผนที่โดยนักวิจัยจากเนคเทคและนักศึกษาเอไอที โครงการวิจัยนี้ต่อยอดเรื่องปุ๋ยสั่งตัดเพื่อให้ชาวนาใช้งานง่ายขึ้นโดยชาวนาจะนำผลการวิเคราะห์ดิน ระดับของธาตุอาหาร ค่าความเป็นกรดต่างของดิน บันทึกในโปรแกรมที่จะคำนวณปริมาณปุ๋ยที่สมาชิกต้องใส่ในแปลงนั้น ทำให้สมาชิกได้รับคำแนะนำการใช้ปุ๋ยสั่งตัดได้ทันที นอกจากนั้นแปลงนาที่นี้ได้ติดตั้งสถานีตรวจวัดสภาพอากาศที่วัดความเร็วลม ทิศทางลม ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ เป็นต้น ขณะนี้กำลังรวบรวมข้อมูลผลกระทบของสภาพอากาศกับการเติบโตของข้าว การเกิดโรคและแมลง ซึ่งจะช่วยตัดสินใจว่า เมื่อ

อากาศเปลี่ยนแปลง ชาวนาต้องปรับตัวอย่างไร รวมทั้งพยากรณ์ได้ว่าในอีก 3 ชั่วโมงข้างหน้า ตำบลห้วยขม้น ฝนจะตกหรือไม่”

การที่ศูนย์วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวห้วยขม้นเป็นกลุ่มที่สมาชิกให้ความร่วมมือร่วมใจอย่างเข้มแข็งภายใต้ผู้นำกลุ่มที่เสียสละและยอมรับเทคโนโลยีใหม่ มีความรู้ด้านดินและปุ๋ย ธาตุอาหาร ใช้ปุ๋ยสั่งตัดได้อย่างถูกต้อง ทำให้ได้ผลผลิตข้าวที่ดี ส่วนหนึ่งขายในรูปเมล็ดพันธุ์ภายใต้การจัดการต้นทุนที่มีประสิทธิภาพจึงนับเป็นวิธีการลดต้นทุนข้าวที่ถูกต้อง ชาวนาจึงจะยืนอยู่ได้โดยไม่ต้องหวังพึ่งโครงการรับจำนำข้าวก็สามารถมีกำไรจากการขายข้าวได้ในราคาท้องตลาด (ต่อไปราคาข้าวอาจอยู่ที่ตันละ 7,000-8,000บาท) ซึ่งเป็นวิถีของชาวนาที่ทำอย่างมีความสุขและไม่มีหนี้สิน

แนวคิดการแก้ปัญหาชาวนา ที่หลากหลายจากหลายภาคส่วน

ปัจจุบัน มีชาวนาจำนวนมากที่กำลังประสบปัญหาเพราะรัฐบาล
รักษาการค้าขายข้าวเปลือกที่รับไว้ในโครงการรับจำนำข้าว ปีการผลิต 2556/
57 และคาดว่าจะยังต้องใช้เวลานานกว่าจะหาเงินได้มากเพียงพอชำระแก่
ชาวนาดังกล่าว และมีผู้ที่ปรารถนาติดต่อชาวนาได้เสนอแนวคิดของการช่วย
เหลือชาวนาที่หลากหลาย จึงขอนำมากล่าวถึงในที่นี้บางส่วนดังต่อไปนี้

เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2557 เครือข่ายผู้รับใช้การปฏิรูปประเทศไทย
โดยสันติของประชาชนไทยได้จัดเวทีริสตาร์ประเทศไทย ครั้งที่ 2 เรื่อง
จากทุกข์ของชาวนาไทย...สู่การปฏิรูปประเทศไทย โดยศ.นพ.ประเวศ วะสี ราษฎร
อาวุโส ได้เผยแพร่บทปาฐกถาพิเศษ เรื่อง "แก้ปัญหาชาวนาเชิงระบบครบวงจร
กับการปฏิรูปประเทศไทย" ซึ่งกล่าวว่า

1. วิฤตชาวนาคือวิฤตประเทศ การขาดความเป็นธรรมที่มีต่อ
ชาวนาเป็นปัญหาเรื้อรังมานานและเป็นพื้นฐานของปัญหาอื่น ๆ ที่ทำให้ประเทศ
อ่อนแอและวิฤต พระองค์เจ้าดิศกุลซึ่งเป็นพระโอรสองค์หนึ่งของรัชกาลที่ 5
เสด็จไปศึกษาในยุโรปตั้งแต่พระชนมายุ 13 พรรษา อยู่ในยุโรปนาน 10 ปี และ
สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์จากประเทศเยอรมนี วิทยานิพนธ์
ก็เป็นเรื่องเศรษฐกิจชาวนาไทย ทรงเห็นใจชาวนาที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม
แต่ไม่มีใครเข้าใจพระองค์ท่าน เมื่อทรงกลับมาทรงรับราชการอยู่ 10 ปีก็ทรง
สิ้นพระชนม์ด้วยการฆ่าตัวตาย

การพัฒนาสมัยใหม่ไม่เป็นธรรมกับชาวนา ผมเคยได้ยินข้าราชการ
คุยกันเรื่องปิดบังข้อมูลไม่ให้ชาวนารู้เส้นทางที่จะตัดถนนผ่านเพื่อจะดักซื้อที่ดิน
ชาวนาด้วยราคาถูก ที่ร้ายแรงกว่านั้นคือ การที่รัฐไปเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรม
จากการเกษตรเพื่อชีวิตหรือเกษตรยั่งยืนไปเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อ
ประโยชน์ของการตลาดที่ทำให้ชาวนาทั้งประเทศตกอยู่ในฐานะขายถูกซื้อแพง
ล้มละลายทางเศรษฐกิจ เป็นหนี้เป็นสิน ต้องขายวัวขายควายขายที่และขาย
สมบัติชิ้นสุดท้ายคือขายลูกสาวไปเป็นโสเภณีในเมือง นี่คือโศกนาฏกรรมที่เกิด
ขึ้นกับชาวนาไทยที่เป็นพื้นฐานของปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาคนจนเมือง ปัญหา
สิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคมต่างๆ

นโยบายประชานิยมของรัฐบาลทุกรัฐบาลไม่สามารถช่วยชาวนาได้จริง
อาจช่วยตามอาการเล็กน้อยแบบกินยาพาราเซตามอล แต่เพื่อหาเสียงให้
รัฐบาลและเป็นหนทางหาผลประโยชน์รวมทั้งหมุนเงินผ่านชาวนากลับไปสู่
พ่อค้าคนกลางโครงการรับจำนำข้าวเป็นตัวอย่างที่นำความเดือดร้อนมาสู่ทุกฝ่าย

2. เกษตรกร- ฐานของประเทศ- ฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใน
ช่วง "หลงผิด" มีการพูดว่า การเกษตรจะมีความสำคัญน้อยลงๆ กาลเวลาล่วง
มาได้พิสูจน์ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้นำโลกไปสู่การ
เสียความสมดุลอย่างรุนแรงและความไม่ยั่งยืน เกิดความเหลื่อมล้ำสุดที่เรียกว่า
"ปรากฏการณ์ 99:1" คือการพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อคน 1 เปอร์เซนต์เท่านั้น
แต่คน 99 เปอร์เซนต์เสียเปรียบ ชาวนาก็อยู่ในพวก 99 เปอร์เซนต์ด้วย ความ
เหลื่อมล้ำที่มากมายเกินไปนี้ทำให้ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม
ปัญหาทางการเมืองอย่างแก้ไขไม่ได้ ระบบเศรษฐกิจบริโภคนิยมได้นำไปสู่การ
ทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงและสภาวะโลกร้อนซึ่งก่อให้เกิดหายนะภัย
ต่างๆรุนแรงขึ้นและถี่ขึ้น เช่น พายุรุนแรง น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด
คลื่นสึนามิ การผลิตอาหารจะได้น้อยลง โรคระบาดจะมากขึ้น รวมแล้วจะ
ทำให้คนตายเป็นพันล้านคน นั่นคือสภาพวิฤตและความไม่ยั่งยืน วิฤตอาหาร
จะเป็นส่วนหนึ่งของวิฤตโลก

ประเทศไทยมีจุดแข็งเรื่องการผลิตอาหาร จึงควรจะรักษาตรงนี้ได้ไว้ให้ได้ ฉะนั้นความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะเกษตรกรเป็นฐานของประเทศ ถ้าฐานของประเทศแข็งแรงจะรองรับประเทศทั้งหมดได้มั่นคงและยั่งยืน ความยั่งยืนของสังคมเกษตรกร คือความยั่งยืนของสังคมทั้งหมด

3. ปฏิรูปประเทศไทย- ปฏิรูประบบชีวิตชาวนาไทย จากวิกฤตสุดๆ ของประเทศไทย คนไทยทุกภาคส่วนได้ตระหนักร่วมกันว่าประเทศไทยต้องมีการเปลี่ยนแปลงใหญ่ หรือที่เรียกว่า ปฏิรูปประเทศไทย การปฏิรูปประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ใหญ่เพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้มีความเป็นธรรมเพราะความไม่เป็นธรรมใหญ่อย่างหนึ่ง คือความไม่เป็นธรรมกับระบบชาวนาไทย ไม่มีใครไม่ยอมเห็นชีวิตชาวนาไทยดีขึ้นแต่ความพยายามที่แล้วมาไม่ประสบผลสำเร็จเพราะเป็นการแตะโน่นนิดนี่หน่อย ไม่ได้แก้ทั้งระบบ ในโอกาสที่คนไทยเห็นร่วมกันว่าต้องปฏิรูปประเทศไทย ควรต้องมุ่งมั่นร่วมกันว่าจะปฏิรูประบบชาวนาทั้งระบบให้ได้ ทำให้สังคมชาวนามีความเข้มแข็ง มั่นคง ยั่งยืน โหนทุทุกฝ่ายก็ประกาศว่าต้องการปฏิรูปประเทศไทย รูปธรรมอย่างหนึ่งคือร่วมกันปฏิรูปชาวนาไทย และควรเป็นจุดร่วมกันได้ว่า ทุกฝ่ายรักชาวนาไทย ต้องการเห็นชีวิตชาวนาไทยดีขึ้น มีความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะปฏิรูประบบชาวนาไทย การร่วมกันทำงานเรื่องนี้จะทำให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานเรื่องอื่นๆ เพื่อประเทศไทยอีกต่อไป

4. หลักการพัฒนาอย่างบูรณาการต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง- เอากรมเป็นตัวตั้งไม่ได้ สังคมชาวนาหรือสังคมชนบทจะมีศานติสุขและยั่งยืนเมื่อมีการพัฒนาอย่างบูรณาการและสมดุล ซึ่งจะเกิดขึ้นไม่ได้เพราะประเทศไทยพัฒนาแบบแยกส่วน โดยรวมอำนาจการปกครองและใช้กรมเป็นเครื่องมือการพัฒนาโดยเอากรมเป็นตัวตั้งจึงบูรณาการไม่ได้เพราะกรมทำงานแบบแยกส่วนเป็นเรื่องๆ เช่น กรมดิน กรมตำรวจ กรมต้นไม้ กรมข้าว เป็นต้น

เราจะต้องปฏิรูปการปกครองโดยคืนอำนาจไปให้ประชาชนปกครองตัวเองในรูปของชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง เมื่อชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการพัฒนาอย่างบูรณาการและจัดการพัฒนานโยบายสังคมชนบท สังคมชาวนาจึงจะมั่นคงยั่งยืน

5. แนวทางต่อไปนี้เป็นแนวทาง 5 ประการที่ทำให้ระบบชีวิตชาวนาดีขึ้น

(1) สังคมชาวนาเข้มแข็ง ชาวนาต้องรวมตัวกัน ร่วมคิด ร่วมทำ เป็นสังคมเข้มแข็ง มีการจัดการมีพลังร่วม มีปัญญาร่วม ในแต่ละหมู่บ้านทั้ง 80,000 หมู่บ้านทั่วประเทศมีสภาผู้นำชุมชนและสภาประชาชนเป็นเครื่องมือรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเพื่อพัฒนาอย่างบูรณาการและเจรจาต่อรองนโยบายระหว่างหมู่บ้าน มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น เครือข่ายชาวนาที่มีข้อมูล คิดเป็นทำเป็น จัดการเป็น มีอำนาจต่อรองทางการเมืองจะเป็นพลังสำคัญที่สุดที่จะปฏิรูปชีวิตชาวนาและปฏิรูปประเทศไทย

(2) ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง - เกษตรยั่งยืน- การพัฒนาอย่างยั่งยืน ปรับวิถีเกษตรจากพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งทำให้เสียสมดุลทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจทำให้เป็นหนี้สิน ล้างแวล้อมเสียสมดุล ชีวิตเสียสมดุล ไปเป็นเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่หรือเกษตรยั่งยืน ที่ทำให้ชีวิต เศรษฐกิจ และล้างแวล้อมคืนกลับสู่สมดุลและเติบโตบนความสมดุล ถ้าฐานสมดุลแล้วก็สามารถต่อยอดขึ้นไปได้เรื่อยๆด้วยความระมัดระวัง

(3) การจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชีวิต ประชาชนมีสิทธิที่จะมีชีวิต จึงมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน รัฐได้รับเอาสิทธิในการจัดการทรัพยากรไปเป็นของรัฐ แต่ไม่สามารถจัดการได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืนทำให้เกิดทุกข์ จึงต้องคืนอำนาจการจัดการการใช้ทรัพยากรไปให้ชุมชนจัดการเอง ชุมชนสามารถจัดการให้ทุกคนครบถ้วนที่ทำกิน

เมื่อทุกครอบครัวมีที่ทำกินและทำเกษตรยั่งยืนก็จะหายจนอย่างถาวรและมีความมั่นคงในชีวิตทุกครอบครัวสามารถมีสระน้ำประจำครอบครัว ทั่วประเทศจะเก็บน้ำได้มหาศาล ป้องกันน้ำท่วม ไม่ต้องสร้างเขื่อนให้ต้องทะเลาะกัน เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรอย่างทั่วถึงทุกครอบครัวได้มากกว่าระบบชลประทานมหภาค เมื่อทุกครอบครัวมีสระน้ำก็จะปลูกต้นไม้ ความเป็นป่าจะกลับคืนมา ความสมดุลทางธรรมชาติก็จะกลับคืนมา ป้องกันน้ำท่วมและความแห้งแล้ง

(4) มีสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลทุกตำบล นอกเหนือไปจากกองทุนขนาดเล็กๆในชุมชน ควรมีสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลที่ชุมชนจัดการตนเองเพื่อการออม การนำเงินไปลงทุนและใช้เพื่อสวัสดิการชุมชนถ้าจัดการได้ดีแต่ละสถาบันอาจมีเงินถึง 100 กว่าล้านบาทและเป็นเครื่องมือของการจัดการ การเรียนรู้และอาชีพที่ทรงพลังของชุมชนก็คือธนาคารของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งของชุมชนจัดการตนเอง

(5) จัดการความสัมพันธ์กับภายนอกให้ได้สมดุล ชุมชนต้องสามารถจัดการแสวงหาความสนับสนุนที่เหมาะสม คือทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นไม่ใช่อ่อนแอลง เช่น ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ เทคโนโลยี นโยบาย การเงิน การศึกษา การจัดการ การสื่อสาร การตลาดเป็นต้น และป้องกันปัจจัยต่างๆจากภายนอกที่จะเข้ามาทำลายบูรณาภาพและดุลยภาพของชุมชน

6. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ขณะนี้ชาวบ้านกำลังเดือดร้อนเพราะรัฐบาลไม่มีเงินจ่ายค่าข้าวที่ชาวบ้านนำมาจำหน่าย การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าควรทำหลายอย่างและเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาเชิงระบบที่กล่าวข้างต้น เช่น

(1) ลดความเครียด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและโรงพยาบาลชุมชนทุกแห่งทั่วประเทศระดมกันไปดูแลลดความเครียด ป้องกันการฆ่าตัวตาย ชี้แจงว่าชีวิตไม่หมดหวัง เมื่อมีการปฏิรูปประเทศไทยแล้ว ชาวนาจะดีขึ้น

(2) ส่งเสริมการรวมตัวของชาวนา รัฐบาลไม่ควรรังเกียจหรือขัดขวางแต่ควรส่งเสริมเพราะการรวมตัวกันจะทำให้สังคมชาวนาเข้มแข็งเพื่อแก้ปัญหาเชิงระบบ การรวมตัวอาจเพื่อการปรับทุกข์ การเรียนรู้ การเรียกร้องจากรัฐบาล รัฐบาลควรส่งเสริมให้ชาวนาได้ใช้ช่องทางสื่อสารมวลชนของรัฐเพื่อการนี้

(3) รัฐบาลขายข้าวที่รับจำหน่ายแล้วนำเงินมาใช้หนี้ชาวนา

(4) สำหรับชาวนาที่เดือดร้อนถึงขั้นจะไม่มีกิน ควรระดมความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆทั้งภาครัฐกิจ องค์กรการกุศล องค์กรพัฒนา องค์กรของรัฐผ่านกองทุนชุมชนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า

(5) ระดมนักเรียน นิสิตนักศึกษาทั้งหมดเป็นอาสาสมัครไปรับฟังความทุกข์ยากของชาวนาและหาทางช่วยเหลือ จะเป็นการยกระดับจิตใจและการเรียนรู้ของเยาวชนครั้งใหญ่

ถ้าคนไทยทุกภาคส่วนถือวิกฤตชาวนาไทยเป็นโอกาสที่จะร่วมมือกันทั้งประเทศเพื่อแสดงความเห็นใจเข้าใจและแก้ไขปัญหาชาวนาไทยเชิงระบบครบวงจร ประเทศไทยจะเปลี่ยนและเป็นการปฏิรูปครั้งใหญ่ จะทำให้คนไทยรักกันมากขึ้น

เมื่อเดือนมกราคม 2557 เครือข่ายโรงเรียนชาวนานครสวรรค์ได้จัดเวทีรวมตัวกันของกลุ่มชาวนาในเครือข่ายที่บ้านวังแจ่ง ตำบลมาบแก อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์เพื่อหาทางกำหนดอนาคตของชาวนาที่ไม่ต้องรอขอความช่วยเหลือจากภายนอกเพราะชาวนาหลายอำเภอของจังหวัดนครสวรรค์จำนวนมากกำลังประสบความเดือดร้อนจากการนำข้าวไปจำหน่ายตามโครงการของรัฐบาลแต่ไม่ได้รับเงินมานานกว่า 5 เดือนแล้วรวมกันเป็นจำนวนเงินประมาณ 7,000 ล้านบาท

นายพนอด มั่นศักดิ์ ผู้จัดการสมัชชาเครือข่ายโรงเรียนชาวนานครสวรรค์ กล่าวว่า การจัดเวทีครั้งนี้อยู่ภายใต้โครงการขับเคลื่อนพันธกรรมพื้นบ้านสู่เมนูอาหารท้องถิ่นซึ่งเริ่มมาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2556 โดยมีเป้าหมาย

ให้ชาวนาสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพได้เองและจำหน่ายให้แก่ ชาวนาในกลุ่มเครือข่ายเพื่อจะไม่ต้องซื้อจากบริษัทเอกชนที่อาจผ่านการตัด แต่งพันธุกรรมทำให้ไม่สามารถนำมาปลูกต่อได้อีกและไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากโครงการของรัฐดังเช่นที่มีปัญหาในปัจจุบันด้วยการทำเกษตรกรรม ทางเลือกที่เน้นการลดต้นทุนและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพดี เครือข่าย โรงเรียนชาวนานครสวรรค์ยินดีจัดอบรมให้แก่ชาวนาที่สนใจฟรีเพื่อให้มีความรู้ และผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีได้รวมทั้งส่งเสริมให้มีการแปรรูปเป็น ผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่นสีข้าวเปลือกเป็นข้าวกล้องอินทรีย์บรรจุถุงจำหน่าย รวมทั้งแปรรูปเป็นข้าวเกรียบ ข้าวกรอบ เป็นต้น ซึ่งได้รับความร่วมมือจาก หอการค้าจังหวัดและโรงพยาบาลในการให้สถานที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวอีกด้วย ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้ชาวนามีความเข้มแข็งและไม่เป็นภาระ ของรัฐบาลรวมทั้งจะนำเสนอรัฐบาลเพื่อพิจารณาให้ราคาข้าวเป็นไปตามกลไก ตลาดมากกว่าจะมีโครงการรับจำนำในลักษณะที่ผ่านมา

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ กล่าวว่า มูลนิธิได้ร่วมมือกับสมาพันธ์เกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูนและท่าข้าวกับ โรงสีในพื้นที่ทำแปลงนาสาธิตที่บ้านหนองและ ตำบลแม่แฝกอำเภอลี้ทราย จังหวัดเชียงใหม่โดยจัดทำโครงการธรรมธรรมากริชาชาวนาธรรมชาติดูแลเพื่อเผยแพร่ การทำนาธรรมชาติดูแลซึ่งช่วยลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตข้าวเหนียวด้วยการเลิกใช้ ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช เป้าหมายคือทำให้ชาวนามีวิถีชีวิตที่พอเพียง มี สุขภาพแข็งแรง ปลอดภัยจากสารเคมี ผลของการทำแปลงนาสาธิตดังกล่าว ได้ผลดีน่าพอใจจึงได้ร่วมมือกับคุณโจน จันโต ก่อตั้งบริษัท ธรรมธรรมากริชา ชาวนา ธรรมชาติดูแล จำกัดขึ้นเพื่อเป็นรูปแบบใหม่ของการทำธุรกิจที่เป็นการรวมกัน ระหว่างคนปลูกข้าวและคนกินข้าวมาจ้างคนสีข้าวและคนขายข้าวซึ่งเน้นให้ บริษัททำธุรกิจด้วยธรรมะควบคู่กับการผลิตอาหารให้มนุษย์ด้วยการให้คนกิน คนปลูก คนค้าขายและคนแปรรูปมารู้จักกันคบกันเป็นญาติเป็นเพื่อนกัน ธรรม ธรรมากริชาจะทำให้ชีวิตสะอาดและปลอดภัยขึ้น เป็นธุรกิจที่ต้องการความเป็นธรรม

คนกินก็จำเป็นต้องรู้ที่มาที่ไปของอาหารที่กินเพื่อจะให้เกิดความยั่งยืนของชีวิต ในขณะนี้บริษัทกำลังรณรงค์ให้ผู้สนใจของหุ้นของบริษัท แต่รับเฉพาะผู้ที่เคย ผ่านการอบรมกับเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติหรือพันพรรณเท่านั้น(อบรมอย่าง น้อย 3 วัน 2 คืน) สำหรับผู้สนใจแต่ยังไม่ผ่านการอบรมก็สามารถสมัครอบรม ได้ที่ศูนย์อบรมกสิกรรมธรรมชาติ มาบเอื้อง จังหวัดชลบุรี

ดร.วิวัฒน์จึงมีข้อเสนอแนวความคิดการปฏิรูปการผลิตและขายข้าวของ ชาวนาที่ไม่ต้องพึ่งพาโครงการรับจำนำข้าวของรัฐด้วยการสร้างความร่วมมือ ระหว่างชาวนา พ่อค้าโรงสี นักธุรกิจค้าขายข้าวและประชาชนผู้บริโภคข้าวที่มี แนวทางเป็นรูปธรรมชัดเจนในแต่ละจังหวัด ควบคู่กับการให้ความรู้แก่ เกษตรกรและผู้บริโภคให้รู้จักพิษภัยของสารเคมีที่มีต่อดินและน้ำตลอดจน สุขภาพของผู้ปลูกและผู้กินข้าว ทั้งนี้ เมื่อชาวนาสามารถลดต้นทุนและเพิ่ม ผลผลิตได้พร้อมกับความร่วมมือจากโรงสีผู้แปรรูปและผู้ค้าขายข้าวเป็นอย่างดี ในฐานะผู้ร่วมหุ้นกันก็จะสามารถผลิตข้าวเปลือกและขายข้าวสารคุณภาพดี และปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภคที่เป็นหุ้นส่วนได้ในราคาที่เหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ชาวนาก็จะไม่มีปัญหาที่ เป็นการสร้างภาระแก่รัฐบาลอีกต่อไป

นิตยสารข่าวไทย ฉบับที่ 40 ประจำเดือนมกราคม 2557 ได้ สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับวงการข้าวไทยเริ่มจากคุณประสิทธิ์ บุญเฉย นายก สมาคมชาวนาข้าวไทย ซึ่งกล่าวถึงปัญหาของชาวนาที่กำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ โดยกล่าวถึงนโยบายรัฐบาลที่ผ่านมาทุกสมัย ซึ่งต่างระบุดำเนินการเพื่อช่วยเหลือชาวนาไทยทั้งสิ้นว่า”ที่ผ่านมา รัฐบาลแทบทุกยุค คิดอยากจะทำอะไรก็ทำ ไม่ว่าจะจำนำหรือประกัน ไม่เคยคิดจะถามหาความต้องการแท้จริงของเรา ชาวนาเลย เงินถือเป็นภาระที่ปลายเหตุ ถ้าเปรียบเทียบกับสมัยก่อน ผม ว่าปัญหาไม่แตกต่างกัน เป็นปัญหาเดิมๆที่ยังไม่ได้แก้ไข เวลานี้ข้าวจะปรับตัว สูงขึ้นกว่าในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา แต่ผลประโยชน์ที่ชาวนาได้รับนั้น ตรงกันข้ามเพราะชาวนาไทยต้องมีต้นทุนการปลูกข้าวที่เพิ่มขึ้นตามราคาน้ำมัน ไม่ว่า

จะเป็นปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ทำให้เงินที่ชาวนาได้รับไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่างที่ควรจะได้ สิ่งที่ผมอยากให้รัฐบาลซึ่งไม่ว่าจะเป็นใครก็แล้วแต่เข้ามาทำ เพื่อชาวนาคือความจริงใจที่จะพัฒนาชาวนา นี่คือความช่วยเหลือที่ยั่งยืน รัฐบาลต้องหันมาใช้ระบบของการพัฒนาชาวนาทั้งระบบเพื่อให้เขาขึ้นอยู่กับตัวเอง ตั้งหลักได้แล้วเมื่อถึงเวลานั้นก็ไม่ต้องมีเจ้าหน้าที่ไปช่วยหรือประกันก็ได้ เพราะรัฐบาลไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือชาวนาได้ตลอดชีวิต เราต้องอยู่อีกยาวนานและลูกหลานที่จะโตต่อไปต้องสอนให้รู้จักการผลิตการพัฒนาในหลายอย่าง ดังนั้นชาวนาก็ต้องช่วยตัวเองด้วย สิ่งที่ผมอยากเห็นคือ เรื่องการพัฒนาปรับปรุงตัวเองของชาวนาไม่ว่าจะเป็นการลดต้นทุนการปลูกข้าว การหาเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดี มีคุณภาพ เพิ่มผลผลิต รวมถึงการวางแผนการปลูกข้าวอย่างเหมาะสม”

เมื่อถามว่าหากพรรคเพื่อไทยได้เป็นรัฐบาลอีกครั้งควรแก้ไขนโยบายรับจำนำข้าวอย่างไร นายกมลมาศชาวนาชาวนาชาวไทยระบุชัดเจนว่า ควรยกเลิกโครงการทันทีแล้วเปลี่ยนเป็นโครงการอื่นที่ดีกว่าแทนเพราะหากยังมีโครงการรับจำนำข้าวในลักษณะราคาสูงเช่นนี้ จะส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและเชื่อว่าขณะนี้รัฐบาลก็ไม่มีเงินสำหรับโครงการนี้แล้ว ที่สำคัญชาวนาหลายคนเริ่มไหวตัวไม่ยอมรับโครงการนี้ ถึงขนาดมีหนังสือหลายฉบับส่งถึงคุณประสิทธิ์ เช่น หนังสือจากคุณวิศศักดิ์ วิระศักดิ์ แกนนนำผู้ประสานงานเกษตรกรชาวนาไทยมีข้อความดังนี้

กราบเรียน ท่านประสิทธิ์ บุญเฉย นายกมลมาศชาวนาชาวนาชาวไทย

ทางกลุ่มชาวนาไทยโดยเฉพาะเกษตรกรชาวนาภาคกลาง 26 จังหวัด มีข้อเรียกร้องลงมติเป็นเอกฉันท์ที่ตกลงว่า ให้ทางรัฐบาลจะต้องยกเลิกโครงการรับจำนำข้าวตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เนื่องจากโครงการนี้ไม่ได้ช่วยเหลือชาวนารายย่อยอย่างที่ทางภาครัฐพูดไว้ แต่กลับทำให้ชาวนารายใหญ่ที่มีนาเป็นของตัวเองและเป็นช่องทางคอร์รัปชันกับผู้ที่ฉวยโอกาสหาประโยชน์กับทางโครงการรับจำนำข้าว เช่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เกษตร ปลัดเทศบาล ปลัด อบต. และทางโรงสี เจ้าหน้าที่รัฐ รวมมือกันทุจริตตั้งแต่มีการรับจำนำข้าวทุก

ครั้งที่ผ่านมา จึงเป็นสาเหตุทำให้ภาครัฐต้องเสียภาษีพี่น้องประชาชนกับโครงการรับจำนำ 2 ปีที่ผ่านมาเสียหายขาดทุนมหาศาล

ทางกลุ่มชาวนาจึงอยากเรียนท่านนายกมลมาศชาวนาชาวนาชาวไทย หนังสือถึงทางรัฐบาลว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ทางกลุ่มชาวนาไทยทุกภาคขอร้องกับทางรัฐบาลว่า ไม่ต้องมาแทรกแซงออกกฎกติกาช่วยเหลือการทำมาหากินกับเกษตรกรชาวนาได้หรือไม่ เพราะรัฐบาลชุดนี้หลอกลวง ไม่จริงใจ ผิดสัญญากับชาวนา เมื่อตอนหาเสียงหวังจะได้คะแนนเสียงจากชาวนาให้พรรคได้เป็นรัฐบาลเท่านั้นเอง พอวันที่ เกษตรกรชาวนาทั่วประเทศกับพรรคเพื่อไทย

ต่อไปนี้ กลุ่มเกษตรกรชาวนาได้รวมตัวกันทุกภาคทั่วประเทศร่วมกับ นายกมลมาศชาวนาชาวนาชาวไทย ธนาकरธ.ก.ส. พ่อค้าส่งออกข้าวไทย บริษัทปุ๋ยยาโรงสีที่เข้าร่วมโครงการ ร่วมกันจัดตั้งสวัสดิการค่าสหกรณ์การเกษตรขึ้นหนึ่งสวัสดิการหนึ่งอำเภอทั่วประเทศ เพื่อเป็นองค์กรสมาคมนายกมลมาศชาวนา เพื่อหาทางออกให้กับชาวนาทั่วประเทศโดยไม่จำเป็นต้องผ่านทางรัฐบาลอีกต่อไป

กลุ่มชาวนาทั่วประเทศที่ต้องการคือ

1. ต้องการให้ธนาคาร ธ.ก.ส.ออกบัตรสินเชื่อกับชาวนาที่เข้าร่วมโครงการเป็นสมาชิกกับทาง ธ.ก.ส.ไร่ละ 2,500 บาท ไม่จำกัดจำนวน เช่น 30 ไร่ = 75,000 บาท โดยยอมจ่ายดอกเบี้ยกับทางธ.ก.ส. ร้อยละ 7 บาทต่อปี เพื่อเป็นต้นทุนการผลิตข้าว ชาวนาขายข้าวกับทางโรงสีก็ได้เงินสดเลย ไม่ต้องรอเงินเหมือนโครงการรับจำนำข้าว 2-3 เดือนกว่าจะได้ เสียเวลาทำมาหากิน พอได้เงินก็นำเงินไปจ่ายค่าบัตรสินเชื่อกับทางธ.ก.ส.แล้วนำบัตรสินเชื่อไปรูดซื้อปุ๋ยยาในครั้งต่อไป สะดวกกว่า

2. ให้ทางสมาคมพ่อค้าส่งออกข้าวไทยช่วยประกันราคากับทางโรงสี ความขึ้น 25%. ราคา 10,000 บาทและขอตัดจุดความขึ้นจุดละ 150 เป็นต้น

3. ทางกลุ่มเกษตรกรชาวนาทั่วประเทศรวมตัวตกลงกันว่า จะร่วมกันปลูกข้าวที่มีคุณภาพสูงและดูแลข้าวด้วยสารชีวภาพเป็นหลัก จะใช้สารเคมีบ้างเท่าที่จำเป็นเพื่อที่ข้าวไทยจะได้มีคุณภาพสูง เพื่อจะได้แข่งขันกับ

ต่างประเทศได้ และต้องการให้คุณภาพข้าวไทยกลับมาเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับ 1 ให้ได้ เพื่อจะยกระดับชาวนาไทยต้อนรับกับ AEC สมาคมอาเซียนอีก 2 ปีข้างหน้าแบบมีมาตรฐานยั่งยืน

ขอแสดงความเคารพและนับถือ
แกนนำผู้ประสานงานเกษตรกรชาวนาไทย
ทวีศักดิ์ วีระศักดิ์

แม้ว่าในระยะยาว นายกสมาคมชาวนาชาวไทยจะระบุว่าการพัฒนาชาวนาคือแนวทางที่ดีที่สุด แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ปัจจุบันการช่วยเหลือด้านราคาข้าวให้แก่เกษตรกรยังเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำอยู่ ทั้งนี้เพราะภาระต้นทุนและหนี้สินที่ยังไม่สามารถสะสางได้

คุณประสิทธิ์กล่าวว่า “ผมยังยืนยันว่า ดีที่สุดรัฐบาลควรหันมาเน้นเรื่องการพัฒนาชาวนา แต่ตราบดีที่เรายังไม่ได้รับการพัฒนาให้แข็งแรงกว่านี้ รัฐก็ยังคงเข้ามาช่วย มองว่ารัฐบาลต่อไปก็คงต้องมีโครงการอื่นเข้ามาทดแทนโครงการจำนำ แต่เราคงจะไม่ใช้ชื่อโครงการรับจำนำ โครงการนี้ไม่เอาแล้ว โดยข้อเรียกร้องของกลุ่มชาวนา 26 จังหวัดภาคกลางที่ประชุมกันเอง แล้วทำหนังสือถึงผมนั่น เขามีข้อเสนอในเรื่องราคาเพียงแค่ออให้ขายได้ราคาสุทธิหนึ่งหมื่นบาท ในความขึ้นที่ 25% รัฐบาลจะตั้งโครงการอะไรมาก็ตาม ใช้ชื่ออะไรก็ได้ จะเรียกว่าชดเชย ช่วยเหลือหรือทดแทนก็แล้วแต่ เพียงแต่ขอราคาสุทธิที่ชาวนาจะขายข้าวเปลือกให้ได้แค่หนึ่งหมื่นบาท ชาวนาทุกคนก็ลงความเห็นว่าอยู่ได้พอแล้ว”

แนวทางในการเรียกร้องดังกล่าวสอดคล้องกับตัวแทนจากสภาเกษตรกรแห่งชาติที่ระบุว่าต้องการให้รัฐบาลใหม่เข้ามาพูดคุยกับเกษตรกร สภาเกษตรกร หรือสมาคมชาวนาเพื่อหาทางออกร่วมกันโดยนำเสนอทางออกสำหรับรัฐบาลชุดใหม่ต่อมาตรการเรื่องข้าวดังนี้

ทางเลือกที่ 1 หากยังมีโครงการจำนำ ขอให้รับจำนำแค่ 50% ของปริมาณผลผลิตทั้งหมดเพื่อเก็บข้าวไว้ส่วนหนึ่งโดยราคารับจำนำอาจไม่ต้องสูงถึง 1.48-1.5 หมื่นบาทต่อตัน

ทางเลือกที่ 2 รัฐบาลยุติการรับจำนำแต่ใช้วิธีชดเชยต้นทุนการผลิตให้ชาวนา ปัจจุบันต้นทุนประมาณ 6,000 บาทต่อตันโดยเมื่อชาวนาขายข้าวขาดทุน รัฐบาลก็ใช้วิธีชดเชยต้นทุนให้ชาวนา 40% ของต้นทุนและโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ทางเลือกที่ 3 อาจใช้วิธีผสมกันระหว่างรับจำนำราคาไม่สูงและชดเชยต้นทุนการผลิตของชาวนา

ทางเลือกที่ 4 รัฐบาลยุติการรับจำนำและให้ชาวนาขายข้าวตามกลไกตลาด แต่รัฐบาลชดเชยส่วนต่างต้นทุนการผลิต เช่น ขายข้าวได้ 7,000 บาทต่อตัน ชดเชยต้นทุน 3,000 บาทต่อตัน ซึ่งชาวนาพอใจหากขายข้าวได้ราคาไม่ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อตัน

ทางเลือกที่ 5 หากไม่มีการชดเชยส่วนต่าง รัฐต้องควบคุมราคาปัจจัยการผลิตเช่น ค่าปุ๋ยยาฆ่าศัตรูพืชและค่าเช่าที่ดินอย่างจริงจัง โดยต้องออกเป็นข้อกำหนดทางกฎหมายอย่างชัดเจน

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอจากสภาเกษตรกรแห่งชาตินั้นมีความหลากหลายของรูปแบบในการให้ความช่วยเหลือนอกจากการจำนำแล้วยังมีหลายวิธีที่จะเป็นทางออกได้โดยรัฐบาลไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก นับว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งที่ชาวนาไทยเริ่มมีความตื่นตัวกับกระบวนการพัฒนาและช่วยเหลือตนเอง

คุณเจริญ เหล่าธรรมทัศน์ นายกสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยตั้งความหวังว่า โครงการรับจำนำควรจะยุติได้แล้วเพื่อลดผลความเสียหายที่จะเพิ่มขึ้นแน่นอน หากยังดึงดันที่จะดำเนินนโยบายต่อไปโดยคุณเจริญได้ให้ความเห็นถึงวิธีการช่วยเหลือชาวนาไว้อย่างน่าสนใจว่า “โดยส่วนตัวผมคิดว่า วิธีการช่วยเหลือชาวนาที่ดีที่สุดคือ รูปแบบของการประกันราคาผลผลิต โดยรัฐช่วยเหลือส่วนต่างจากราคาตลาดเป็นเงินช่วยเหลือเพื่อการผลิตหรือการเพาะปลูกจริงเพียง

แต่รัฐต้องคำนึงถึงช่วงที่ราคาตกต่ำเกินไป. การดำเนินนโยบายนี้จะคล้ายกับรัฐบาลก่อนที่เคยมีโครงการประกันรายได้เกษตรกรแต่ขาดความต่อเนื่องที่จะปรับปรุงแก้ไข. นโยบายลักษณะนี้ไม่สามารถทำครั้งเดียวแล้วทำได้สมบูรณ์ ต้องทำเรียนรู้และปรับปรุง ในขณะเดียวกันผมมองว่าการช่วยเหลือจากรัฐไม่ใช่ทำเพียงวิธีเดียว. รัฐต้องเข้าไปช่วยดูแลเรื่องต้นทุน ลดภาระเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตหรือกรณีของชาวนาบางพื้นที่ซึ่งเจอกับภัยธรรมชาติ ศัตรูพืช น้ำท่วมภัยแล้ง สิ่งที่ว่ากลุ่มนี้ต้องเจอคือ ไม่มีผลผลิต รัฐควรสนับสนุนเรื่องประกันภัยพืชผล แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่รัฐบาลต้องดำเนินเป็นนโยบายหลักคือการทำอะไรให้พวกเขาช่วยเหลือตัวเองได้. ที่สำคัญรูปแบบของการช่วยเหลือไม่ควรจะไปส่งผลกระทบใดๆกับกลไกตลาดและการช่วยเหลือควรมุ่งไปที่เกษตรกรโดยตรงมากกว่า”

คุณเจริญวิเคราะหฺต่อไปว่า ปัญหาของชาวนาไทยนั้นไม่ได้อยู่ที่ราคา แต่อยู่ที่ปริมาณผลผลิตเนื่องจากพื้นที่การเพาะปลูกต่อครอบครัวนั้นเล็กลงไป. ผลผลิตที่ได้จึงมีปริมาณน้อยเมื่อถัวเฉลี่ยกับต้นทุนจึงทำให้รายได้น้อยถ้ามีพื้นที่มาก ผลผลิตเก็บเกี่ยวมาก รายได้ก็จะมากตามไปด้วย ดังนั้นรัฐควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรให้มากขึ้นหรือปรับเปลี่ยนพืชที่เพาะปลูกให้เหมาะสมกับพื้นที่

นายกสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยในฐานะตัวแทนของผู้ค้าข้าวทั่วประเทศได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาของปริมาณสต็อกข้าวในประเทศจำนวนมากศาลในขณะนี้ว่า “สิ่งที่รัฐต้องทำขณะนี้คือ เปิดประตูทางออกให้และปิดประตูทางเข้า เราจะต้องป้องกันไม่ให้ข้าวมากไปกว่านี้โดยหยุดการจำหน่ายพื้นที่เพื่อตัดวงจรของข้าวที่จะเพิ่มเข้ามาในคลัง อาจให้มีการลดปลูกข้าวนาปรังหรืองดปลูกหลักปีโดยรัฐบาลจ่ายชดเชยแก่เกษตรกรเพราะเรามีข้าวในสต็อกจำนวนมาก แล้วเราก็ประกาศอยู่เรื่อยๆ ว่าจะขาย ผู้ซื้อจึงซื้อเฉพาะที่ต้องการใช้ เพราะทราบว่ามีของและต้องการขาย จึงคาดกันว่าราคาจะถูกลงอีก จิตวิทยาเหล่านี้เป็นตัวกดให้ราคาข้าวต่ำและความคิดส่วนตัวเห็นว่าการขายข้าวเก่า

เพราะยังขายราคาตลาดก็ยิ่งต่ำลงแต่เราควรระบายข้าวใหม่ออกไปให้เร็วที่สุด ในขณะที่ยังได้ราคาดีเพราะข้าวยิ่งเก็บไว้นานก็จะยิ่งเสื่อมคุณภาพ ทำให้ราคาต่ำ แต่ในส่วนของข้าวเก่า อาจใช้วิธีระบายออกในประเทศเพราะคนไทยชอบทานข้าวเก่าอยู่แล้ว หรืออีกทางหนึ่งอาจทำเหมือนสมัยของท่านรัฐมนตรีมนตรี พงษ์พานิชย์ ซึ่งตอนนั้นเรามีข้าวคุณภาพต่ำเยอะ รัฐก็ใช้วิธีให้ผู้ส่งออกช่วยระบาย โดยให้เงินอุดหนุนตันละ 10 เหรียญสำหรับการขายข้าว 25%. ตอนนั้นเราก็ระดมช่วยกันขายให้ส่วนลดลูกค้า เสียมากกว่าเงินอุดหนุนที่ได้มาอีกหรือทำอย่างไม่เป็นทางการโดยมอบหมายให้ทางสมาคมเลยว่าจะให้ช่วยระบายข้าวจำนวนเท่าไร. ทางสมาคมจะช่วยกระจายให้ก็คือเปิดประตูให้ข้าวออกมากที่สุด ซึ่งขอยืนยันว่าคนที่จะช่วยเรื่องนี้กับรัฐบาลได้มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือผู้ส่งออก”

แนวทางปฏิรูปการพัฒนาข้าวและ ชาวนาจากข้อเสนอของคนปลูกข้าว

คุณประสิทธิ์ บุญเฉย นายกสมาคมชาวนาข้าวไทยได้นำเสนอแนวทางการปฏิรูปการเกษตรโดยเน้นให้มีการจัดตั้ง “สภากรข้าวและชาวนาไทย” เพื่อปฏิรูปข้าวไทยให้ปลอดจากการเมืองโดยสิ้นเชิงว่า

“ผมเองในฐานะที่เป็นชาวนา เป็นตัวแทนของพี่น้องเกษตรกร วันนี้แม้เราจะถูกเอารัดเอาเปรียบหรือเสียเปรียบยังไงก็ตาม แต่เชื่อไหมปัญหานี้ไม่เคยมีการมานั่งคุยกันเลย ต่างคนต่างพูด ชาวนาเองก็ว่าโรงสีว่าเอาเปรียบโง่งนั่นโง่งนี่ ผู้ส่งออกก็ถูกโรงสีต่อว่าหาว่ากดราคาเขาก็เลยต้องไปเอาคืนจากชาวนาอีกต่อ ก็ว่ากันไปว่ากันมา แล้วก็ไม่เคยมีจุดสรุป นี่คือปัญหาเพราะทุกคนต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้คุยกัน นั่นจึงทำให้ระบบของอุตสาหกรรมนี้เต็มไปด้วยความขัดแย้ง จึงอ่อนแอ เราจึงตกเป็นเครื่องมือให้หาประโยชน์ได้ง่ายๆจากนักการเมือง”

แนวคิดของคุณประสิทธิ์จึงมุ่งเน้นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ผลิตและผู้ค้า/ส่งออก รวมถึงผู้ผลิต/จำหน่ายปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย ยา เครื่องจักรกลเกษตร). ขณะที่ภาครัฐจะทำหน้าที่ที่เลี้ยงให้คำปรึกษาและนำนโยบายที่สภากรข้าวฯมีมติร่วมกันไปสู่การปฏิบัติ

คุณประสิทธิ์กล่าวต่อว่า “อย่าลืมนะครับว่า ข้อเท็จจริงในวันนี้ วิถีชีวิตชาวนาไทยไม่เหมือนในอดีตที่ทำนาเพื่อเก็บข้าวไว้กิน เหลือจึงขาย เดียวนี้ไม่ใช่แล้วการทำนาทุกวันนี้ทำเพื่อขายเป็นอาชีพ ทำเพื่อให้อยู่รอดและข้าวก็ไม่ใช่พืชที่ปลูกแล้วจน ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ข้าวแต่ที่ชาวนายังจนอยู่เพราะระบบการผลิตระบบการค้าข้าวของไทย มันต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำเพื่อมุ่งผลประโยชน์ของตัวเอง มันถึงมีปัญหา ถ้าไม่ตั้งสภากรข้าวและชาวนาไทยแบบที่ผมบอกก็แก้ปัญหานี้ไม่ได้

ถ้ามองผลประโยชน์ที่อยู่ตรงหน้าเป็นใหญ่ สภากรข้าวฯนี้ก็ไม่มีทางเกิด จุดเริ่มต้นผมอยากให้ทุกฝ่ายมองถึงการเสียสละส่วนตัวเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับอุตสาหกรรมข้าวทั้งระบบ อย่าลืมนะถ้าวันหนึ่งชาวนาตายหมด โรงสีเองก็อยู่ไม่ได้หรือผู้ส่งออกเองก็อยู่ไม่ได้ มันจะกระทบกันเป็นลูกโซ่กันหมด ผมว่าวันนี้เราต้องเปิดอกคุยกัน แต่ละฝ่ายต้องลดความเห็นแก่ตัว ลดผลประโยชน์ของตัวเองลงมา อย่างผู้ผลิตปุ๋ยยา ผู้ส่งออกหรือแม้แต่โรงสีจากที่เคยได้กำไร 15 บาทลดลงมาเหลือ 10 บาทได้ไหม ให้ชาวนาเขาอยู่ได้ กำไรส่วนที่หายไปปล่อยคืนกลับให้ชาวนาได้ไหม แบบวิน-วิน เรามาวางหลักเกณฑ์ตรงหน้าร่วมกันให้ได้ประโยชน์เท่าๆกัน โดยราคาไม่สูงจนเกินไปจนผู้บริโภคเดือดร้อน แล้วเอากำไรที่ได้มาจัดตั้งกองทุน จัดนักวิชาการผู้มีความรู้เข้ามาช่วยส่งเสริมให้ชาวนาลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต ทำแบบนี้อุตสาหกรรมข้าวไทยถึงยั่งยืน เผลอๆถ้าทำแบบนี้ผมว่ากำไรเขาไม่ลดหรอก อาจเพิ่มด้วยซ้ำไป ถ้ารวมกลุ่มกันได้จริงและที่สำคัญข้าวไทยจะได้ไม่ต้องพึ่งพานโยบายการแทรกแซงสินค้าเกษตรจากภาครัฐอย่างนโยบายจำนำข้าวอีก แล้วอุตสาหกรรมข้าวไทยชาวนาไทยจะได้ปลอดจากการเมืองจริงๆ ซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งที่ผมอยากเห็น”

นอกจากนั้น ทางสมาคมชาวนาข้าวไทยได้ร่างกรอบการปฏิรูปภาคเกษตร โดยเฉพาะอุตสาหกรรมข้าวขึ้นมาด้วย เพื่อยื่นเสนอต่อรัฐบาลชุดใหม่และแผนการจัดตั้งสภากรข้าวและชาวนาไทยก็อยู่ในแผนการปฏิรูปทั้งนี้แนวทาง “การปฏิรูปภาคการเกษตร” ที่จะนำเสนอ นั้นประกอบด้วยข้อเสนอ 11 ข้อดังนี้

1. การศึกษาของเกษตรกร ต้องจัดให้มีแผนแม่บทในการสร้างเกษตรกรไทยให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมโดยเฉพาะบุตรหลานของเกษตรกรที่จะเข้ามาสานต่ออาชีพเกษตรกร

2. เกษตรกรกับสิ่งแวดล้อมรวมทั้งเรื่องดินและน้ำ นโยบายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศต้องสนับสนุนให้เกษตรกรพึ่งพิงอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุล รวมทั้งต้องมีการเร่งรัดจัดทำระบบชลประทานให้ครอบคลุมทุกพื้นที่โดยเร็วโดยเฉพาะภาคอีสาน

3. เกษตรกรกับปัญหาภาคอีสาน ต้องดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในทุกมิติ กล่าวคือ หนี้สินราคาลินค้าเกษตรที่เป็นธรรม สุขภาพเกษตรกร

4. การเกษตรกับการเมือง ต้องทำให้ชาวนาปลอดภัยโดยเร่งให้ความรู้ด้านการเมืองแก่เกษตรกรและเลิกใช้เกษตรกรเป็นเครื่องมือทางการเมือง เช่น ออกนโยบายที่ชักจูงให้ชาวนาไปเป็นฐานเสียงแต่ควรเร่งให้ความรู้ที่ถูกต้องด้วยการเลือกสส.ที่ดีเข้าสู่สภา

5. ปรับโครงสร้างการบริหารราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพราะที่ผ่านมา การบริหารของภาครัฐโดยเฉพาะกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังมีปัญหาในหลายมิติ กล่าวคือ (1) หน่วยงานต่างๆที่ดำเนินนโยบายเรื่องข้าวขาดการบูรณาการร่วมกันและขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐบาล (2) เกษตรกรไม่มีส่วนร่วมในนโยบาย ควรเร่งปรับโครงสร้างเพื่อให้เกิดการบูรณาการที่ก้าวหน้ามั่นคงและมีคุณภาพอย่างแท้จริง (3) ควรกระจายอำนาจบริหารไปสู่ภูมิภาคอย่างทั่วถึงเพื่อให้การแก้ปัญหาเกษตรกรเป็นไปอย่างรวดเร็ว (4) ควรจัดงบประมาณที่เพียงพอในการพัฒนามิใช่ไม่มีงบประมาณและทำแบบขอไปทีและไม่เห็นผล (5) ระบบชลประทานในภาคเกษตรต้องเหมาะสมเท่าเทียมและเป็นธรรม

6. วิธีการผลิตที่พอดี ต้องคิดถึงเกษตรกรทุกภาคส่วน ไม่ละเลยส่วนน้อย เนื่องจากการทำการเกษตรในวันนี้ มีทั้งการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและเชิงผสม จะมุ่งแต่ส่งเสริมพืชเชิงผสมไม่ได้ ควรส่งเสริมพืชเชิงเดี่ยวด้วย

ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่เน้นการทำเกษตรที่ยั่งยืนและพอเพียง ควรช่วยเหลือด้านการตลาดให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง มิใช่ส่งเสริมเพียงการผลิตแต่ละเลยการตลาด

7. เร่งแก้ปัญหาที่ดิน ให้มีแนวทางชัดเจนในการแก้ปัญหาที่ดินให้กับเกษตรกรเนื่องจากเป็นต้นทุนที่สำคัญ เช่น การจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตร การถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ค่าเช่าที่ดินที่เป็นธรรมแก่เกษตรกรการจัดโซนนิ่งที่เหมาะสมของภาคเกษตร

8. ด้านการตลาด โดยตลาดภายในต้องไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ตลาดภายนอกที่ส่งออก ราคาต้องเป็นธรรมกับเกษตรกร

9. จัดตั้ง “สภากร้าวและชาวนาไทย” เพื่อคิดและทำร่วมกัน. โดยสภากร้าวจะกำหนดนโยบายการผลิตและการค้าข้าวทั้งประเทศที่ทำโดยคนในแวดวงข้าว เพื่อคนในวงการข้าว. สภากร้าวจะประกอบด้วยกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในแวดวงอุตสาหกรรมข้าวหลักทั้ง 4 กลุ่มคือ ชาวนา โรงสีข้าว ผู้ส่งออก ผู้ผลิตและจำหน่ายปัจจัยการผลิต

10. จัดตั้งกองทุนเพื่อชาวนา ได้แก่ กองทุนกู้ยืมแก่ชาวนาไทยและกองทุนสวัสดิการชาวนาไทย

11. การขึ้นทะเบียนเกษตรกร ให้มีการจัดทำทะเบียนเกษตรกรที่ชัดเจนและเป็นระบบที่ตรวจสอบได้ต้องมีคอร์รัปชันและต้องมีธรรมาภิบาลในระบบราชการ

แนวทางการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าวอย่างเป็นธรรม

แนวทางการช่วยเหลือชาวนาในอดีตที่ผ่านมามีมากมายหลากหลายมาตรการแต่เป็นการช่วยเหลือสนับสนุนหรือส่งเสริมเฉพาะหน้า เฉพาะประเด็น และเน้นผลระยะสั้นมากกว่าระยะยาวอย่างครบวงจร รวมทั้งภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบาย วิธีการและงบประมาณโดยชาวนาไม่มีโอกาสร่วมคิดและวางแผน รวมทั้งเป็นการคิดแบบแยกส่วนไม่ครบวงจร ดังนั้น แนวทางปฏิรูปการช่วยเหลือชาวนาและพัฒนาระบบข้าวของประเทศไทยจึงต้องคิดอย่างรอบคอบทั้งโครงสร้างและระบบเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมพร้อมกับทำหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องเชื่อมโยงกัน โดยมุ่งหวังผลประโยชน์รวมของระบบมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะตนหรือเฉพาะกลุ่ม

ระบบโครงสร้างการผลิต การแปรรูปและการตลาดของข้าวไทยประกอบด้วยชาวนา พ่อค้าโรงสี ผู้ส่งออกเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแน่นอน แต่เราจะพบว่าการจัดสรรผลประโยชน์จากข้าวทั้งระบบยังไม่เป็นธรรมดังปรากฏชัดเจนมาโดยตลอดว่า ผู้ที่ทำงานยากลำบากและเสี่ยงมากเป็นผู้ที่มีรายได้น้อยที่สุดในขณะที่ผู้ที่ทำงานง่ายและเสี่ยงน้อยเป็นผู้มีรายได้มากที่สุด กล่าวคือ ในระบบผลิตและซื้อขายข้าว ชาวนาที่เป็นต้นทางทำหน้าที่ผู้ผลิตข้าวเปลือกมีความเสี่ยงหลายประการ ได้แก่ ภัยธรรมชาติ โรคแมลง ต้นทุนสูง ปัจจัยการผลิตไม่ตี เป็นต้น พ่อค้าโรงสีมีความเสี่ยงบางส่วนจากต้นทุนข้าวเปลือกและราคาข้าวเปลือกที่ขายผู้ส่งออกและผู้ส่งออกมีความเสี่ยงจากราคาข้าวสารในตลาดโลกเท่านั้น แต่ชาวนาต้องรับภาระเกือบทั้งหมดตั้งตัวอย่างกรณีราคาข้าวสารในตลาดโลกตกต่ำ ผู้ส่งออก

ต้องลดราคาเพื่อสามารถแข่งขันได้ก็จะลดราคาข้าวสารที่รับซื้อจากพ่อค้าโรงสี และพ่อค้าโรงสีก็จะลดราคารับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาซึ่งไม่สามารถผลักภาระให้ผู้อื่นได้เลยนอกจากการประท้วงและเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลทุกครั้งที่เกิดปัญหาดังกล่าว

หากรัฐบาลต้องการช่วยเหลือชาวนาและพัฒนาระบบข้าวของไทยให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงและต่อเนื่องจำเป็นต้องเปลี่ยนหลักการช่วยเหลือจากการแก้ปัญหาเชิงประเด็นเพียงบางส่วนของระบบมาเป็นการปฏิรูปเชิงโครงสร้างเพื่อให้เกิดกลไกการพัฒนาอย่างครบวงจรที่เป็นการสนับสนุนให้ “พึ่งตนเองและพึ่งพากัน” ในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงด้วย”ระบบการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม”(Profit sharing) ซึ่งเป็นหลักการที่ดีเพราะเป็นการพัฒนาจิตสำนึกของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสียต้องหันมาร่วมมือกันเพื่อเพิ่มผลประโยชน์โดยรวมของระบบหลังจากมีข้อตกลงร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้รับอย่างเป็นธรรมโดยภาครัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนและกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมตามข้อตกลง ในประเทศไทยก็มีกรณีตัวอย่างของแนวทางนี้มาแล้วเป็นเวลานาน คือ การดำเนินงานแก้ไขปัญหาชาวไร่อ้อยและธุรกิจน้ำตาลที่รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทรายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ซึ่งปรากฏชัดเจนว่า ได้ผลดีตามสมควรจนถึงปัจจุบัน

การช่วยเหลือชาวไร่อ้อยให้มีอำนาจการต่อรองและมีหลักประกันความเสี่ยงด้านราคาอ้อยอย่างต่อเนื่องสามารถดำเนินการได้ด้วยการพัฒนาระบบอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายให้มีเสถียรภาพและความเป็นธรรมแก่ชาวไร่อ้อย ซึ่งต้องสร้างระบบที่ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงเข้ามาร่วมกันบริหารจัดการอย่างเท่าเทียมและมีภาคราชการให้การสนับสนุนให้ทุกฝ่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยความราบรื่นดังที่ปรากฏในเหตุผลท้ายพระราชบัญญัติว่า

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย คือ โดยที่มีความจำเป็นต้องรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศและคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของชาวไร้อ้อยในการผลิตและจำหน่ายอ้อย สมควรจัดระบบและควบคุมการผลิตและจำหน่ายอ้อยและน้ำตาลทรายที่ผลิตจากอ้อยของชาวไร้อ้อย โดยให้ชาวไร้อ้อยและเจ้าของโรงงานน้ำตาลทรายซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงเข้ามาร่วมมือกับทางราชการตั้งแต่การผลิตอ้อยไปจนถึงการจัดสรรเงินรายได้จากการขายน้ำตาลทรายทั้งในและนอกราชอาณาจักรระหว่างชาวไร้อ้อยและเจ้าของโรงงานน้ำตาลทรายเพื่อให้อุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายเติบโตโดยมีเสถียรภาพและมีความเป็นธรรมแก่ชาวไร้อ้อยเจ้าของโรงงานน้ำตาลทรายและประชาชนผู้บริโภค จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

พระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ.2527 มีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

พ.ร.บ.ฉบับนี้เป็นกฎหมายที่กำกับดูแลระบบอ้อยและน้ำตาลทราย ตั้งแต่การบริหารจัดการในไร้อ้อย การผลิตในโรงงานน้ำตาลและการส่งออก ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างชาวไร้อ้อยและโรงงาน ทั้งนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เป็นผู้รักษาการให้เป็นไปตามกฎหมาย

โครงสร้างการบริหารระบบอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย ประกอบด้วยคณะกรรมการ 5 คณะ คือ

1. คณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (กอน.) มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อบริหารจัดการระบบอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย กำหนดระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติและมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการคณะอื่นๆตามที่กฎหมายกำหนด กอน.ประกอบด้วยผู้แทนฝ่ายราชการ 5 คน ผู้แทนฝ่ายชาวไร้อ้อย 9 คน ผู้แทนฝ่ายโรงงาน 7 คน

2. คณะกรรมการบริหาร(กบ.) มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย และควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอ้อยและคณะกรรมการน้ำตาลทราย กบ.ประกอบด้วยผู้แทนฝ่ายราชการ 3 คน ผู้แทนฝ่ายชาวไร้อ้อย 5 คน ผู้แทนฝ่ายโรงงาน 4 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 1 คน

3. คณะกรรมการอ้อย(กอ.) มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอต่อคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายและคณะกรรมการบริหารในกิจการที่เกี่ยวกับอ้อย กอ. ประกอบด้วยผู้แทนฝ่ายราชการ 5 คน ผู้แทนฝ่ายชาวไร้อ้อย 6 คน ผู้แทนฝ่ายโรงงาน 4 คน

4. คณะกรรมการน้ำตาลทราย(กน.) มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอต่อคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายและคณะกรรมการบริหารในกิจการที่เกี่ยวกับน้ำตาลทราย กน.ประกอบด้วยผู้แทนฝ่ายราชการ 5 คน ผู้แทนฝ่ายชาวไร้อ้อย 5 คน ผู้แทนฝ่ายโรงงาน 5 คน

5. คณะกรรมการบริหารกองทุน (กท.) มีหน้าที่กำหนดระเบียบว่าด้วยการเก็บรักษา การหาผลประโยชน์และการใช้จ่ายเงินทุน และบริหารควบคุมการปฏิบัติงานกองทุนให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด กท.ประกอบด้วยผู้แทนฝ่ายราชการ 6 คน ผู้แทนฝ่ายชาวไร้อ้อย 3 คน ผู้แทนฝ่ายโรงงาน 3 คน

สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย(สอน.) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานเลขานุการของคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายตามพ.ร.บ. ทั้งนี้ สอน.มีภารกิจเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายกำกับดูแล ส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายให้เติบโตอย่างยั่งยืน มีเสถียรภาพโดยกำหนดนโยบายส่งเสริมการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย รวมทั้งสร้างความเป็นธรรมและรักษาผลประโยชน์ในระบบอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายและผู้บริโภค

กองทุนอ้อยและน้ำตาลทราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัยพัฒนา และส่งเสริมการผลิต การใช้และจำหน่ายอ้อยและน้ำตาลทราย รักษา เสถียรภาพของอุตสาหกรรมเพื่อผลประโยชน์ของชาวไร้อ้อยและโรงงาน และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ รักษาเสถียรภาพของราคาน้ำตาลทรายที่บริโภคในประเทศและผลประโยชน์ของผู้บริโภค รวมทั้งกระทำการอื่นที่จำเป็นเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุน

พ.ร.บ.ฉบับนี้ กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางการช่วยเหลือชาวไร้อ้อยโดยมีราคาอ้อยและน้ำตาลทรายขั้นต่ำและขั้นสุดท้ายรวมทั้งการจัดแบ่ง ผลประโยชน์ระหว่างชาวไร้อ้อยและโรงงานในสัดส่วน 70:30 จากการคำนวณ ราคาอ้อยและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

“มาตรา 49 ก่อนเริ่มฤดูการผลิตน้ำตาล ให้คณะกรรมการบริหารจัดการทำประมาณการรายได้จากการจำหน่ายน้ำตาลในฤดูนั้นเพื่อกำหนดราคาอ้อยขั้นต่ำและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลขั้นต่ำ

การจัดทำประมาณการรายได้ การกำหนดราคาอ้อยขั้นต่ำและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นต่ำให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 50 เมื่อคณะกรรมการบริหารได้จัดทำประมาณการรายได้และผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นต่ำแล้วให้แจ้งสถาบันชาวไร้อ้อยและสมาคมโรงงานทราบและจัดให้มีการประชุมผู้แทนชาวไร้อ้อยและผู้แทนสมาคมโรงงานเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อคัดค้านถ้ามี โดยทำเป็นหนังสือแจ้งให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวันก่อนวันประชุม การทำคำคัดค้านให้กระทำเป็นหนังสือพร้อมเหตุผลโดยละเอียดยื่นต่อสำนักงานก่อนวันเรียกประชุมดังกล่าว

มาตรา 51 ให้สำนักงานเสนอประมาณการรายได้และผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นต่ำและผลการประชุมตามมาตรา 50 ต่อคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายเพื่อพิจารณา

มาตรา 52 เมื่อคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายได้พิจารณาประมาณการรายได้และผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นต่ำพร้อมด้วยคำคัดค้านในกรณีที่มีคำคัดค้านแล้ว ให้คณะกรรมการเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา

มาตรา 53 เมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบในราคาอ้อยขั้นต่ำและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นต่ำ ตามมาตรา 52 แล้วให้สำนักงานประกาศราคาอ้อยขั้นต่ำและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายในราชกิจจานุเบกษา

ให้โรงงานชำระค่าอ้อยให้แก่ชาวไร้อ้อยตามราคาอ้อยขั้นต่ำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 54 เมื่อสิ้นเดือนกันยายนของทุกปี ให้คณะกรรมการบริหารคำนวณรายได้สุทธิที่ได้จากการจำหน่ายน้ำตาลทรายในแต่ละฤดูการผลิต

มาตรา 55 ภายในเดือนตุลาคมของทุกปี ให้คณะกรรมการบริหารกำหนดราคาอ้อยขั้นสุดท้ายและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นสุดท้าย โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- (1) รายได้สุทธิตามมาตรา 54
- (2) ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตอ้อย
- (3) ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตน้ำตาลทราย
- (4) ราคาอ้อยขั้นต่ำ
- (5) ผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นต่ำ
- (6) เงินที่ได้รับจากกองทุน

ราคาอ้อยขั้นสุดท้ายและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นสุดท้ายเมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายแล้วให้เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา เมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบแล้ว ให้สำนักงานประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 56 ในกรณีที่ราคาอ้อยขั้นสุดท้ายและผลตอบแทนการผลิตน้ำตาลทรายขั้นสุดท้ายต่ำกว่าราคาอ้อยขั้นต้นและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายขั้นต้นให้กองทุนจ่ายเงินชดเชยให้แก่โรงงานเท่ากับส่วนต่างดังกล่าว แต่ชาวไร่อ้อยไม่ต้องส่งคืนค่าอ้อยที่ได้รับเกิน

ในกรณีที่ราคาอ้อยขั้นสุดท้ายและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นสุดท้ายสูงกว่าราคาอ้อยขั้นต้นและผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทรายขั้นต้น ให้โรงงานชำระค่าอ้อยเพิ่มให้แก่ชาวไร่อ้อยจนครบตามราคาอ้อยขั้นสุดท้ายตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 57 ให้โรงงานนำส่งเงินเข้ากองทุนเท่าจำนวนผลต่างระหว่างรายได้สุทธิตามมาตรา 54 และค่าอ้อยตามราคาอ้อยขั้นสุดท้ายกับผลตอบแทนการผลิตและจำหน่ายขั้นสุดท้าย ทั้งนี้ ภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการกำหนด

ผลดีของระบบการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรมตามพ.ร.บ.ดังกล่าวทำให้ชาวไร่อ้อยมีสิทธิเสนอความคิดเห็นและข้อมูลผ่านผู้แทนจากสมาคมชาวไร่อ้อยและเพิ่มอำนาจต่อรองกับโรงงานรวมทั้งมีความมั่นใจที่จะปลูกอ้อยเพราะทราบราคาอ้อยขั้นต้นและมีโควตาส่งออกที่ได้รับจัดสรรจากโรงงาน นอกจากนี้ยังได้รับการส่งเสริมจากหัวหน้าโควตาหรือพนักงานฝ่ายไร่ของโรงงานน้ำตาลทั้งพันธุ์อ้อย ปุ๋ย เทคนิคการปลูก เครื่องเก็บเกี่ยวและเงินทุน(เกี่ยวอ้อย) ทั้งนี้ เนื่องจากโรงงานแต่ละแห่งต้องช่วยเหลือสนับสนุนให้ชาวไร่อ้อยที่เป็นสมาชิกเพิ่มผลผลิตอ้อยให้ได้ทั้งปริมาณและความหวานเพื่อให้โรงงานสามารถเพิ่มประสิทธิภาพจากการทำงานได้เต็มกำลังการผลิต

ทั้งนี้ หลังจากมีพ.ร.บ.อ้อยและน้ำตาลทรายแล้ว รัฐบาลไม่ต้องรับภาระมากในการแก้ปัญหาให้ชาวไร่อ้อยเช่นในอดีตอีกเพราะปัญหาส่วนใหญ่จะถูกแก้ไขโดยคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย และคณะกรรมการชุดอื่นๆที่ประกอบด้วยผู้แทน 3 ฝ่ายในสัดส่วนที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ระบบอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายมีเสถียรภาพมากขึ้นด้วย

เมื่อเดือนธันวาคม 2556 มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมการข้าว ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และสมาคมชวานาข้าวไทย ได้จัดการประชุมเวทีข้าวไทยในหัวข้อ “อนาคตข้าวไทยในเวทีการค้าข้าวโลก” เพื่อเป็นเวทีรวมพลังในการระดมสมองจากนักวิชาการตัวแทนสมาคมผู้ส่งออกและสมาคมชวานาข้าวไทยให้ได้รับทราบถึงสถานการณ์ข้าวไทยที่กำลังเผชิญในปัจจุบันรวมทั้งร่วมเสนอแนะทางออกและเตรียมความพร้อมเพื่อแข่งขันในเวทีการค้าข้าวโลก

ดร.นิพนธ์ พัวพงศกร นักวิชาการเกียรติคุณ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(ทีดีอาร์ไอ) บรรยายว่า ในอีกสิบปีข้างหน้า ปริมาณการบริโภคข้าวจะลดลงในขณะที่พื้นที่ปลูกข้าวก็ลดลง เนื่องจากประชากรมีรายได้สูงขึ้นประกอบกับพื้นที่นอกเขตชลประทานมีการปลูกพืชอื่นทดแทน ประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยในอาเซียนก็เริ่มผลิตข้าวเองได้มากขึ้น (เช่น รัฐบาลอินโดนีเซียประกาศว่า ปี2557 จะไม่นำเข้าข้าวเพราะผลิตข้าวได้เพิ่มขึ้น 8%) ไทยจึงต้องเริ่มชะลอการผลิตข้าวแต่ควรเน้นส่งออกข้าวที่มีคุณภาพให้กับผู้บริโภคที่มีรายได้สูงเนื่องจากแม้ว่าแนวโน้มของตลาดโลกไม่สดใสแต่การค้าข้าวคุณภาพสูงมีปริมาณเพิ่มขึ้นถึง 3 เท่า (จาก 7.4 ล้านตันในปี 2553 เพิ่มเป็น 21.3 ล้านตันในปี 2555)

รศ.สมพร อิศวิลานนท์ นักวิชาการอาวุโส สถาบันคลังสมองของชาติ กล่าวว่า จุดเปลี่ยนของเวทีการค้าข้าวไทยเกิดจากนโยบายรัฐที่ตั้งอุปทานข้าวมาควบคุมราคาข้าวโดยรัฐใช้เงินซื้อข้าวปริมาณสูงถึง 70% ซึ่งรัฐสามารถยกระดับราคาข้าวเปลือกในตลาดให้อยู่ในระดับสูงที่กำหนดได้ในระยะสั้นแต่ใช้งบประมาณจำนวนมากในโครงการรับจำนำข้าวและมีปัญหาด้านการสต็อกข้าวจำนวนมาก ในขณะที่ราคาส่งออกข้าวของไทยสูงนั้นมีผลต่อต้นทุนการส่งออกเพราะมีราคาสูงกว่าระดับราคาข้าวสารชนิดเดียวกันของประเทศคู่แข่ง และ

ส่งผลต่อการสูญเสียส่วนแบ่งการตลาดข้าวส่งออกพร้อมกับปริมาณการส่งออกที่ลดลง

คุณกอบสุข เอี่ยมสุรีย์ นายกษมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย กล่าวว่า ปริมาณการส่งออกข้าวไทยที่สำคัญ(ข้าวขาว ข้าวหอมมะลิและข้าวเหนียว) ในช่วงเวลาปี 2545-2555 นั้น พบว่าปี 2545 ไทยส่งออกข้าวปริมาณ 7 ล้านตัน และปี 2553 ส่งออกมากที่สุด 10 ล้านตัน แต่ปี 2555 ยอดส่งออกลดลงเนื่องจากนโยบายรับจำนำข้าวซึ่งทำให้ราคาข้าวไทยปรับตัวสูงขึ้นเกือบหนึ่งเท่าตัว หากถามว่าทำไมยังมีผู้ซื้อบางส่วนที่ซื้อข้าวไทย คงจะเป็นเพราะเชื่อใจว่าข้าวไทยเป็นข้าวดี มีบริการดีและมีคุณภาพ ซึ่งผู้ส่งออกแต่ละรายต้องอาศัยเวลาหลายปีจึงสร้างความเชื่อใจได้แต่รัฐทำไม่ได้ จึงอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้รัฐไม่สามารถระบายข้าวในสต็อกได้ตามเป้าที่วางไว้

น.สพ.ยุคล ลิ้มแหลมทอง รักษาการรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กล่าวว่า พื้นที่เกษตร 70 กว่าล้านไร่เป็นพื้นที่โซนนิ่งประมาณ 10 ล้านไร่ โดยแบ่งตามชุดดินและความต้องการของพืช พบว่า ในสภาพพื้นที่เหมาะสมนั้น ปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ย 600 กก.ต่อไร่ แต่พื้นที่ไม่เหมาะสม ผลผลิตอยู่ที่ 300 กก.ต่อไร่ การโซนนิ่งพืชจึงมีความสำคัญ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้หารือกับกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมการข้าวว่าจะต้องจดทะเบียนกลุ่มผู้รับจ้างปลูกข้าวในพื้นที่ภาคกลางให้ถูกต้องและให้ความรู้เรื่องวิธีปลูกข้าวให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทั้งนี้ ชาวนาต้องได้รับการพัฒนาโดยกระทรวงมีการจัดทำข้อมูลต่างๆที่เป็นต้นแบบสมาร์ตฟาร์มเมอร์เพื่อถ่ายทอดข้อมูลให้ชาวนามากที่สุด

คุณประสิทธิ์ บุญเฉย นายกษมาคมชาวนาข้าวไทย กล่าวว่า “พี่น้องชาวนาเห็นแล้วว่าได้ถูกอำนาจเผด็จการและผลประโยชน์ยึดเหนี่ยวให้แกชาวนามาตลอด โดยอำนาจคือเรื่องราคาที่รัฐตั้งราคาเอง เผด็จการคือการดำเนินนโยบายโดยไม่มีมีการปรึกษาหารือพี่น้องชาวนา ส่วนผลประโยชน์นั้นแท้จริงต้องมองที่ตัวชาวนาเป็นหลัก แต่ชาวนากลับถูกช่วยเหลือโดยหวังผลประโยชน์

เบื้องหลัง จึงขอเรียกร้องให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญในการให้ชาวนาเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมที่แก้ปัญหาถูกต้องและเป็นประโยชน์แก่ชาวนาจริง ทุกวันนี้ได้ยินเสมอว่า ชาวนามีต้นทุนการผลิตสูงแต่ได้ราคาข้าวต่ำ ชาวนาต้องลดต้นทุนแต่ต้องมีกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจนว่าจะลดในส่วนใด ลดปริมาณต้นทุนให้มีค่าเฉลี่ยเท่าใดและผลผลิตมีปริมาณเท่าใดจึงจะคุ้มทุน จากการพูดคุยกับตัวแทนชาวนาหลายจังหวัดสรุปว่า หากคิดราคาขายข้าวที่ตันละ 7,000 บาท ชาวนาต้องควบคุมต้นทุนการผลิตให้อยู่ที่ 4,000 บาทต่อไร่ และต้องทำให้ผลผลิตอยู่ที่ 800 กิโลกรัมต่อไร่ ชาวนาถึงจะอยู่ได้ นอกจากนี้ต้องมีความร่วมมือระหว่างชาวนา ผู้ค้าปุ๋ย โรงสี และผู้ส่งออกเพื่อการวางกรอบการผลิตการส่งออกที่ชัดเจน”

อย่างไรก็ตาม การนำระบบการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นทางการมาใช้กับระบบข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าวนั้นไม่สามารถนำมาใช้เหมือนระบบอ้อยและน้ำตาลโดยตรงเนื่องจากจำนวนผู้มีส่วนได้เสียมีมากและหลากหลายกว่าอ้อยและข้าวเป็นธัญพืชหลักในวัฒนธรรมไทยมายาวนานกว่าอ้อย จึงจำเป็นต้องปรับประยุกต์โดยยึดโยงกับรากฐานวัฒนธรรมไทยที่มีค่านิยมของความสัมพันธ์แบบ “ครอบครัวใหญ่” หรือแบบ “กงสี” ในวัฒนธรรมจีน ฐานความคิดบนวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นเรื่องที่ดีเพราะมีความเชื่อว่า “ความเป็นหนึ่งเดียวกันและความเอื้ออาทรต่อกันจึงจะก่อให้เกิดการประสานผลประโยชน์และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นทางการ” ซึ่งมีความรักและสามัคคีในบรรดาสมาชิกของครอบครัวที่กินข้าวหม้อเดียวกันจึงมีความผูกพันกันและสร้างจิตสำนึกที่จะร่วมมือกันทำให้ข้าวในหม้อเพิ่มขึ้นในปริมาณที่เพียงพอสำหรับทุกคนในการจัดสรรผลประโยชน์แก่ผู้มีส่วนได้เสียอย่างถูกต้องและเป็นธรรมต้องคิดรายได้ทั้งหมดจากทั้งราคาข้าวเปลือก ราคาข้าวสาร ผลพลอยได้จากการสีแปร เช่น แกลบ รำ ปลายข้าว เป็นต้นและผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจากข้าวทุกอย่าง เช่น น้ำมันรำข้าว แป้งเด็กและเครื่องสำอางจากข้าว เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดแรงจูงใจกระตุ้นให้มีการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ถ้าระบบการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมสามารถนำมาปรับใช้กับข้าวและผลิตภัณฑ์จากข้าวอย่างได้ผล คาดว่าชาวนาส่วนใหญ่ก็จะเป็นสมาชิกของโรงสีในท้องถิ่นและปลูกข้าวพันธุ์ดีตามที่โรงสีต้องการเพราะทราบราคาข้าวเปลือกล่วงหน้า(ราคาประกันขั้นต่ำ)และได้รับการส่งเสริมปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีการจากพนักงานฝ่ายนาของชมรมโรงสีระดับอำเภอหรือเจ้าหน้าที่เกษตรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขณะเดียวกันโรงสีก็มีสัญญาส่งมอบข้าวสารตามพันธุ์ที่ผู้ส่งออกคู่ค้าได้กำหนดทั้งปริมาณและคุณภาพในราคาซื้อขายล่วงหน้าเช่นเดียวกัน ผู้ส่งออกก็มีความมั่นใจในการทำสัญญากับพ่อค้าผู้นำเข้าข้าวในต่างประเทศตามราคาที่เหมาะสมและแข่งขันได้ในตลาดโลก นอกจากนั้น การยกระดับข้าวไทยให้เป็นข้าวคุณภาพสูงและราคาสูง เช่น ข้าวอินทรีย์ หรือข้าวเพื่อสุขภาพหรือข้าวที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงก็จะทำได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของผู้มีส่วนได้เสียโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดพื้นที่ปลูกข้าวคุณภาพดีซึ่งเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคที่มีรายได้สูงในตลาดโลกโดยภาครัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนมาตรการเหล่านี้รวมทั้งการบริหารความเสี่ยงของชาวนาด้านภัยธรรมชาติโดยส่งเสริมให้บริษัทประกันวินาศภัยเอกชนร่วมมือกับสมาคมชาวนาและสมาคมโรงสี ก็จะทำให้การประกันภัยข้าวสามารถดำเนินการได้เช่นกัน

สำหรับเกษตรกรชาวนาที่ไม่เป็นสมาชิกโรงสี ก็ควรได้รับการสนับสนุนให้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายของเกษตรกรที่ยึดตามวิถีพอเพียง ซึ่งจะช่วยสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของครอบครัวชาวนาและรักษาสมดุลของระบบนิเวศในแปลงนาไปพร้อมกันดังตัวอย่างความสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายข้าวคุณธรรมที่จังหวัดยโสธร ซึ่งในปัจจุบันแนวทางนี้ก็มีการขยายผลในหลายจังหวัดที่มีสมาชิกของสมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย

ทั้งนี้แนวทางการปฏิรูปการเกษตรเพื่อสังคมที่เป็นธรรมตามที่คณะอนุกรรมการปฏิรูประบบเกษตรกรรมได้เสนอไว้และแนวทางปฏิรูปการเกษตรที่สมาคมข้าวชาวนาไทยเสนอนั้น ก็สามารถจะนำมาปรับใช้ตามเหมาะสมของ

เกษตรกรชาวนาแต่ละกลุ่มได้หลังจากที่ชาวนาเหล่านั้นได้ร่วมพิจารณาว่าแนวทางใดเป็นความต้องการที่แท้จริงและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังในการดำเนินการปฏิรูปโดยเฉพาะต้องมีการจำแนกว่าแนวทางใดที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง และแนวทางใดต้องได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องหากทำได้อย่างเป็นระบบและขั้นตอนที่เหมาะสมก็เป็นโอกาสสำคัญที่ควรเร่งดำเนินการในขณะที่ปัญหาเรื่องข้าวและชาวนากำลังเป็นประเด็นปัญหาสำคัญของประเทศไทยเพราะ”ทุกข์ของชาวนาคือทุกข์ของแผ่นดิน”

บทสรุป

ในอดีตที่ผ่านมาหลายทศวรรษ ชาวนาไทยที่ได้รับการยกย่องว่า เป็น “กระดูกสันหลังของชาติ” เพราะเป็นผู้ผลิตข้าวได้มากพอเพียงสำหรับทุกคนในชาติแล้วยังเหลือส่งออกไปขายต่างประเทศในปริมาณมากทำให้ประเทศไทยเป็นผู้นำในตลาดส่งออกข้าวระดับโลก แม้จะต้องเป็นผู้ที่เสียสละทำงานหนัก และรับภาระความเสี่ยงหลายประการ เช่น ภัยธรรมชาติ(ฝนแล้ง น้ำท่วม) ต้นทุนการผลิตสูง(พันธุ์ข้าว ปุ๋ยเคมี) ภัยจากศัตรูข้าว(โรค แมลง หนู ปู หอยเชอริ) และสารพิษ(ยาปราบศัตรูพืช) คาร์บอนไดออกไซด์และรถเก็บเกี่ยว ค่าแรงงาน เป็นต้น ซึ่งก็เป็นสาเหตุที่ชาวนาส่วนใหญ่ไม่สนับสนุนให้ลูกหลานตนเองมาสืบทอดกิจการของบรรพบุรุษเพราะมีคำพูดจากชาวนาที่มักได้ยินอยู่เสมอว่า “ทำนาปีมีแต่หนี้กับขัง ทำนาปรังมีแต่ขังกับหนี้”

ระบบห่วงโซ่การผลิตและการตลาดของข้าวไทยประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญ 3 ฝ่าย คือชาวนาผู้ผลิต พ่อค้าโรงสีผู้แปรรูป นักธุรกิจผู้ส่งออก เหตุใดเราจึงได้ยินเสียงบ่นจากชาวนาที่เป็นผู้ผลิตว่าประสบปัญหาความลำบากยากจนและต้องออกมาประท้วงเรียกร้องความช่วยเหลือจากภาครัฐเกือบทุกปีและผู้นำชาวนาบางคนกล่าวเปรียบเปรยว่า ชาวนาทำงานหนักและเสี่ยงนาน 4 เดือนแต่มีรายได้ต่ำกว่าพ่อค้าโรงสีที่ทำงานนาน 4 สัปดาห์ และโรงสีก็มีรายได้ต่ำกว่าผู้ส่งออกที่ทำงานเพียง 4 วัน แสดงว่าระบบโครงสร้างการผลิตและการค้าข้าวยังขาดการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยต่างพยายามคิดนโยบายและมาตรการที่จะตอบโจทย์ปัญหาของชาวนารายย่อยมากมายหลายวิธีแต่ก็พบว่าไม่ได้ผลเท่าที่ควรเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นนโยบายที่หวังผลระยะสั้น แก้ปัญหาเฉพาะด้านและไม่ต่อเนื่องโดยไม่วางแผนระยะยาวครบวงจรอย่างรอบคอบ บางครั้งแก้ปัญหาอย่างหนึ่งได้ผลแต่สร้างปัญหาอีกอย่างเพิ่มขึ้นหรือต้องใช้งบประมาณจำนวนมากโดยไม่คุ้มค่าและเป็นช่องทางทุจริตคดโกงอีกด้วย

หลักการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ “ช่วยเขาเพื่อให้พึ่งตนเองได้” ภายใต้วิถีพอเพียงจึงเป็นหลักสำคัญในการปฏิรูปแนวทางช่วยเหลือชาวนาและพัฒนาข้าวไทยทั้งระบบอย่างยั่งยืน ซึ่งมีกลุ่มชาวนาจำนวนมากพอควรในพื้นที่หลากหลายทั่วประเทศที่ได้น้อมนำแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพชาวนาอย่างได้ผลดีโดยเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายเป็นผลให้ชาวนาเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเนื่องจากปรับเปลี่ยนจากการทำนาเชิงเดี่ยวมาทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามวิถีพอเพียงเป็นผลให้สามารถลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพด้วยเทคนิควิธีการที่ไม่สร้างปัญหาต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งทำให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์จากข้าวปลอดภัยจากสารพิษดังกล่าวเป็นที่ต้องการของตลาด สามารถจำหน่ายในราคาที่สูงกว่าเดิม

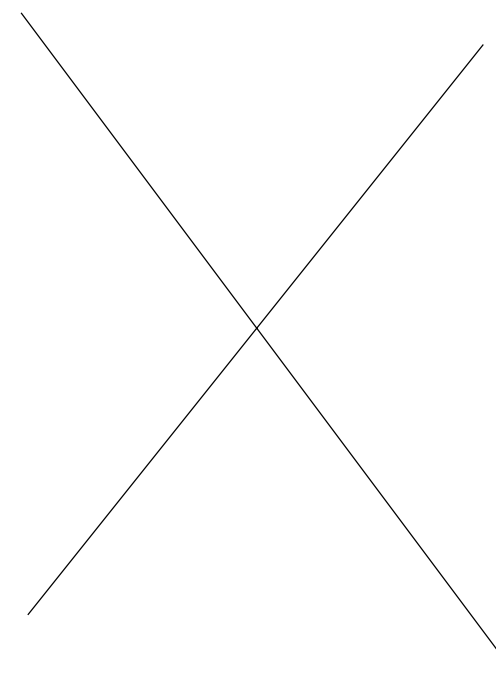
อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ถูกมองข้ามคือ การปฏิรูปเชิงระบบโครงสร้างที่ครบวงจรจึงจะเป็นการช่วยเหลือชาวนาอย่างแท้จริงและถาวรเพื่อให้หลุดพ้นจากความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในระบบข้าวไทย ทั้งนี้จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดของภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นลำดับแรกให้เลิกคิดแก้ปัญหาของชาวนาโดยไม่เปิดโอกาสให้ชาวนาได้มีส่วนร่วม “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับประโยชน์” และต้องสร้างระบบที่มีกลไกเอื้อต่อการทำงานร่วมกันและรับผิดชอบร่วมกันของผู้ที่มีส่วนได้เสียโดยตรงตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำที่ประกอบด้วยชาวนา ผู้ประกอบการโรงสี และผู้ส่งออก เพื่อหาทางเพิ่มผลประโยชน์ส่วนรวมและจัดแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมโดยยึดหลักความรักและสามัคคีเพื่อประโยชน์สุขของทุกฝ่าย

หลักการดังกล่าวมีกรณีตัวอย่างที่ได้ผลพอสมควร ได้แก่ การที่รัฐบาลแก้ไขปัญหาของชาวนาไร่อ้อยและธุรกิจน้ำตาลของประเทศด้วยการออกพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย ปี พ.ศ.2527 โดยมีโครงสร้างการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการ 5 คณะ คือ คณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย คณะ

กรรมการบริหาร คณะกรรมการอ้อย คณะกรรมการน้ำตาลทราย และคณะกรรมการกองทุนอ้อยและน้ำตาลทราย ซึ่งทุกคณะประกอบด้วยผู้แทน 3 ฝ่าย(ชาวไร้อ้อย โรงงาน และข้าราชการในสัดส่วนที่เหมาะสม) เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบาย จัดทำหลักเกณฑ์ วิธีการให้สามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามการจัดสรรผลประโยชน์(รายได้จากราคาอ้อยและผลตอบแทนจากการผลิตและจำหน่ายน้ำตาลทราย)ระหว่างชาวไร้อ้อยกับโรงงานน้ำตาลในสัดส่วน 70:30 อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

ผลดีของพ.ร.บ.คือ ชาวไร้อ้อยมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้นและมีสิทธิพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งระบบ ในขณะที่เดียวกันก็มีหลักประกันในการปลูกอ้อยเพราะมีโควตาการผลิตที่ชัดเจนและทราบราคาอ้อยขั้นต่ำก่อนปลูกอีกทั้งยังได้รับส่วนเพิ่มจากราคาอ้อยขั้นสุดท้าย (ในกรณีราคาน้ำตาลในฤดูกาลผลิตนั้นเพิ่มเกินจากที่คำนวณราคาขั้นต่ำ) นอกจากนี้โรงงานน้ำตาลก็ต้องช่วยเหลือชาวไร่ที่เป็นสมาชิกโรงงานให้สามารถผลิตอ้อยได้ดีขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพความหวานเพื่อให้โรงงานมีประสิทธิภาพเต็มกำลังผลิตของโรงงานด้วยการส่งพนักงานโรงงานฝ่ายไร่ไปส่งเสริมเทคนิคการผลิตและสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมทั้งพันธุ์อ้อย ปุ๋ย รถไถและรถเก็บเกี่ยวรวมถึงการขนส่งอ้อยเข้าโรงงาน

ดังนั้น ปัญหาของชาวนารายย่อยที่สะสมกันมายาวนานและมักถูกแก้ไขอย่างผิดพลาดเนื่องจากขาดการกำหนดนโยบายและวางแผนอย่างครบวงจรโดยมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสียนั้น ควรยุติลงด้วยการเร่งรัดให้เกิดการปฏิรูปแนวทางช่วยเหลือชาวนาแบบมีส่วนร่วมในเชิงโครงสร้างและระบบอย่างครบวงจรเพื่อให้เกิดการพัฒนาระบบข้าวไทยอย่างยั่งยืนโดยเร็ว ก่อนที่ชาวนาส่วนใหญ่จะขายที่นาแล้วเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นเนื่องจากหมดความหวังและกำลังใจในการดำรงอาชีพชาวนา รวมทั้งเป็นการพัฒนาระบบการผลิตและจำหน่ายข้าวและผลิตภัณฑ์จากข้าวของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

แนวทางปฏิรูปการช่วยเหลือชาวนาและพัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืน	1
มาตรการยกระดับราคาข้าวเปลือกของรัฐบาล	10
กรณีตัวอย่างผลการสร้างเสริมศักยภาพและพัฒนา	31
คุณภาพชีวิตของชาวนาอีสาน	
กรณีตัวอย่างของชาวนาก้าวหน้าที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน	40
แนวคิดการแก้ปัญหาชาวนาที่หลากหลายจากหลายภาคส่วน	46
แนวทางปฏิรูปการพัฒนาข้าวและชาวนา	60
จากข้อเสนอของคนปลูกข้าว	
แนวทางการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากข้าวและ	64
ผลิตภัณฑ์ข้าวอย่างเป็นธรรม	
บทสรุป	76

ข้าวเป็นพืชหลักที่สำคัญของสังคมไทยซึ่งไม่เพียงแต่เป็นพืชที่ทำรายได้เท่านั้นแต่ยังเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทย ดังนั้นชาวนาจึงเป็นเกษตรกรกลุ่มสำคัญที่เป็นพื้นฐานของภาคเกษตรกรรมและประเทศไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และกระแสโลกาภิวัตน์ในระดับโลก ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ “ชาวนา” และการผลิตข้าวของประเทศมีคำถามมากมายถึงการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบรวมถึงทางออกและความอยู่รอดของชาวนาและภาคเกษตรกรรมของไทยว่าจะเป็นอย่างไรรังคมทุกภาคส่วน ทั้งฝ่ายกำหนดนโยบาย หน่วยงานภาคเอกชน ผู้ประกอบการค้าข้าว ผู้บริโภครวมถึงสถาบันการศึกษา ควรให้ความสนใจและร่วมกันเสวนาหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืน และช่วยเหลือชาวนาอย่างจริงจังและให้เกิดเป็นรูปธรรมท่ามกลางแนวคิด “การปฏิรูปประเทศไทย” รวมถึงการปฏิรูปภาคเกษตรกรรม คุณเอ็นนู ซื่อสุวรรณ อดีตคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย อดีตรองกรรมการผู้จัดการใหญ่ ธกส. และที่ปรึกษาโครงการการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านเกษตรปลอดภัยด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งมีประสบการณ์และศึกษาพัฒนาข้าวไทยและการช่วยเหลือเกษตรกรมาอย่างต่อเนื่อง ได้กรุณาเขียนบทความ “แนวทางการปฏิรูปการช่วยเหลือชาวนาและการพัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืน” ขึ้นโดยการวิเคราะห์ นำเสนอให้เห็นถึงสถานการณ์ ซึ่งเสวนาพัฒนาข้าวไทยทั้งระบบ รวมถึงได้นำเสนอกรณีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการแก้ปัญหา

ศูนย์จัดการทรัพยากรเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้จัดพิมพ์เอกสารฉบับนี้เพื่อเผยแพร่และขอขอบคุณ คุณเอ็นนู ซื่อสุวรรณ เป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาเขียนเอกสารนี้ขึ้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์ต่อทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย ในการร่วมกันหาแนวทางเพื่อการปฏิรูปเกษตรกรรมและปฏิรูปการช่วยเหลือชาวนาและพัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืนต่อไป และขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพที่ให้การสนับสนุนในการจัดพิมพ์ครั้งนี้

โครงการการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านเกษตรปลอดภัย
ด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ
ศูนย์จัดการทรัพยากรเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประวัติผู้เขียน

1. ชื่อ นายเอ็นนู ซื่อสุวรรณ
2. ที่อยู่ 71/28 หมู่บ้านปาริชาติ ถนนสาย 345 ตำบลบางคูวัด อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000 โทรศัพท์ : 02-977-1778
3. การศึกษา วทบ.(เกษตรศาสตร์). สาขาปฐพีวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Master of Management, SASIN. Chulalongkorn University
4. ประสบการณ์ทำงาน
รองผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
กรรมการบริหารองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ประธานกรรมการบริษัทลินเชอไปรษณีย์ไทย จำกัด
กรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย
กรรมการสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง
5. งานปัจจุบัน
กรรมการสมัชชาปฏิรูป
กรรมการบริหารสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช)
กรรมการบริหารแผนคณะที่ 3 สำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส)
กรรมการสถาบันวิชาการสหกรณ์
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแห่งชาติ
กรรมการกำกับทิศทางแผนงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม (สกล)
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
กรรมการมูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
กรรมการเหรียญกมุลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
ประธานบริหารมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย
ประธานกรรมการมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารนาคร
ประธานสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบทจำเนียร สารนาคร

แนวทางการปฏิรูปการช่วยเหลือชาวนา และ พัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืน

- * ที่ปรึกษา นายเอ็นนู ซื่อสุวรรณ
- * สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- * พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2557
- * จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม
- * จัดพิมพ์โดย โครงการการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านเกษตรปลอดภัย
ด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่าน ICT ศูนย์จัดการทรัพยากรเพื่อท้องถิ่น (CRC)
ห้อง 1610 อาคารบริหารชั้น 6 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
โทร. 0-2504-7777 ต่อ 8083
มือถือ 081-964-2969 โทรสาร 0-2503-3578
E-mail:kppproject2556@gmail.comwebsite : <http://foodsafetythai.com>
- * พิมพ์ที่ บริษัทนิเวศธรรมดาการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด
202 ซอยเจริญกรุง 57 แขวงยานนาวา
เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120